מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף לחינוך יסודי

זמן מחנכת כיתה

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף לחינוך יסודי

זמן מחנכת כיתה

זמן מחנכת כיתה[1]

ייזום והובלה: גב' אתי סאסי, מנהלת האגף לחינוך יסודי

צוות פיתוח: מלכה וידיסלבסקי ומרים פרי-פרסבורגר

כתיבה: מלכה וידיסלבסקי

עריכת לשון: תהילה דודו

עיצוב גרפי: בר דביר רחמים, ד"ר רון דביר

קראו והעירו:

תמירה אוחנה, מדריכה ארצית, משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, אגף לחינוך יוסדי

ליבי ביטון, מדריכה ארצית , משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, אגף לחינוך יסודי

עינב זיו , מדריכה ארצית, משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, אגף לחינוך יסודי

לאה יגור, מפקחת בחינוך היסודי (בגמלאות)

מזי כרמי, מחנכת ומנהלת החטיבה הצעירה, בית ספר על שם רבין, שוהם

דורית לחיאני, ממונה על חטיבות צעירות ומנהל בית ספרי, משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, אגף לחינוך יסודי

ציפי ליזרוביץ', מדריכה ארצית , משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, אגף לחינוך יסודי

ד"ר יוכי סימן טוב, מפקחת מצבי לחץ ומשבר, משרד החינוך , אגף בכיר שירות פסיכולוגי ייעוצי

גילה קרול, מנהלת המחלקה למיומנויות יסוד, משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, אגף לחינוך יסודי

דליה שמש, יועצת חינוכית בחינוך היסודי (בגמלאות)

ירושלים, אפריל 2021, ניסן תשפ"א

1 א. מחנך/ת ומחנך/ת כיתה: במקום שבו נעשה שימוש בלשון נקבה, הכוונה גם ללשון זכר ובמקום שבו נעשה שימוש בלשון זכר, הכוונה גם ללשון נקבה. ב. להלן נשתמש במונח מחנכת לציון מחנך/ת כיתה.

דבר מנהלת האגף להינוך יסודי

"

...זו זכות גדולה לחנך בני אדם...
זאת זכות אדירה להיות מסוגל
ללוות תלמידים,
גם בהצלחות הגדולות שלהם
וגם במשברים נוראים ...

נדב חרובי[2]

2 חרובי, נ' (2015). שירה, זה הכוח ששאבתי ממך.
https://www.israelhayom.co.il/opinion/303469
נדב חרובי היה מחנכה של שירה בנקי ז"ל.

ספר זו עוסקת בתפקיד מחנכת כיתה לאור חשיבותו ומרכזיותו במערכת החינוך.

אומנם מכל מורה ומורה מצופה להיות גם דמות חינוכית, אך תפקיד מחנכת כיתה נחשב לתפקיד ייחודי במערכת החינוך בישראל[3]. התפקיד נועד לזמן לתלמידים דמות משמעותית המלווה אותם והפועלת ליצור את המענים המיטביים הדרושים להם בתהליך הלמידה ובהתחנכות שלהם בבית הספר בהיבטים הרגשיים, החברתיים, האקדמיים והחושיים-תנועתיים.

מהמחנכות מצופה לפעול כדי להעמיד לרשות התלמידים את מיטב ההזדמנויות ללמידה והתפתחות על ידי טיפוח תחושת הערך והשייכות של התלמידים כפרטים; עיצוב והבניה של סביבת הלמידה ותהליכי החינוך וההוראה-למידה; הנהגתם וניהולם הן בהתייחס לתלמידים כפרטים והן בהתייחס לכיתה כקהילת לומדים אכפתית. כל זאת תוך שיתוף התלמידים עצמם, המערכת המשפחתית, עמיתים ומומחים.

ממחנכות כיתה מצופה גם לתרום ליישום מדיניות משרד החינוך ולתפקודו של בית הספר כארגון חינוך-למידה.

מטרת הספר היא להנגיש כלים מקצועיים הנחוצים למחנכות כיתה.

מחנכות תוכלנה להשתמש בחומר להבניה של התפקיד ולהערכה מעצבת שלו. מפקחים ומנהלים יוכלו להשתמש בחומר לפיתוח סביבת העבודה של המחנכות. כמו כן ניתן להיעזר בחומר להכשרה, לפיתוח מקצועי ולהדרכה של מחנכות.

בברכה
אתי סאסי
מנהלת האגף
לחינוך יסודי

3 משרד החינוך. 2020. תפקיד המחנכת בישראל מבט עכשווי והמלצות לשלב ההכשרה.
בקשי-ברוש, א'. 2012. הפיצול בין מחנכי כיתות למורים מקצועיים – אבן נגף בקידום מערכת החינוך הממלכתית-כללית בתוך ענבר דן (עורך) דפים כתב עת לעיון ולמחקר בחינוך 53.

תוכן עניינים

הקדמה 8

שער ראשון- זמן מחנכת 10

פתח דבר 12
תפקיד מחנכת כיתה 14
היחסים והתהליכים החינוכיים-חברתיים בכיתה 24
עבודה עם המערכת המשפחתית 63
תוכנית הלימודים והוראה-למידה-הערכה 77
עבודה עם שותפי תפקיד 117
סדירויות – שגרות ונהלים 127

שער שני: תפקיד מחנכת הכיתה בזמן חירום 134

פתח דבר 136
הקשר עם התלמידים 138
הקשר בין התלמידים 140
עבודה עם המערכת המשפחתית 141
הוראה-למידה-הערכה 142
עבודה עם שותפי התפקיד הצוות המקצועי 146
סדירויות בזמן חירום שגרות ונהלים 147
תפקיד מחנכת הכיתה בזמן חירום מקורות להרחבה 148

שער שלישי: חינוך במעגל השנה 150

מבנה שנת הלימודים 152

פתיחת שנת הלימודים 154

אמצע שנת הלימודים 165

סיום שנת הלימודים 171

סיכום 178

נספחים 180

נספח א: מונחון 181

נספח ב: מטרות החינוך הממלכתי 184

נספח ג: תהליכים חברתיים, טכנולוגיים וכלכליים
המתרחשים בחברה בישראל והשפעתם על בית הספר 186

הקדמה

"

החינוך הוא הדרך,
האדם הוא המטרה

א. ד. גורדון

החינוך היה והינו המסד לפיתוח אנשים אשר מממשים את חוזקותיהם ותורמים לחברה פעילה, יוצרת ומשגשגת. בבית הספר היסודי, לאנשי החינוך בכלל ולמחנכי הכיתות בפרט, נודעת חשיבות רבה דווקא בעידן המידע שאנו נמצאים בעיצומו, ולאור תהליכים חברתיים, טכנולוגיים וכלכליים רחבים המעצבים מחדש את החברה המערבית בכלל ואת החברה בישראל בפרט.

על אנשי החינוך מוטלת החובה לזמן מענה לצרכים רבים ומגוונים של כל תלמיד ותלמידה ולקדם את הפיתוח של כישוריהם הבסיסיים להבניית ידע והשכלה, לטפח את חוזקותיהם התוך אישיות והבין אישיות ולחנכם לחיים בחברה כפרטים עצמאיים וערכיים וכאזרחים פעילים ותורמים. בתוך זה למחנכות נועד תפקיד מרכזי וייחודי. "...המחנכת היא הדמות המרכזית והמשמעותית ביותר עבור הילדים, ההורים והמורים בכיתה...." כפי שנכתב במסמך 'תפקיד המחנכת בישראל מבט עכשווי והמלצות לשלב ההכשרה' (2020)[4] מטעם משרד החינוך.

בספר שלפניכם שלושה חלקים ונספח.

שער ראשון מציג את תפקיד מחנכת הכיתה בחמשת רכיביו ועקרונות ודרכים ליישום תוך שילוב הפניות לחומרי רקע וכלים לביצועו. רכיבי התפקיד הם:

- יחסים ותהליכים חינוכיים-חברתיים בכיתה: מכוונות לפרט וטיפוח קהילת לומדים אכפתית
- עבודה עם המערכת המשפחתית
- תוכנית הלימודים, הוראה-למידה-הערכה - אינטגרציה ותיאום
- עבודה עם שותפי התפקיד – חברי הצוות, ההנהלה וגורמי סיוע
- סדירויות - שגרות ונהלים

שער שני עוסק בתפקיד המחנכת בעת חירום.

שער שלישי ממוקד במשימות המחנכת בשלוש תחנות על ציר הזמן של שנת הלימודים בהתייחס לחמשת הרכיבים שצוינו.

בנספח מובאים מונחון, מטרות החינוך הממלכתי וסקירה קצרה של התהליכים החברתיים, הטכנולוגיים והכלכליים המתרחשים בחברה בישראל ואת השפעתם על בית הספר.

כל נושא ותת נושא מכילים שני חלקים עיקריים:

- המשגה ורציונאל – הצגה קצרה של הנושא וחשיבותו, ובכלל זה הפניות להנחיות משרד החינוך, בדרך כלל בחוזרי המנהל הכללי ובספרות מקצועית להרחבה למעונינים בכך.
- מהלכה למעשה - עקרונות וכלים ליישום ובכלל זה הפניות לחומרים המוצעים על ידי משרד החינוך ולחומרים בספרות המקצועית ובשדה.

בכל נושא יש מידע על המשימה במסגרת התפקיד ומרכיבים עיקריים בה, המדיניות בנושא ועקרונות וכלים ליישום וכן הפניות להרחבה. הפעולות והכלים המוצגים בספר הם דוגמהות והצעות בנושאים השונים, אך אינם ממצים את כל העושר הקיים בתחום. מחנכות מוזמנות לפתח כלים וחומרים מקצועיים משלהן ואף לשתף בהם את הקהילה המקצועית בחינוך.

מלכה וידיסלבסקי

4 משרד החינוך, 2020. תפקיד המחנכת בישראל מבט עכשווי והמלצות לשלב ההכשרה.

שעד ראשון- זמן מחנכת

פתח דבר

תפקיד מחנכת כיתה

היחסים והתהליכים החינוכיים חברתיים בכיתה

העבודה עם המערכת המשפחתית

תוכנית הלימודים: הוראה - למידה - הערכה

עבודה עם שותפי תפקיד

סדירויות - שגרות ונהלים

פתח דבר

"

מר ז'רמן היקר,
נתתי להמולה שהקיפה אותי בימים
אלה לשכוך מעט, ועכשיו אני פונה
אליך לומר לך דברים היוצאים מהלב. חלקו
לי כבוד גדול מדי, שלא רדפתי ולא ביקשתי
לי. אבל כשקיבלתי את הבשורה, הראשון
שחשבתי עליו, אחרי אמי, היית אתה.
בלעדיך, בלי היד החמה הזאת שהושטת לילד
הקטן שהייתי, בלי תלמודך, והדוגמה שנתת,
לא היה קורה דבר מכל זאת.
זו הזדמנות לומר לך מה היית,
ועודך בשבילי ולהבטיח לך שמאמציך,
עבודתך והנדיבות שהשקעת בה, עודם חיים
בלבו של אחד מתלמידיך הקטנים,
שלמרות שנותיו לא חדל
להיות תלמידך המכיר לך טובה.
אני מחבק אותך בכל כוחי.

אלבר קאמי

דברים אלה כתב הסופר אלבר קאמי למורה שלו מתקופת בית הספר, אחרי שזכה בשנת 1957 בפרס נובל לספרות. מחנכים שואפים להיות דמויות משמעותיות כדוגמת מר ז'רמן עבור תלמידיהם. כאן נערוך בירור של תפיסת דמות מחנכת כיתה ותפקידה ברמה הרשמית ונציע עקרונות ודרכים להיותה דמות משמעותית עבור תלמידיה.

צבי לם (2000)[5] הגדיר את ההוראה כ'חינוך באמצעות הדעת'. חינוך זה כולל הבניית ידע בנושאים, במושגים, בתופעות, בתהליכים ובעקרונות; פיתוח מיומנויות והנחלת ערכים כמפורט בתוכניות הלימודים הרשמיות. כמו כן מורים מחנכים באמצעות הדוגמה האישית והקשר עם התלמידים. לכן מכל מורה מצופה להיות מחנך/ת. בנוסף לכך יש במערכת החינוך תפקיד מיוחד של מחנכת כיתה.

במילון העברי המרוכז[6] מוגדר 'מחנך' כך:

"מורה העוסק בחינוך תלמידיו – בהקניית מידות טובות, בפיתוח החשיבה, בעיצוב האופי ועוד... ו'מחנך כיתה' מוגדר כ"מורה בבית ספר המרכז את העניינים החברתיים והחינוכיים בכיתה".

אבן שושן, א' (1988). המילון העברי המרוכז.
הוצאת קריית ספר בע"מ ירושלים.

כלומר: יש תפקיד מיוחד של מחנך/ת כיתה, גם אם מכל מורה מצופה להיות מחנך/ת, ומכל מחנך/ת כיתה מצופה להיות גם מורה, מלמד/ת. ההגדרה במילון היא הגדרה צרה, והתפקיד מורכב ונרחב הרבה יותר מאשר ריכוז העניינים בכיתה.

בהמשך מסמך זה נשתמש במונח מחנכת בהתייחס למחנך כיתה ולמחנכת כיתה.

במסמך זה מושם, כאמור, דגש על המורה בתפקידה כמחנכת כיתה. אין במסמך עיסוק בנושא דרכי הוראה-למידה לקידום למידה משמעותית בכלל ובתחומי הדעת השונים בפרט. ברשימות המציעות מקורות להרחבה יש הפניות לחומרים בנושא זה.

תפקיד המחנכת| מקורות להרחבה

הזהות המקצועית של מורים:

וידיסלבסקי, מ' ואח'. תשמ"ט. מי אני המורה?. *4 המ"מים*, גיליון מספר 24, תשמ"ט. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

דרכי הוראה-למידה לקידום למידה משמעותית:

וידיסלבסקי, מ'. 2015. מסלולים אל למידה משמעותית. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

נתיבים להוראה משמעותית. מניפת מודלים יישומיים להוראה משמעותית. משרד החינוך. המנהל הפדגוגי. תשע"ה, משרד החינוך, האגף לתכנון ופיתוח תוכניות לימודים.

פרקטיקות הוראה איכותית. *משרד החינוך, משרד החינוך, פורטל עובדי הוראה.*

5 לם, צ' (2000), **מעמד הדעת בתפיסות הרדיקליות של החינוך**, י' הרפז (עורך), צבי לם, לחץ והתנגדות בחינוך: מאמרים ושיחות, תל-אביב: ספרית פועלים, עמ' 69-87.

6 אבן שושן, א' (1988). המילון העברי המרוכז. הוצאת קריית ספר בע"מ ירושלים.

תפקיד מחנכת כיתה

הקדמה • הגדרת התפקיד ותפיסת התפקיד • הבנייה ועיצוב של הסביבה הלימודית ותהליכי החינוך וההוראה-למידה • הנהגה וניהול של התהליכים החינוכיים • מבט כולל על תפקיד מחנכת הכיתה

הקדמה

"

הוא { המחנך] חייב להכיר קודם כל את עצמו.
עליו להכיר את כישרונותיו,
אפשרויותיו ומגבלותיו,
לפני שיתווה את הדרך לחניכיו

יאנוש קורצ'אק

הבסיס למילוי תפקיד מורכב כמו חינוך כיתה הוא:

- **כישורים** הנדרשים בתפקיד. אלה כוללים ידע, מיומנויות ביצוע, ערכים והבנה בתחום
- **תחושת מסוגלות** אישית למלא את התפקיד ולעמוד בנדרש בו
- **הנעה ומחויבות** למלא את התפקיד ולעמוד באתגרים שהוא מזמן

תפיסת התפקיד - דף אישי

להורדת הטופס

מי אני המחנכת?

אני מגדירה "מחנכת" כך:

בחרתי במקצוע זה כי

מקורות ההשראה שלי כמחנכת הם

ה"אני מאמין" שלי על טבע האדם

ה"אני מאמין" שלי על טבעם של ילדים

ה"אני מאמין" שלי על למידה

הייעוד שלי כמחנכת הוא

הערכים המרכזיים שצריכים להנחות את עבודתה של המחנכת הם

החוזקות שלי כמחנכת הן

מה נחוץ לי כדי להבטיח מענה מיטבי לכל תלמיד ותלמידה ואת הישגיהם?

הגדרת התפקיד ותפיסת התפקיד

רציונל

תפקיד המחנכת הינו בעל חשיבות רבה. בבית הספר היסודי שבו לומדים ילדים בגילאי 6-12, ובגילאי 5-12 בבתי ספר שבהם פועלת חטיבה צעירה. התפקיד הוגדר בחוזר מנכ"ל מיוחד ז' (התשל"ה). כמו כן פורטו בחוזרי מנכ"ל שונים משימות המוטלות על מחנכת כיתה בתחום שבו עוסקים אותם חוזרי מנכ"ל. בנוסף להגדרה הרשמית של התפקיד והמשימות, יש גם ציפיות מהתפקיד מצד הסביבה החברתית-תרבותית הכללית לאור התהליכים הכלכליים, התרבותיים והפוליטיים המתרחשים בה, וכמו כן מצד הסביבה שבה פועל בית הספר – ישוב, שכונה, הורים, וכן מצד הקהילה המקצועית.

לתפיסת התפקיד - הדרך הייחודית בה תופסת המחנכת את זהותה המקצועית ומבצעת את תפקידה - יש חשיבות רבה בעיצוב התפקיד הלכה למעשה.

מקורות

נושאי התפקידים בבית הספר היסודי – סמכויותיהם וחובותיהם. חוזר המנהל הכללי מיוחד ז', טבת התשל"ה, פברואר 1975.

טיולים ופעילויות בית ספריות במערכת החינוך – היבטים פדגוגיים, ארגוניים, בטיחותיים וביטחוניים. חוזר המנהל הכללי כ"ו באדר ב תשע"ט, 02 באפריל 2019.

אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות חינוך עם אירועי אלימות וסיכון. חוזר המנהל הכללי י"ב בניסן תשע"ה, 01 באפריל 2015.

הקשר בין מוסדות החינוך ובין הורים פרודים או גרושים. חוזר המנהל הכללי א' באדר ב תשע"ד, 03 במרץ 2014.

נציגות הורים בבית הספר ובגן הילדים. חוזר המנהל הכללי ג' בתשרי תשע"ט, 12 בספטמבר 2018.

נוהלי שעת חירום במערכת החינוך. חוזר המנהל הכללי כ"ו בטבת תשע"ט, 03 בינואר 2019.

עקרונות ודרכים ליישום

תפקיד המחנכת אומנם הוגדר בחוזרי מנכ"ל, אך יישומו עובר הבנייה מתמדת.

הגורמים המעצבים את התפקיד הם:

- תפיסת התפקיד האישית של המחנכת
- הצרכים המתעוררים בהתייחס לכל תלמיד ותלמידה ובהתייחס לכל כיתה כמסגרת חינוך-למידה
- אופיו וייחודיותו של בית הספר
- ציפיות התפקיד מצד הסביבה – קהילת בית הספר והקהילה המקצועית שבה פועלת המחנכת
- תהליכים המתרחשים בחברה בישראל בכלל ובמערכת החינוך בפרט

התפתחותם של ילדים מושפעת מאיכות יחסי הגומלין בין הסביבות השונות שבהן הם חיים והקשורות זו בזו במערכת של קשרים, תהליכים ואירועים. לכן תפקיד המחנכת כולל הנהגה וניהול וכמו כן הבנייה ועיצוב של הסביבה הלימודית ותהליכי החינוך וההוראה-למידה ביחד עם שותפי התפקיד של המחנכת – עמיתים, מומחים, הורים וגם התלמידים. זאת במטרה להבטיח לתלמידים את מיטב ההזדמנויות ללמידה משמעותית והתפתחותם כפרטים וכקבוצה בהיבטים הרגשיים, החברתיים-ערכיים, האקדמיים והחושיים-תנועתיים.

הנהגה וניהול של התהליכים החינוכיים

רציונאל

המונחים מנהיגות וניהול מופיעים בספרות המקצועית בהתייחס לתפקיד של מנהל ארגון. המונח מנהיגות מבטא את החזון, השליחות, הערכים, ההנעה לפעולה וההשראה; ואילו המונח ניהול מתייחס להוצאה לפועל של משאבים שונים (כגון: כוח אדם, זמן, תקציב פעולות, מבנים...) באמצעות תכנון, ארגון, חלוקת משימות ואחריות, תיאום, קביעת שגרות ונהלים, פיקוח ובקרה וכיוב'.

בחינוך נהוג לדבר בדרך כלל על מנהיגות וניהול בהתייחס לתפקיד מנהל בית הספר. למורים מוצעים בספרות החינוך עקרונות וכלים לניהול כיתה בכלל ולשיעורים בפרט.

אולם גם תפקיד המחנכת אינו רק להבטיח למידה משמעותית בתחומי ההוראה שלה. תפקידה הוא להנהיג ולנהל את תפקוד הכיתה כמכלול וכן את מתן המענה לתלמידים השונים, בנוסף להיבטים האקדמיים, גם בהיבטים הרגשיים-חברתיים והחושיים-תנועתיים.

מקור

נושאי התפקידים בבית הספר היסודי – סמכויותיהם וחובותיהם. חוזר המנהל הכללי מיוחד ז', טבת התשל"ה, פברואר 1975.

עקרונות ודרכים ליישום

תיאום דרכי הפעולה בין אנשי הצוות של הכיתה.

ייזום תהליכים ומעורבות פעילה - בתוך קיום יחסי גומלין עם עמיתים, מומחים, ההנהלה והתלמידים והוריהם – הן במתן מענה לתלמידים השונים ובקידומם והן בפיתוח הכיתה כקהילת לומדים אכפתית ובמניעה, ככל הניתן, של מסרים סותרים ומבלבלים לתלמידים מצד אנשי החינוך.

עידוד מעורבות של התלמידים כפרטים וכקבוצה ושיתופם באופן עקבי ושיטתי ברעיונות, תוכניות, פעולות והערכה ומשוב.

שיתוף באופן עקבי ושיטתי של ההורים בהתייחס לילדם ובהתייחס לכיתה כקהילת לומדים אכפתית הן ברמת העברת מידע, הן בתכנון וייזום מהלכים והן באיסוף משוב.

הבנייה ועיצוב של הסביבה הלימודית ותהליכי החינוך וההוראה-למידה

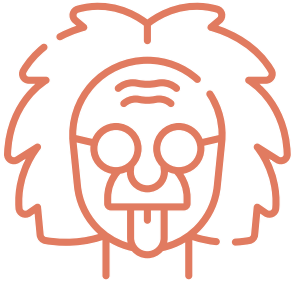

"

אני אף פעם לא מלמד
את הסטודנטים שלי,
אני רק מנסה לייצר את התנאים
שבהם יוכלו ללמוד

אלברט אינשטיין

רציונאל

בצירוף 'סביבה לימודית' כוונתנו לסביבה האנושית, החומרית והווירטואלית, לאקלים החינוכי, ליחסים בין השותפים ללמידה, להיבטים הארגוניים: ארגון הזמן, ארגון המרחב, ארגון הלומדים, ארגון הצוות וארגון תוכנית הלימודים וכן להיבטים הדידקטיים: דרכי ההוראה-למידה-הערכה וההתנסויות הלימודיות המזומנות לתלמידים.

החשיבות שיש לסביבת הלמידה מודגשת בזו הלשון "יצירת סביבת למידה מכבדת ובטוחה חיונית להתפתחות התלמידים, לרווחתם הנפשית ולתחושת המוגנות שלהם".

מקור

"אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות החינוך עם אירועי אלימות וסיכון". חוזר המנהל הכללי. עה/8(ב(ניסן התשע"ה – אפריל 2015

עקרונות ודרכים ליישום

הסביבה הלימודית תושתת על העקרונות האלה:

הכלה וקבלה של השונות הבין אישית וכיבודה: בכל כיתה יש טווח שונות גדול בין התלמידים ברקע החברתי-כלכלי. כמו כן יש שונות גדולה במאפייני התלמידים, שמקורה בהבדלים אישיים כגון מגדר, תכונות אישיות, אירועי חיים, הנעה ללמידה, העדפות כלפי למידה, מיומנויות למידה וחשיבה, ידע קודם שלהם, התפתחות רגשית, התפתחות חברתית, התפתחות קוגניטיבית והתפתחות חושית-תנועתית, תפיסות ותחומי עניין.

ראיית השונות כערך, ולא כבעיה, עשויה לזמן עושר של למידה, יצירה, אינטראקציות והפרייה הדדית לתלמידים ולמוריהם.

אווירה תומכת למידה: טיפוח הרווחה הנפשית של התלמידים מהווה תנאי הכרחי ללמידה. סביבה מעוררת סקרנות ועניין, הבנה של התלמידים את ערך הלמידה וחשיבותה, ראיית הרלוונטיות שלה לעולמם ומעורבותם בהבניית התנאים ההכרחיים ללמידתם - כל אלה חיוניים להנעה שלהם בלמידה.

פיתוח אחריות אישית וחברתית: עידוד תלמידים להציע נושאים ללמידה בגבולות תוכנית הלימודים הממלכתית; שיתוף התלמידים בקביעת מטרות הלמידה, תכנון תהליך הלמידה וההערכה; שיתוף התלמידים בקביעת פעילויות החברה והתרבות, הנהלים והכללים בכיתה והעמידה בהם.

טיפוח הכיתה כקהילה אכפתית: השתתת היחסים בין חברי הכיתה על כבוד וקבלה הדדיים וטיפוח של תחושת שייכות וערך של כל פרט בה.

שיתוף ההורים: העברת מידע על תוכנית הלימודים ודרכי הוראה-למידה והערכה; שיתוף ההורים בגיבוש תקנון הכיתה ונהלי התנהגות ומשמעת; שיתוף ההורים בדיונים בנושאים כמו הערכה, חינוך לאחריות, שיעורי בית, מעורבות ופעילות חברתית, פעילות תרבות ופנאי, חינוך לבטיחות וחינוך לאתיקה ומוגנות ברשת; פתרון בעיות; תיאום ציפיות; איסוף משוב שוטף מהורים; שיתוף הורים בקבלת החלטות בהתייחס לילדם, התעניינות רגישה במקרים של משבר וכד'.

טיפוח סביבה חינוכית מוגנת ובטוחה: הסביבה האנושית והחומרית שבה חיים ופועלים הילדים והסביבה הווירטואלית, הן סביבות פעילות רבות גירויים והזדמנויות, אך לעיתים יש בהן גם סיכונים.

סביבות אלה דורשות הבנה של ההזדמנויות והסיכונים ויכולת התמודדות עם האתגרים והאפשרויות שהן מזמנות. לשם כך יש לקיים תהליכים המחנכים לבטיחות ולמוגנות לאורך כל שנת הלימודים, בנוסף לעיצוב בית הספר כסביבה בטוחה ומוגנת.

משרד החינוך מפרסם מעת לעת הוראות והנחיות בנושא אתיקה, בטיחות ומוגנות הן בסביבה האנושית והחומרית והן בסביבה הווירטואלית.

תפקיד המחנכת | מבט כולל

תפקיד המחנכת כולל חובה כלפי שני גורמים מרכזיים:

תלמידי הכיתה שעליה מופקדת המחנכת כפרטים וכקבוצה חברתית: מצופה מהמחנכת לפעול תוך שיתוף ההורים, מהצד האחד, ושותפי התפקיד: מורים מקצועיים, אנשי המערך המסיע וההנהלה - מהצד האחר. זאת כדי לתת מענה מיטבי לצורכי התלמידים ולפעול לקידומם ולהתפתחותם על רקע התהליכים החברתיים, הטכנולוגיים והכלכליים המתרחשים.

בית הספר כארגון: על המחנכת להיות שותפה לגיבושו ולעיצובו של בית הספר כקהילת חינוך-למידה אכפתית ולתרום להשגת יעדיו לאור מדיניות משרד החינוך התרבות והספורט, מדיניות המחוז והרשות המקומית ותפיסת העולם של בית הספר.

בתפקיד המחנכת יש רכיבים עיקריים אלה:

- רכיב היחסים והתהליכים החינוכיים-חברתיים-רגשיים בכיתה – מכוונות לפרט, טיפוח קהילת לומדים אכפתית
- עבודה עם המערכת המשפחתית
- רכיב תוכנית הלימודים וההוראה-למידה-הערכה - אינטגרציה ותיאום
- רכיב העבודה עם שותפי התפקיד – המערכת המקצועית
- רכיב הסדירויות - שגרות ונהלים

חובות המחנכת

רכיבי תפקיד המחנכת

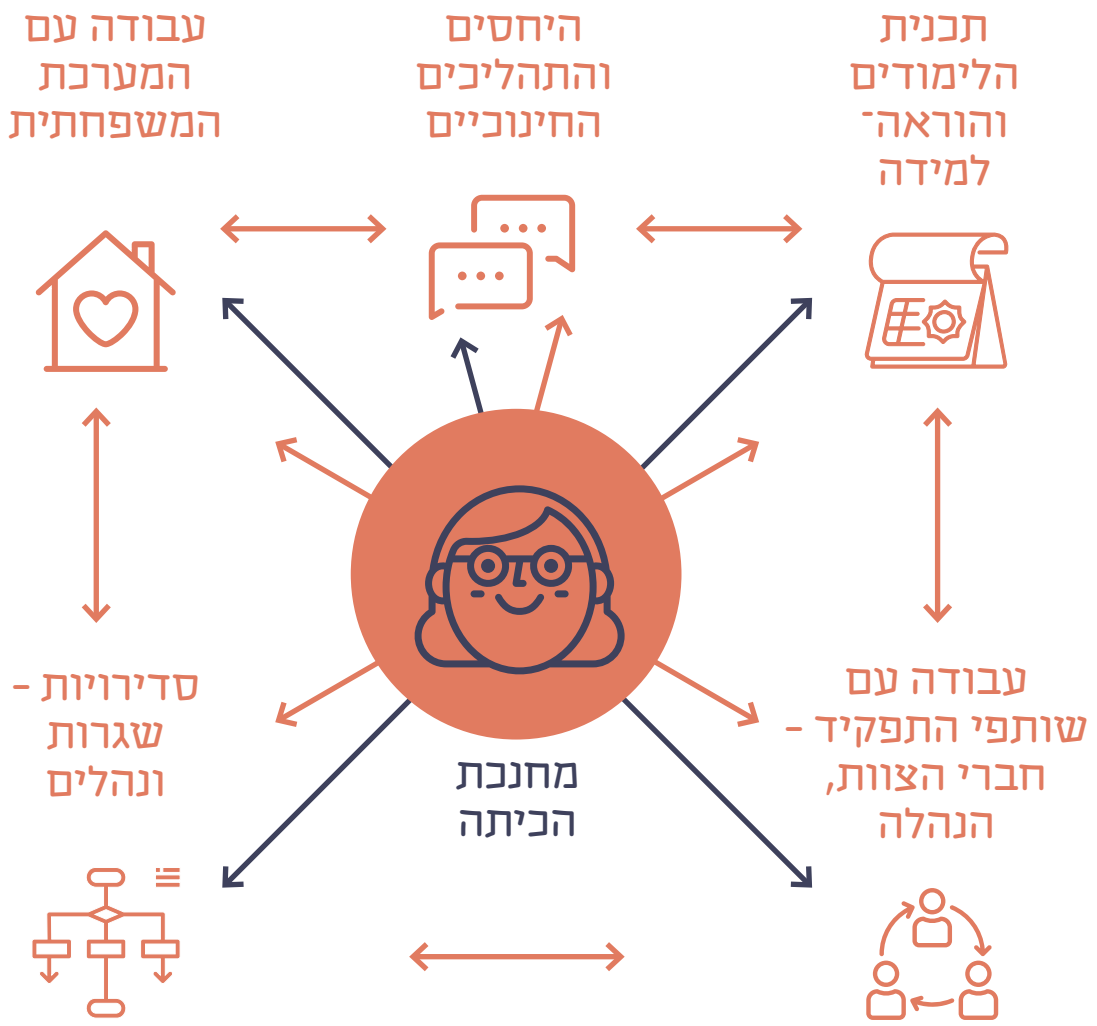

יש ממשקים בין הרכיבים. במסגרת הרכיבים השונים יש מגוון משימות. בהמשך הספר, נעסוק ברכיבים השונים, בעקרונות ובדרכים ליישומם.

תפקיד המחנכת | מקורות להרחבה

אקולוגיית למידה

המודל האקולוגי של ברונפנברנר (1986, Bronfenfenbrenner, 1979).

המודל ממוקד באדם המתפתח, בסביבתו וביחסי הגומלין בין האדם לסביבה והמשמעות של אלה לחינוך.

סרטון בנושא המודל האקולוגי של ברונפנברנר.

רוזנטל, מ', גת, ל' וצור, ח'. 2009. לא נולדים אלימים - החיים הרגשיים והחברתיים של ילדים קטנים. אדום. הוצאת הקיבוץ המאוחד.

טיפוח הכיתה כקהילת לומדים אכפתית

וידיסלבסקי, מ'. היבטים ניהוליים מערכתיים לקידום הוראה ולמידה משמעותית בתוך מסלולים אל למידה משמעותית, עמודים 177 – 196. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

ניהול לעומת מנהיגות פדגוגית

וידיסלבסקי, מ' ואח'. 2004. ניהול בית ספר ומנהיגות פדגוגית. *4 הממ"מים*, גיליון מספר 4. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

טל, ק', 2010. ניהול מוסרי של כיתה. *היועץ החינוכי.* גיליון ט"ז. עמ' 152 – 175.

ניהול כיתה ככישור - על ותת-הכישורים הנדרשים

בקשי-ברוש, א' . 2012. הפיצול בין מחנכי כיתות למורים מקצועיים – אבן נגף בקידום מערכת החינוך הממלכתית-כללית בתוך ענבר דן (עורך), *דפים כתב עת לעיון ולמחקר בחינוך*, 53 מכון מופ"ת.

מעמד מחנכת כיתה ותפקידה: בקשי-ברוש הראתה כי מעמדם של המחנכים בבית הספר גבוה יותר ממעמד המורים המקצועיים.

זהות המקצועית של מורים

שבח אדן, ש'. קורצ'אק האדם והמחנך. *דעת*, מכללת הרצוג.

חינוך לפי משנתו של יאנוש קורצ'אק

וידיסלבסקי, מ' וקרלמן, כ' (תשמ"ט). מי אני המורה?, *4 הממ"מים*, מספר 24. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

פישרמן, ש'. 2016. זהות מקצועית ושחיקה בקרב עובדי חינוך. המכללה האקדמית הדתית לחינוך שאנן.

שישון, ב' ופופר-גבעון, א'. 2015. חינוך, הוראה ונטיית הלב של פרחי הוראה ומורים מתחילים. *במעגלי חינוך*, מחקר עיון ויצירה כתב עת אלקטרוני בהוצאת המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, ירושלים. גליון מס' 5 מאי 2015.

מחקר על תפיסות התפקיד של המתכשרים להוראה והמורים המתחילים.

סביבת הלמידה

סלומון, ג' (תשנ"ה). סביבה לימודית עתירת טכנולוגיה: הצעת מסגרת מושגית, בתוך מברך, ז' וחטיבה, נ' (עורכות) מחשבים בחינוך תל אביב: מכון מופ"ת.

פרופסור גבריאל סלומון הגדיר סביבה לימודית כ"מערכת של מרכיבים הקשורים זה בזה ונותנים משמעות זה לזה והמכוונים במשולב למטרות של למידה. בצירופם נותנים מרכיבים אלה את ה'טעם' העיקרי של הסביבה הלימודית (אפופת חרדה - או רגועה, למדנית - או חמקנית וכו') ואת הצירים העיקריים, שסביבם היא מאורגנת: מרכזיות המורה, חומר הלימוד, הבחינות, היחסים הבין-אישיים וכו'".

זילברשטיין, מ' ואח' (תשס"א). טיפוח לומד בעל הכוונה עצמית: פדגוגיה של ספרות מקרים. מכון מופ"ת.

דרכי הוראה הנותנות מענה לצורך לעורר את ההנעה ללמידה

הרפז, י' (אפריל, 2011). מחזיקים כיתה. *הד החינוך*

הרפז מציע למורים לאמץ גישות להוראה ואסטרטגיות של הוראה שיש בכוחן, לדעתו, לעשות את השיעורים למעניינים יותר. שיעורים מעניינים אינם רק יעד חינוכי; הם גם צורך הישרדותי: בהיעדר אמצעי ענישה יעילים, המורים חייבים לעניין את הכיתה.

תאוריות, ממצאים וכלים יעילים לניווט השיעור

יריב, א' וגורב ד' (עורכים) (2018). ניהול כיתה. מכון מופ"ת.

הספר מנתח תהליכים ומצבים בכיתה. הספר דן באתגרים שכל מורה פוגש בכיתה: יחסי מורים עם תלמידים והורים, הכיתה כיחידה חברתית, תכנון שיעור וקבלת החלטות, הקניית כללים ואכיפתם, תחילת שנת הלימודים והיום הראשון, טיפול בהפרעות, הובלת טיולים וסיורים, ניהול כיתה מתוקשבת, שילוב תלמידים עם צרכים מיוחדים.

מאגר מאמרים - עיצוב התנהגות משמעת וניהול כיתה. תשפ"א. מתי"א מעלה והר. 689

היחסים והתהליכים החינוכיים-חברתיים בכיתה

יחסי מחנכת-תלמידים | מכוונות לפרט • יחסים בין תלמידים | הכיתה כקהילת לומדים אכפתית

"

אחת הדמויות הבולטות,
שהטביעה את חותמה בכיתתנו,
היה המחנך המצוין אליעזר שמאלי.

הוא טיפח בקרבנו רוח טובה
של רעות וחברות, קירב אותנו
אל הטבע ונטע בנו את
האהבה הגדולה לארץ-ישראל ולנופיה...

שמאלי אשם גם בתמורה פרטית שחולל
אצלי - עד שבא אלינו , הייתי ילד בודד.

הוא הפיל את המחיצות ובהשפעתו
שאפתי להימצא בחברה, לפעול עם כולם,
לחוש את החוויה של 'להיות ביחד'.

יצחק רבין, פנקס שירות,
ספריית מעריב, תש"ם – 1991

היחסים והתהליכים החינוכיים חברתיים בכיתה

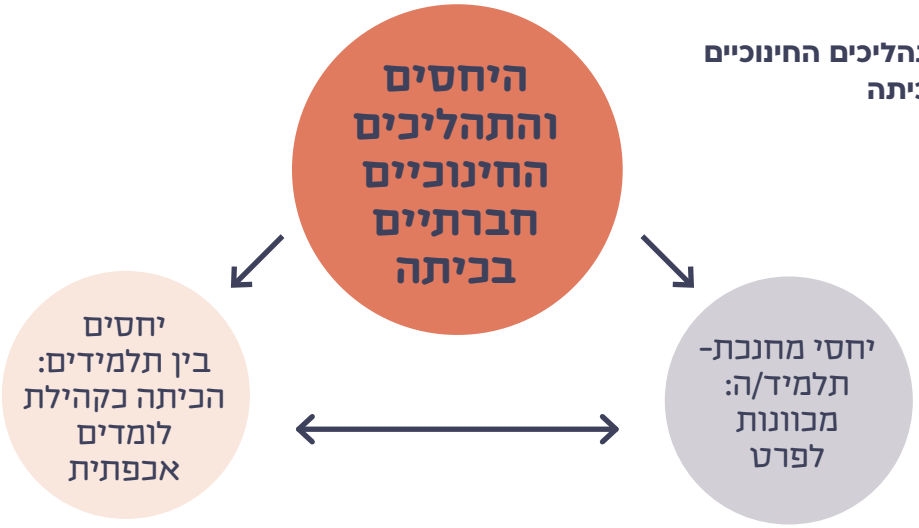

*עבודה עם המערכת המשפחתית למתן מענה מיטבי לכל תלמיד ותלמידה תוך מודעות למבנים שונים של משפחות וכיבודן

יחסי מחנכת - תלמידים | מכוונות לפרט

- **יחסי מחנכת תלמידים**
- **מצבים הדורשים תשומת לב מיוחדת: גירושין, מוות במשפחה, אלימות ועבירות מין, נטייה לאובדנות**
- **שיחה אישית**
- **מחברת קשר מחנכת - תלמידים**

רציונאל

בית הספר הוא ארגון חברתי. במסגרתו עובדים אנשי מקצוע שתחום מומחיותם הוא חינוך ולמידה. בבית הספר היסודי לומדים בישראל ילדים בטווח הגילים 5-6 עד 12 בתהליך בן 6-7 שנים. ליחסי הגומלין שהילדים חווים עם אנשי המקצוע, במיוחד עם מחנכת הכיתה, ועם בני קבוצת השווים יש השפעה רבה ביותר על רווחתם, התפתחותם והצלחתם האקדמית והחברתית. יש חשיבות רבה לפיתוח יחסי גומלין קרובים ואיכותיים בין המחנכת לתלמידים וכן בין התלמידים לבין עצמם במסגרת הקבוצה וזימון אפשרויות לכל תלמיד ותלמידה לבוא לידי ביטוי ולחוש תחושות שייכות, הערכה וקבלה. אחד הדגשים ברפורמת 'אופק חדש' שהחלה בשנת התשס"ח במערכת החינוך הוא ראייתה כמשאב לכך. הרפורמה מכירה בצורך להתאים תהליכי חינוך, הוראה ולמידה ללומד, בחשיבותה של הבניית מערכות יחסים בין-אישיות בגן ובבית הספר וביצירתה של סביבה תומכת המאפשרת למידה והתפתחות.

על הדרכים למימוש צרכים אלה להיות מותאמות למאפייני הגיל בכלל ולשונות הבין-אישית בפרט.

מקור

נוהלי הפעלת רפורמת 'אופק חדש' בגני הילדים, בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים. חוזר המנהלת הכללית עד/א, אדר א' תשע"ד, פברואר 2014.

"

היא הייתה אהבתי הראשונה:
אישה לא נשואה כבת שלושים,
מורה - זלדה, גברת שניאורסון.
עדיין לא הייתי בן שמונה וכבר היא שטפה
את כולי והרעידה בי איזה מטרונום פנימי
שעד אז לא זע ומאז עד עכשיו לא חדל.

הייתי מתעורר בבוקר במיטתי ומשווה אותה
לנגדי בעיניים שעוד לא נפקחו.
הייתי מתלבש ואוכל חיש מהר, רק לגמור
ולרכוס ולסגור ולקחת ולרוץ כבר ישר אליה.

ראשי היה ניתך מרוב מאמץ
לחבר ולהכין בשבילה כל יום דברי טעם
חדשים ויפים שאותם אשגר אליה כדי
שיביאו לי את אור מבטה וכדי
שהיא תצביע הפעם עלי ותאמר הנה
יש כאן בינינו הבוקר ילד אחד שטוף־אור...

עמוס עוז, 2002. סיפור על אהבה חושך

ליחסי מחנכת-תלמידים יש השפעה על היחסים של התלמידים עם בני חברת השווים, על המסוגלות הלימודית שלהם ועל המסוגלות החברתית והרגשית שלהם. יחסים חיוביים בין מורה לתלמידים מאופיינים בנוכחות, בקרבה, בחמימות ובגישה חיובית. יחסים חיוביים בין תלמידים למוריהם מאפשרים לתלמידים לחוש בטוחים ומוגנים בסביבות הלמידה שלהם וללמוד לפתח תפקודים שונים.

יתר על כן, למהות היחסים בין התלמידים כפרטים למורה בכלל ולמחנכת בפרט יש גם השפעה על המחנכת. כשיחסים נתפסים כחיוביים וכחזקים, המחנכת חווה מוטיבציה ותחושת מסוגלות להשקיע בקידום התלמידים בבית הספר; בעוד שכאשר היחסים נתפסים כעוינים, המורה עסוקה יותר בשליטה בהתנהגות התלמידים, ומשקיעה פחות ביצירת חוויות חיוביות בבית הספר. במיוחד יש חשיבות ליחסי מחנכת ותלמידיה לאור העובדה שיחסים אלה מהווים את הבסיס לדרך משותפת ארוכה.

"

זהו מסע משותף למחנכת ולתלמידים,
לעיתים לשנה, לעיתים לשנתיים
ולעיתים אף ליותר מזה.
המחנכת כורתת למעשה
ברית עם תלמידיה וכיתתם
לתקופת זמן משמעותית.
לכן חשוב שתיצור היכרות מעמיקה עמם...
במטרה לתת להם את המענים הטובים ביותר
ולהיות להם לדמות משמעותית

כפי שכתבה לנו המחנכת מזי כרמי

עקרונות ודרכים ליישום

על רקע החשיבות הנודעת ליחסי מורה-תלמידים פתחה המחנכת האמריקאית נל נודינגס את הפדגוגיה של אכפתיות או של דאגה אכפתית.

על המחנכת, אם נשתמש באנלוגיה לעולם החקלאות, להניח מתחת לרגלי התלמידים קרקע פורייה ללמידה ולהתפתחות, מהצד האחד, ולפרוש מצע רך, מהצד האחר, כך שיחושו בבית הספר ביטחון, שייכות, מסוגלות וערך.

לשם כך יש לזמן לתלמידים התנסות בקשר עם מחנכת זמינה המזהה את צרכיהם ונענית להם, המאפשרת להם להיעזר בה ולפנות אליה בעת צורך והמתווכת להם "בין עולם הילדות והבגרות" כלשונו של בועז צבר.

זיהוי תחושות התלמידים בהתייחס ליחסיהם עם המחנכת ועם המורים יהווה נקודת מוצא לשיפור מתמיד בנושא זה.

כמו כן, על המחנכת לתכלל את הטיפול בתלמידים כפרטים ובכלל זה מעקב אחר תפקודם, ייזום סיוע לפי הצורך, תיאום עבודת שותפי התפקיד בהתייחס לכל תלמיד ותלמידה וקשר שוטף עם הורי התלמידים ושיתופם.

יחסי מחנכת-תלמיד| מקורות להרחבה

צבר, ב'. על יסוד המתוח הגלום בדמות המחנך המשמעותי. *COACT International Journal* 1 Tikun Olam. 2019

ג'יני, מ' שגיא-שוורץ, א', מרק, צ' ואביעזר, א'. 2014. יחסי מורה-תלמיד כ'בסיס בטוח' לרווחתו הרגשית של הילד, למחויבותו האקדמית ולתפקודו בבי"ס. *מגמות*, כרך מט גיליון 3, פברואר 2014.

מחקר זה העריך את איכותם של יחסי מורה-תלמיד ובחן את תרומתם לרווחתם הרגשית ולתפקודם הלימודי של תלמידי כיתות א' בישראל.

ברק-שטיין, ח'. יחסים - איך יוצרים קשר אישי עם התלמידים? בין הצלצולים.

המאמר כולל 9 טיפים שיוכלו לסייע למחנכות בשלבים הראשונים של יצירת קשר בינן לבין תלמידיהן. לצלוח את השלבים הראשונים ביצירת קשר אישי בין המחנכת לתלמידיה.

נודינגס, נ' (2008). דאגה אכפתית בחינוך: הלכה ומעשה. *הד החינוך*, 82(6): 66-58.

נושאי התפקידים בבית-הספר היסודי – סמכויותיהם וחובותיהם. חוזר המנהל הכללי מיוחד ז', סעיף 11. טבת התשל"ה, פברואר 1975.

"תשומת לב מיוחדת מקדיש מחנך הכיתה לתלמידים הנחשלים בלימודיהם והסובלים מקשיי הסתגלות חברתית, מכוון את הטיפול האינדיווידואלי בהם, תוך חיפוש דרכים לתיקון המצב."

איסוף מידע על תחושות התלמידים בהתייחס ליחסיהם עם המחנכת שלהם/מוריהם*

להורדת הטופס

דוגמה להיגדים לשם איסוף מידע על תחושות התלמידים בהתייחס ליחסיהם עם המחנכת שלהם/מוריהם

מאמצי המחנכת/בית-הספר לעידוד תחושת המוגנות	מסכים/ה מאד	מסכים/ה	מסכים/ה חלקית	לא מסכים/ה	מאד לא מסכים/ה
כשיש מקרי אלימות בכיתה/בית הספר המחנכת יודעת על כך					
בכיתה/בית הספר עושים פעולות רבות כדי למנוע אלימות וכדי לטפל בה					
בהפסקות יש תמיד מורה או כמה מורים בחצר שתפקידם להשגיח שלא תהיה אלימות					

יחסי קירבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים	מסכים/ה מאד	מסכים/ה	מסכים/ה חלקית	לא מסכים/ה	מאד לא מסכים/ה
לדעתי המחנכת שלי מכירה אותי היטב					
למחנכת שלי /למורים חשוב לדעת איך אני מרגיש					
למחנכת שלי /למורים אכפת ממני מעבר ללימודים					
כשעצוב לי, ארגיש נוח לדבר עם המחנכת שלי					
יש לי יחסים קרובים וטובים עם המחנכת שלי/ המורים					

מצבים הדורשים תשומת לב מיוחדת של המחנכת ונקיטת פעולות מניעה וסיוע בהתייחס לתלמידים

משפחות עוברות שינויים במהלך השנים במספר הנפשות במשפחה, ובכך גם במקומו של הילד בה, במצבם הבריאותי של בני המשפחה, במצב הכלכלי של המשפחה, במקום המגורים. כמו כן משפחות חוות מצבים מורכבים ביחסים בין בני המשפחה, ובמיוחד ביחסים בין ההורים לבין עצמם וביחסם לילד וכד'. כל אלה דורשים תשומת לב מיוחדת של המחנכת ונקיטת פעולות מניעה וסיוע בהתייחס לתלמידים.

כאן נרחיב בנושאים אלה:

- גירושין
- מוות במשפחה
- אלימות ועבירות מין

גירושין

רציונאל

אחד הגורמים למצוקות ילדים הוא גירושין בין ההורים.

גירושין הוא אחד השינויים שמשפחות עשויות לעבור. כמעט בכל כיתה לומדים ילדים שהוריהם גרושים. כך לפי דו"ח הנהלת בתי הדין הרבניים. בשנת 2018 הייתה עליה של 5% במספר הזוגות שהתגרשו בישראל לעומת שנת 2017. "למחנך הכיתה ולצוות בית הספר תפקיד חשוב באופן שיתמודד הילד עם גירושי הוריו", כתבה ד"ר בילהה נוי.

מקורות

דו"ח בתי הדין הרבניים שנת 2018.

מצוקה רגשית של תלמידים ופיתוח חוסן. חוזר המנהל הכללי הוראות הקבע עב/1(ב).

חוזר זה מבוסס על ההנחה כי איתור תלמידים במצוקה ומתן סיוע להם חיוניים לצורך התמודדות ופיתוח חוסן. החוזר מרכז מידע על מקורות אפשריים למצוקה ועל סימני מצוקה של תלמידים, על מסגרות לשיח אישי וקבוצתי על מצבי חיים שתלמידים מתמודדים איתם ועל פעולות להגברת המודעות של הצוותים החינוכיים לנושא, וכן מפרט כתובות של ארגונים המעניקים סיוע הן באמצעות פנייה טלפונית והן באמצעות פנייה ברשת.

עקרונות ודרכים ליישום

שיחה אישית של המחנכת עם התלמידים מהווה אמצעי רב חשיבות בסיוע להם להתמודד עם מצוקה רגשית ובפיתוח חוסן במצבי מצוקה שונים של התלמידים.

דרכים לזהות מצוקה של תלמידים:

- ניתן להבחין בשינויים אצל התלמידים, כמו שינויים במצב הרוח ובמצב החברתי או/ו בתפקוד בלימודים, דחייה, היעדרויות והתנהגויות סיכון.
- מסרים של התלמידים בעת שיחות כיתה בנושאים שונים, אם בשיעורים השוטפים ואם בשעות מחנכת, שעת 'כישורי חיים' ושעת 'מפתח הלב'.
- מסרים של התלמידים בעת שיחות בקבוצה הקטנה במסגרת שעות פרטניות במסגרת רפורמת 'אופק חדש'.

על פי הנחיות משרד החינוך יש חשיבות מיוחדת לדיאלוג עם התלמידים כפרטים בנושא זה:

"במסגרת מפגשי ההיכרות או המפגשים האישיים השוטפים של המחנך עם התלמיד יש לאפשר לו להשמיע את עמודתיו, את רצונותיו, את צרכיו, את מחשבותיו ואת רגשותיו ביחס למעורבותו של המוסד החינוכי בקשר לגירושין או לפרדה של הוריו, וזאת בהתאם לגיל ההתפתחותי של הקטין ולנכונותו לשתף פעולה. כמו כן יש ליידע אותו לגבי בקשות הוריו הנוגעות לקשר שלהם עם המוסד החינוכי. במקרים חריגים אפשר להתייעץ עם הצוות הבין-מקצועי במוסד החינוכי ו/או עם הפיקוח הכולל ועם הפיקוח על הייעוץ במחוז".

חוזר מנהל כללי
מצוקה רגשית של תלמידים ופיתוח חוסן
הוראות הקבע עב/נ(ב)

מוות במשפחה

"

לֹא-רַבַּת רָאִיתִי אֶת-אָבִי, לֹא-אָרְכוּ יָמָיו עִמִּי,

בְּעוֹדֶנִּי רַךְ וְקָטָן וּבְטֶרֶם אֶשְׂבַּע צַלְמוֹ,

בִּקְרֹא עוֹד עֵינַי לְרַחֲמָיו וְרֹאשִׁי לְמַחֲסֵה יָדוֹ,

לְקָחוֹ הַמָּוֶת מֵעָלַי, הִפְרִיד בֵּין שְׁנֵינוּ לָנֶצַח,

אַךְ דְּמוּתוֹ צָפַנְתִּי בִּלְבָבִי,

אבי, חיים נחמן ביאליק

המוות הוא חלק מההוויה האנושית הצפויה לכול אחד ואחת מאיתנו כבני אדם. למרות שמדובר באירוע ביולוגי הצפוי ליקירינו ולמרות שהנושא כל כך מוכר, הוא מפחיד אותנו ואנו חשים בדרך כלל רתיעה מלעסוק בו ובהשלכותיו.

טראומתי במיוחד הוא מוות הנגרם כתוצאה מתאונה, המתה והתאבדות.

"כמו בכל תחום מורכב, צורת הסיוע איננה יכולה להתבצע עפ"י נוסחה קבועה והיא דורשת רגישות ואמפתיה ברמה גבוהה."

שפ"ינט- אתר השירות הפסיכולוגי-ייעוצי

"מותו של אדם קרוב הוא אחד האירועים הקשים ביותר לבני אדם. ככול שהגיל צעיר יותר, משאבי ההתמודדות מצומצמים יותר וההשלכות של האירוע עלולות להיות קשות. התמיכה המשפחתית והחברתית חשובות מאין כמותן, ולמערכת החינוכית יש תפקיד חשוב ביותר במערך התמיכה."

סימן טוב, '. 2017. תדריך לאיש חינוך/טיפול המלווה תלמיד שחווה אובדן

הבנת מושג המוות ותהליך האבל הם הדרגתיים, נמשכים לכל אורך הילדות והחיים, ואינם מסתכמים רק ברגע ההודעה על מותו של האדם האהוב או בשבעה. התגובות לאובדן רבות ושונות: הלם, כעס, בלבול, צער, בכי, געגועים, דכדוך, עצב, פיזור נפש, קשיי תפקוד, חוסר אכפתיות, הפרעות בריכוז, כעס על עצמי ועל היקום, תחושות של חוסר צדק ורגשות אשמה. כמו כן, תגובות גופניות כגון: כאבי בטן, בחילות והתגברות של מחלות קיימות כמו אסטמה, פריחה על העור ועוד.

תפיסת המוות בקרב ילדים, תגובות ילדים למוות במשפחה ותפקיד המבוגר המשמעותי בסיוע לילד

גיל	תפיסת המוות בקרב ילדים	תגובות ילדים למוות במשפחה	תפקיד המבוגרים המשמעותיים בסיוע לילדים
0-3	תינוקות חווים חוויה פרה-מילולית של אובדן.	יש חוויה פרה-מילולית של אבל ואובדן, והם יחושו בהתרחשות בבית. תינוקות חווים קריסה מוחלטת של העולם שעוטף אותם. על כן, ככל שילדים חווים אובדן בגיל צעיר יותר, הצלקת של חוויית הפרידה תהיה פנימית יותר ופחות מובחנת.	ילדים זקוקים למבוגרים ותלויים בהם כדי לתווך להם את תהליך האבל ועיבודו. חשוב שתהיה דמות התקשרות קבועה המושקעת בתינוק/ת ומספקת מענה לצרכים הפיזיים והרגשיים כאחד. יש לשים דגש על מגע וחיבוק. בהמשך, לאורך שנות התפתחותו של הילד/ה, יש להשלים את המידע וההסבר לגבי האובדן בהתאם לשלב ההתפתחותי.
3-6	יש חשיבה קונקרטית על אודות העולם, קיים טשטוש בין מציאות לדמיון והאוריינטציה היא אגוצנטרית ועלולה גם להיות חשיבה מאגית. חסרה עדיין תפיסה קוגניטיבית מלאה של משמעות המוות. יש הבנה שהמוות הוא תופעה בלתי הפיכה, מצב שאין לחזור ממנו ואי אפשר לשנותו. לכן הפרדה היא נצחית. כמו כן יש הבנה שהמוות הוא מצב סופי ושהוא ההיפך מחיים, לכן המת אינו סובל.	ילדים עלולים להרגיש שהם גרמו למוות. בהמשך, עלול גם להתרחש פחד מרכישת אוטונומיה ונטייה לתלות והיצמדות למבוגר בכדי שהילדים לא ירגישו שנשארו לבד. מהצד האחר, הילדים יכולים להבין שיש הורה שנשאר לטפל בהם, במקרה של מות אחד ההורים. המשחק הוא חלק מדרכם של ילדים לקבל את המוות ולהתאבל. לילדים יש יכולת לנוע פנימה והחוצה מהאבלות לחיים, ולעיתים דווקא כשהאבל מציף אותם, הם יפנו למשחק כדרך להקלה על המצוקה הרגשית. לילדים יש בזיכרון הרגשי פרטים שיכולים למתן חלק מהחוויה הטוטאלית.	חשוב לדבר עם הילדים ולספר להם על מותו של אדם קרוב ואהוב. חשוב להסביר לילדים את הסיבות שגרמו לאובדן באופן קונקרטי, ולא מופשט, תוך הדגשה שהילדים לא גרמו לכך. כמו כן חשוב: -לעודד אוטונומיה ע"י מסר שההורה והמבוגרים יישארו עם הילד/ה וימשיכו לשמור עליו/עליה. - לייצר, לעודד ולחזק התנסויות וחוויות של אוטונומיה. במקרה של מות הורה, בטווח הארוך חשוב לבסס את דמות ההורה שאבד תוך הדגשת תכונות המגדר שלו/שלה כדי שהילדים יוכלו להזדהות עם הדמות. חשוב שהדמות תהיה אמיתית ולא אידיאלית.

גיל	תפיסת המוות בקרב ילדים	תגובות ילדים למוות במשפחה	תפקיד המבוגרים המשמעותיים בסיוע לילדים
7-11	ההבנה של המוות היא כמו של מבוגר: סיבתיות המוות – מתייחסת לגורמים הפיזיים והביולוגיים שהביאו למות האדם. הבנה זו משחררת את הילדים מרגשות אשם שיכולים להיווצר. הכרחיות המוות – הבנה שהמוות הוא תופעה טבעית אוניברסלית ולכן כל אדם באשר הוא, סופו למות. הבנה זו חשובה וקשורה גם לנושא של רגשות אשמה. הבנת מושג הזקנה כקשור למוות – ילדים מבינים שזקנה קשורה למוות. זקנה חלה על כולם והיא חלק ממעגל החיים הטבעי.	ישנן תגובות אפשריות שונות של ילדים לאובדן, הכוללות רגשות כמו עצב, כאב, אשמה וגעגוע, שפחות אופייניים לילדים בגיל זה. יכולה גם להופיע תנודתיות חדה בין העולם הרגשי הקשור לאובדן לבין התנתקות ממנו וחזרה לעולם הפעילות והעיסוק הקונקרטיים, כמו מפגש עם חברים, משחק, חוגים וספורט.	אם המוות אינו פתאומי, כדאי להכין את הילדים לקראתו. ההסבר יהיה מותאם להבנה של הילדים, תוך התייחסות לשאלות שעולות. לילדים עם צרכים מיוחדים רצוי לפעול על פי המומלץ לגיל 3-6.

גיל	תפיסת המוות בקרב ילדים	תגובות ילדים למוות במשפחה	תפקיד המבוגרים המשמעותיים בסיוע לילדים
12 ומעלה	לעיתים יש ניסיון להבין את האובדן ברמה פילוסופית רוחנית, ערכית וחברתית: האם כדאי לחיות בעולם שיש בו סבל? מה משמעות החיים?	דרך המתבגרים לבטא את האבל שונה מזו של המבוגרים. הם זקוקים למרחב כדי לבטאו בדרכם ואינו מתחבר בהכרח לסגנון האבל של המבוגרים. לעיתים הם חשים שהינם שונים מאחרים שלא חוו אובדן. תיתכן חוויית ניכור, וחוויה שהחברים מאכזבים ולא רגישים מספיק. עשויות להופיע גם תגובות הגנתיות שונות, כגון: אינטלקטואליזציה, כמאפשרת בריחה מהתמודדות רגשית עם האובדן והשהיית האבל; תגובות אבל מאופקות יחסית בשל חשש להצפה של העולם הפנימי הסוער בגיל זה; האטה או עצירה בתהליך הטבעי של ההיפרדות מההורים – בעקבות האובדן ייתכן חיפוש אחר קרבה עימם וצורך בלכידות המשפחתית; התנהגויות כמו סיכון, התחצפות והתרסה והתעלמות מהמתרחש בבית.	יש לנהוג בהכלה מול האמביוולנטיות בצורך של המתבגרים לתמיכה, מהצד האחד, ובקשה למרחק, מהצד האחר. חשוב לאתר ולזהות את המצוקה המסתתרת מאחורי ההתנהגות המתריסה, להביאה למודעות המתבגרים ולעודדם לבטא באופן מילולי את המצוקה שבבסיס ההתנהגות, כמו גם תשומת לב ותמיכה.

עקרונות ודרכים ליישום

התגובה של ילדים לאובדן במשפחה שונה מילד/ה לילד/ה. על המחנכת להכיר את המאפיין תגובות של ילדים לאובדן בשלבים התפתחותיים השונים, את הנסיבות שבהן התרחש אירוע המוות, את מקום הילד/ה במשפחה והתפקיד/ה והקשר שלו/שלה למת, וכן את דרכי הסיוע המומלצות ולהתאימן לתלמיד/ה. רצוי להסתייע ביועץ/ת החינוכי/ת או בפסיכולוג/ית בית הספר.

חשיבות רבה יש בהעברת המסר לתלמיד/ה 'אינך לבד' בדיבור ובמעשה ולהיות קשובים לכל שינוי בהתנהגות הילד/ה, לגילויי מצוקה שלו/שלה וכד'. כמו כן נודעת חשיבות רבה לקשר עם משפחת התלמיד/ה. על הקשר בנושא זה עם משפחת התלמיד/ה ראו בפרק היחסים עם המערכת המשפחתית. על פעולות נדרשות בנושא עם הכיתה כקהילה אכפתית ראו בפרק יחסים בין התלמידים, על דרכי פעולה בעת חירום כגון עת קורונה ראו בשער השני של ספר זה.

מקור

מומלץ לפעול על פי תדריך לאיש חינוך/טיפול המלווה תלמיד שחווה אובדן. שפי"נט.

אלימות ועבירות מין

רציונאל

אלימות ועבירות מין מהוות גורם למצוקות קשות של ילדים.

בחוזר המנהל הכללי מפורטים עיקרי חוק העונשין בנוגע לחובת הדיווח של אנשי החינוך, ובכלל זה התוספות והשינויים; מוצג נוהל הדיווח של עובד חינוך לפקיד הסעד או למשטרה; מתואר תהליך ההתערבות הבית-ספרית מרגע חשיפת הפגיעה שפגע האחראי או בן משפחה קטין ולאורך תקופת הליווי של התלמיד והטיפול בו; מפורטים מוקדי האחריות של בעלי התפקידים במערכת; ניתן מידע על תהליך הטיפול בתלמיד שאותר במערכת החינוך ובמסגרות המטפלות המשיקות למערכת החינוך: הרווחה והמשטרה; משולב נוהל חקירת תלמידים כקורבנות או כעדים; משולבים נספחים המפרטים את תפקיד פקידי סעד, את רשימת פקידי הסעד, את רשימת השאלות השכיחות בנושא הדיווח ותשובות עליהן והשאלות בנושא חקירת תלמידים כקורבנות וכעדים וכן הנחיות לניהול שיחה עם תלמיד.

מקור

חובת הדיווח על עברה בקטין על פי חוק וחקירת תלמידים כקורבנות או כעדים מפורטת בחוזר המנהל הכללי אורחות חיים במוסדות חינוך, פרק 2. חוזר מנכ"ל תשסט/3 (ב), ד' במרחשוון התשס"ט, 02 בנובמבר 2008.

עקרונות ודרכים ליישום

על אנשי החינוך חלה חובת דיווח על עברות מין שנעשו בתלמידים קטינים ככלל, אך במיוחד מודגשת חובת דיווח על עברה הנעשית על ידי מבוגר/ת אחראי/ת על קטין/ה או על ידי בן/בת משפחתו/משפחתה שהוא/היא מתחת לגיל 18.

נטייה לאובדנות

רציונאל

ילדים במצבי קיצון של מצוקה עשויים להגיב בנטייה לאובדנות. גם ילדים שעמית/ה שלהם התאבד/ה עלולים לחוות מצוקה רגשית.

חוזר המנהל הכללי של משרד החינוך עוסק בתופעת האובדנות בקרב ילדים ובני נוער, מניעתה וההתמודדות עימה. החוזר דן בנושאים אלה: התנהגויות תלמידים במצוקה רגשית ובסיכון לאובדנות ונוהלי היידוע, ההפניה וההתערבות לנוכח סכנה אובדנית / איום בהתאבדות / ניסיון התאבדות וההתערבות ברמת הפרט וברמת בית הספר. החוזר גם דן בעקרונות מנחים להפעלת תוכנית למניעת אובדנות, ומציג תוכניות למניעת אובדנות הנפוצות כיום בשדה.

מקור

אובדנות ילדים ובני נוער - מניעה והתערבות. חוזר המנהל הכללי תשסה/4(א), י"ח כסליו תשס"ה, 1 בדצמבר 2004.

עקרונות ודרכים ליישום

למחנכות תפקיד מרכזי הן באיתור ילדים בסיכון לאובדנות ובנקיטת פעולות נדרשות למניעתה והן בסיוע "לתלמידים שהראו תגובות התנהגותיות ורגשיות מדאיגות לנוכח ההתאבדות של חברם".

על פי הוראות משרד החינוך איש חינוך או איש טיפול המקיים קשר עם התלמיד ישתף אותו בחובת בית הספר ליידע את משפחתו, מתוך דאגה לשלומו. אין להשאיר בידי התלמיד את זכות ההחלטה באשר ליידוע המשפחה.

מצבים הדורשים תשומת לב מיוחדת | מקורות להרחבה

אובדן ואבל בתקופת הקורונה

בלי, ק', גרינולד, מ' , מרטין, י' סהר, נ'. התמודדות עם אובדן במשפחה בתקופת הקורונה.

מאמר זה נכתב בימי קורונה, מרץ 2020, והוא תוצר של שיתוף פעולה בין פסיכולוגים מצוות הטיפול המשפחתי בשירות הפסיכולוגי-חינוכי בירושלים לבין פסיכולוגים מתחנת פסגת זאב, שלמדו את הנושא לאורך השנה.

המאמר עוסק באובדן ובאבל בתקופת הקורונה, בתוך התמקדות על התמודדות של ילדים ואופני התגובה הרצויים של סביבת המבוגרים לאובדן. מוצג רקע תיאורטי שעסק בתיאוריות הנוגעות לאבל ואובדן באופן כללי, וכן לסוגיות הקשורות לאבל אצל ילדים בגילים שונים, ומפורט כיצד

ניתן לסייע לילדים להתמודד עם אובדן בהתאם לשלב ההתפתחותי שבו הם נמצאים.

החלק המעשי במאמר עוסק בייחודיות תהליכי אבל ואובדן בתקופת הקורונה.

תדריך: לסיוע ותמיכה בתלמיד שהורה שלו חולה במחלה קשה או מאושפז, שירות פסיכולוגי-ייעוצי.

תדריך: סיוע ותמיכה באחים לתלמידים חולים או מאושפזים, שירות פסיכולוגי-ייעוצי.

תדריך לליווי תלמיד שחווה אובדן בעת ריחוק חברתי, שירות פסיכולוגי-ייעוצי.

תדריך לסיוע לתלמיד או הורה שחולה בקורונה, שירות פסיכולוגי-ייעוצי.

אובדנות בקרב ילדים בישראל

וייסבלאי, א'. 2011. אובדנות בקרב ילדים ובני נוער, הכנסת מרכז המחקר והמידע.

במסמך מוצגים נתונים על אובדנות בקרב ילדים ובני נוער בישראל ובהשוואה למדינות OECD. מפורטים הגורמים לאובדנות בקרב ילדים ובני נוער, מפורט תפקידם של גורמים שונים בטיפול ובמניעה ומוצעות דרכים לטיפול ולמניעה. בית הספר נחשב לאחת המסגרות העיקריות להתערבות בקרב ילדים ובני נוער. לתוכניות הפועלות בבתי הספר שתי מטרות מרכזיות: זיהוי בני נוער בסיכון והפנייתם לטיפול מתאים וצמצום גורמי הסיכון להתאבדות בקרב תלמידים, ובכלל זה דיכאון, גישות לא אדפטיביות להתמודדות עם בעיות ובקשת עזרה.

סיוע לאנשים בסיכון לאובדנות

דניאלס, ש'. YNET.05.09.19, איך לזהות סימני אובדנות אצל ילדים?

במאמר מפורטים גורמי סיכון, מצוינת חשיבות המודעות לגורמי סיכון ורגישות לסימני מצוקה, מתוארות דרכי תגובה נדרשות ומודגמת שיחת הורה עם ילדו המגלה סימני מצוקה.

דניאלס, ש'. 2014. עוצמת ההקשבה - כיצד לסייע לסובבים אותך בזמן מצוקה רגשית ומשבר.

בספר מוצגים עקרונות לניהול שיחה מסייעת, פשוטה וכנה עם כל אדם, בכל מצב ולתמוך באדם המתמודד עם דיכאון ואף מאיים בהתאבדות. פרק מיוחד מוקדש לסיוע במצבי חירום. הספר סוקר את מעגל החיים מילדות לבגרות ועד לזקנה, וכולל דוגמהות מוחשיות, תרגילים חווייתיים ושיטות מעשיות לסייע ולהשפיע במצבי משבר ומצוקה.

הורה שחושש שילדו נמצא בסיכון לאובדנות. השירות הפסיכולוגי הייעוצי.

עקרונות והנחיות להתערבות באובדנות בימים של השבתה וסגר. השירות הפסיכולוגי הייעוצי.

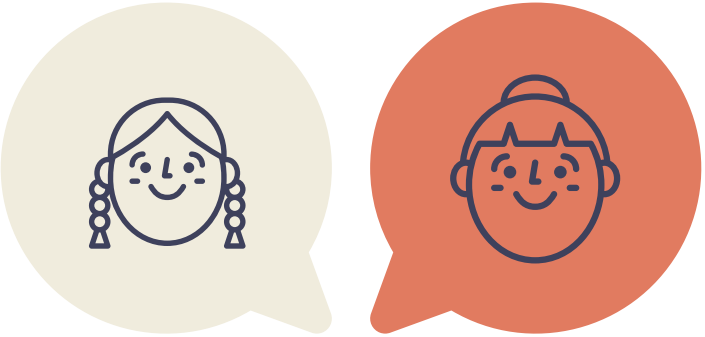

שיחה אישית

רציונאל

שיחה אישית היא אחד הכלים העומדים לרשותה של המחנכת בטיפוח היחסים הרצויים בינה לבין תלמידיה. כוונתנו לשיחה שבה המחנכת מגלה עניין כן בתלמידים כאנשים צעירים, בעולמם, ברגשותיהם, במה שהם חווים ובמה שעובר עליהם, בדעותיהם, ברצונותיהם, אם בכיתה ואם בחיהם מחוץ לכותלי בית הספר.

אין זו שיחה אינסטרומנטלית שמטרתה להטיף לתלמידים על התנהגות לא רצויה, או לנסות להעלות את ההנעה שלהם בלמידה ולאמן אותם במיומנות כלשהי, או להעביר להם משוב תקופתי על תפקודם החברתי ו/או הלימודי.

יש חשיבות לקיום שיחות אישיות עם כל אחד ואחת מהתלמידים ומהתלמידות, ולא רק עם תלמידים מתקשים או כאלה שנראה כנמצאים במצוקה כלשהי.

עקרונות ודרכים ליישום

העברת מסר לתלמידים שהשיחה אינה אירוע חד פעמי יזום על ידי המחנכת במסגרת שנת לימודים שלמה

יצירת אווירה שבה תלמידים חשים כי 'הדלת פתוחה' והם מוזמנים לפנות אל המחנכת שלהם ולשוחח עימה לפי הצורך שלהם

סביבה רגועה ללא הפרעות

הקשבה כנה וביטוי התעניינות

מקור

הצעה לתהליך ניהול שיחה אישית עם תלמידים ראו בפרקטיקות להוראה משמעותית, פורטל עובדי הוראה באתר משרד החינוך - המרחב הפדגוגי.

התנהגויות ומסרים של המחנכת בעת שיחה אישית

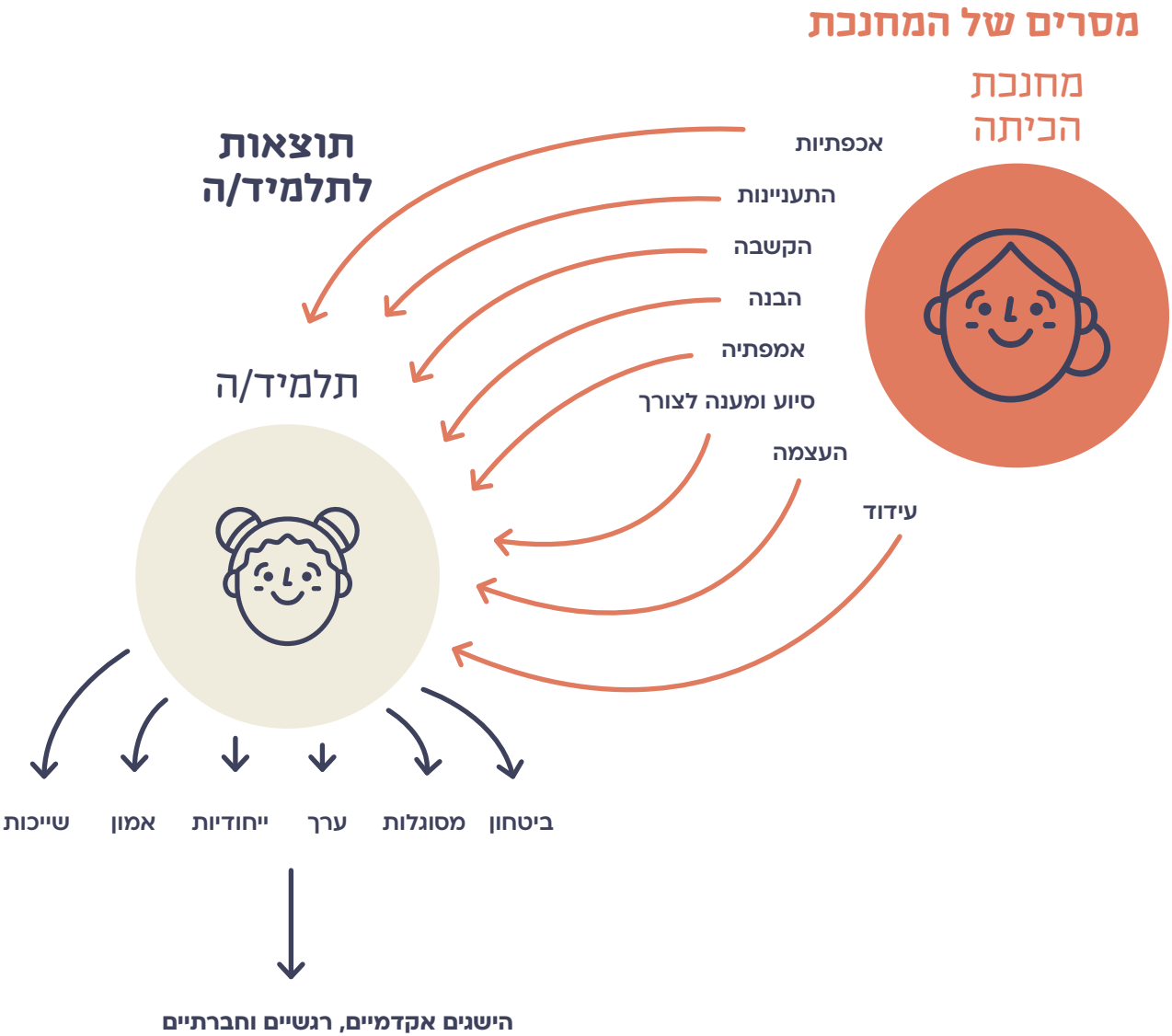

מחברת קשר מחנכת-תלמידים

"

הילד הוא נוכרי בארץ זרה,
לא מבין את השפה,
לא מכיר את כיווני הרחובות,
לא מכיר את החוקים ואת המנהגים...
נחוץ מדריך, שיענה בנימוס על שאלתו.
כבוד לאי ידיעתו...
כבוד לכישלונות ולדמעות

יאנוש קורצ'אק

מחברת קשר היא כלי לתקשורת כתובה בין המחנכת לתלמידים לאורך זמן מבלי שנדרש תיאום זמן פרטני מיוחד. המחברת הופכת למעין יומן של התלמידים וגם מהווה כלי משוב חשוב למחנכת.

עקרונות ודרכים ליישום

ניתן להקדיש בסוף כל שבוע לימודים דקות ספורות לכתיבה על ידי התלמידים במחברת הקשר. בתחילת הדרך ניתן לתת כותרת לכתיבה כגון: חוויה טובה שהייתה לי היום, בקשה שיש לי אלייך (המחנכת), רעיון שיש לי... דבר מה שמטריד אותי... הכתיבה היא רשות. המחנכת אוספת את המחברות ומגיבה בכתב לכל אחד מהתלמידים. למחרת מוחזרת המחברת והתלמידים מוזמנים להגיב לדברי המחנכת או לכתוב דבר מה חדש. מובן שהתלמידים מוזמנים לכתוב במחברת הקשר גם לא בזמן הכיתתי.

לעיתים, בעקבות מה שנכתב, עליה לנקוט פעולות כמו שיחה אישית עם תלמיד זה או אחר, שיחה עם מורה מקצועי המלמד את הכיתה או/ו היוועצות עם חבר צוות אחר, פעילות עם הכיתה וכיוב'. בכל מקרה שמירה על סודיות חשובה ביותר.

יחסי מחנכת-תלמידים | מקורות להרחבה

סיוע לתלמידים הנתונים במצוקה

גילת, י'. 2007. להיות קרוב עזרה ראשונה למורה בהתמודדות עם מצוקות תלמידים. *תמה*, מכון מופ"ת.

הספר מיועד לסייע בידי המורים להיטיב להבין את תלמידיהם הנתונים במצוקות אישיות, ולהציע להם מגוון של דרכי תמיכה ועזרה. הפרק הראשון עוסק במקומו של סיוע אישי לתלמידים בתפקידו של המורה. הפרק השני מתאר את טבעם של יחסי סיוע והפרקים האחרים מתמקדים בשלושה סוגים של מצוקות אפשריות של תלמידים: משברים אישיים, אובדן של דמויות קרובות והתנהגות אובדנית. כל אחד מן הפרקים כולל חלק עיוני, ולאחריו רשימה של התנסויות קבוצתיות מונחות, שיש בהן כדי לפתח את המודעות ולשפר את מיומנויות הסיוע הנדרשות למורים בקשר עם תלמידיהם.

גירושין במשפחה

אלדר אבידן, ד' וברנע, ח'. 2002. ילדים להורים גרושים. משרד החינוך, השירות הפסיכולוגי הייעוצי.

בחוברת ניתן ידע תיאורטי על תופעת הגירושין, על השפעתה על הילדים ועל ההורות בגירושין. מוצגים תפקידו של בית הספר בטיפול בילדים להורים גרושים וההיבט החוקי בנושא, ומפורטים השירותים הסוציאליים והטיפוליים העומדים לרשות המשפחות והילדים.

כמו כן מספקת החוברת כלים לחדר המורים, כיצד להתייחס לילדים להורים גרושים באמצעות דיון מצבים לימודיים חינוכיים וחברתיים בבית הספר, באמצעות שימוש בטקסטים ספרותיים מתוך תוכנית הלימודים, קווים מנחים לשיחה ראשונה עם התלמיד/ה שהוריו/ה מתגרשים, קווים מנחים לשיחה ראשונה בין המחנך/ת לבין הורי התלמיד/ה הנמצאים בתהליך גירושין.

פדגוגיה של אכפתיות

נודינגס, נ' (2008). דאגה אכפתית בחינוך: הלכה ומעשה. *הד החינוך*, 82(6): 66-58.

יש לטפח את ההוראה כמקצוע שבמוקדו עומדים יחסי גומלין בין אישיים שבהם מורים עושים מאמץ להגיב לצרכים הגלויים והסמויים של תלמידיהם ושבהם יש תלות וקשר הדדיים בין השותפים בבית הספר.

דיאלוג משמעותי בין מורה לתלמיד

בראשי-אייזן, ד', לוטנר-טמיר, מ', עוז, מ' , שדמי, 2008. דיאלוג מורה תלמיד - מתווה לשיחות אישיות בין מורים לתלמידים. משרד החינוך, תשס"ח 2008.

מדריך מלווה בסרט הדרכה.

שיחה אישית

ערן רון. שיחה אישית אפקטיבית בין מורה לתלמיד. אתר לב לדעת.

'פנים אל מול פנים' – עקרונות רכים לניהול שיחות עם תלמידים. משרד החינוך

יחסים בין התלמידים – טיפוח הכיתה כקהילת לומדים אכפתית

- הכיתה כקהילת לומדים אכפתית
- אמפתיה – עמוד התווך ביחסים בין אנשים
- ערכים וחינוך למעורבות חברתית ותרומה לקהילה
- מניעת אלימות ודחייה חברתית ודרכים להתמודד עימן
- ההפסקה כמשאב לקידום יחסי חיברות
- המשוב כמנוף בחינוך

הכיתה כקהילת לומדים אכפתית

רציונאל

ממחנכת כיתה מצופה לפעול לגיבושה ולניהולה של הכיתה כך שתפעל כקבוצה חברתית אכפתית ולומדת, כלומר: כיתה הפועלת כקהילת לומדים אכפתית. כיתה הפועלת כקהילת לומדים אכפתית היא מסגרת חינוך בעלת חזון, נורמות וערכים משותפים לאנשי החינוך והתלמידים בדבר מחויבות לכבוד האדם וללמידה משמעותית. כיתה כזאת היא בעלת מטרות וערכים משותפים וכל אחד ואחת מחבריה חשים תחושות שייכות וערך, תורמים לה ונתרמים על ידה.

לפי הוראות משרד החינוך על מחנכת הכיתה לפעול לפיתוח חיי החברה של כיתתה.

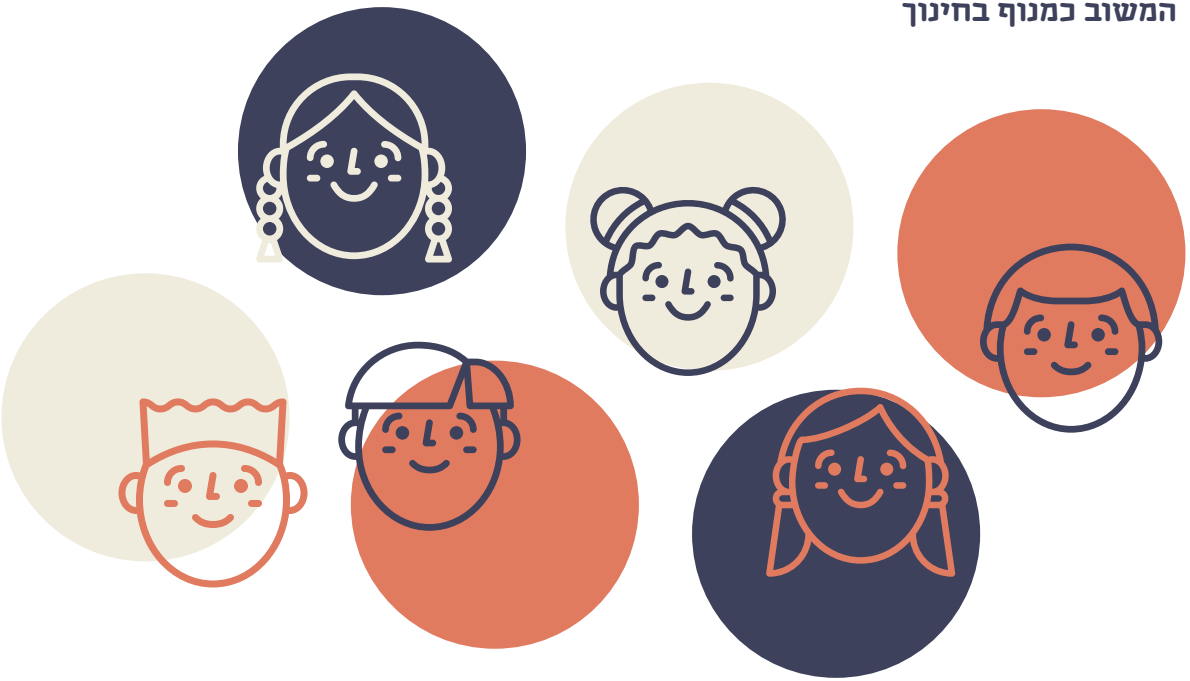

מקורות

נושאי התפקידים בבית הספר היסודי - סמכויותיהם וחובותיהם. חוזר מנכ"ל מיוחד ו', התשנ"ה. פברואר 1975, סעיף 12 א'.

שאלון אח"מ כנקודת מוצא לבניית תוכנית התערבות ויישומה.

כלי לניטור ואבחון אקלים חינוכי.

המיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית). פורטל מורים.

המיצ"ב וכלי הערכה אחרים. רשות ארצית למדידה והערכה

המיצ"ב הוא מערכת של מבחנים וסקרים הנערכים בבתי ספר יסודיים ובחטיבות ביניים בישראל. סקרים מועברים בקרב תלמידים, מורים ומנהלים ועוסקים בשורה ארוכה של נושאים המשקפים את האקלים החברתי והפדגוגי בבית הספר.

תקשורת בין-אישית. תוכנית מפתח הלב. חינוך לחיים בחברה. המנה לחינוך יסודי.

'מפתח הלב' היא תוכנית חברתית-ערכית לטיפוח כשירויות חברתיות בדגש על: ניהול שיח, ניהול קונפליקטים, נימוסים והליכות, עבודה בצוות וקבלת החלטות.

וידיסלבסקי, מ'. 2015. מסלולים אל למידה משמעותית. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

תדריך למורה הנכנס לכיתה לאחר אירוע מוות. שפינ"ט.

עקרונות ודרכים ליישום

הבטחת ערוץ תקשורת פתוח וזמין בין המחנכת והתלמידים

קיום שיחות עם התלמידים על הבעיות החברתיות של הכיתה ודרכים לפתרונן

ארגון בראשית שנת הלימודים של מוסדות הכיתה וועדותיה, והפעלתם

טיפוח חיי חברה תקינים ואקלים חינוכי-חברתי בתוך הכיתה

ייזום והפעלה של פעולות חברתיות - כגון: מפעלי עזרה הדדית, 'משימות מיוחדות', מסיבות, טיולים, סיורים וביקורים משותפים עם התלמידים בתיאטרון, בקולנוע ובתערוכות, 'בית מארח' בתיאום עם ההורים והסכמתם

הבטחת הזדמנויות ללמידה משמעותית לכל תלמיד ותלמידה

קיום מעקב שוטף עקבי ושיטתי באמצעות איסוף נתונים אחר תחושות התלמידים בהתייחס לבית הספר והכיתה, אקלים כיתה, היחסים בין התלמידים לבין חבריהם והיחסים בין התלמידים למורים, מעורבות חברתית, תחושת מוגנות, תהליכי ההוראה-למידה וכדומה. לאור הנתונים יש לבנות תוכנית התערבות ולעדכן אותה מעת לעת. הנתונים ישמשו בסיס להכנת תוכנית פעילות והפעלתה.

מחנכות יכולות להיעזר בדוגמהות של שאלון סקר האקלים הבית ספרי במיצ"ב כדי לקבל תמונת מצב כיתתית או כנקודת מוצא לשיחות כיתה.

לפעול להבטחת תחושת המוגנות של התלמידים גם מעבר לגבולות כיתתם וגם לאחר שעות הלימודים. עקרונות ליצירת תחושת מוגנות של תלמידים:מניעת אלימות, הצקות, הטרדות ובריונות

- מניעת אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר/סמארטפון (כגון ווטסאפ, פייסבוק וכו')
- עידוד הידברות
- התמודדות עם תופעות של ניכור
- טיפוח מעורבות
- יצירת סביבה לימודית רגועה, בטוחה וחמימה

טיפוח הפרט על ידי הוקרה של השונות וראייתה כמשאב, קבלה של כל אחד ואחת, הבנה הדדית, תמיכה והכלה

זימון הצלחות וטיפוח הערכה עצמית חיובית ותחושת מסוגלות

טיפוח תחושת קהילתיות בכיתה, תחושה של התלמידים שהכיתה היא קהילתם של תלמידים הלומדים יחד. זאת ניתן לעשות באמצעות פיתוח יחסים המושתתים על היכרות, כבוד הדדי ואמון בין החברים, מחויבות אישית וקבוצתית ויחסים חיוביים עם עמיתים תוך כדי ליבון ערכים ועיצוב הסכמות

פיתוח תחושת שותפות ואחריות הדדית בין התלמידים. דוגמה לכך היא תהליך שיתוף של הכיתה באירועים משמחים שיש לחבריהם כמו ימי הולדת, הולדת אח/אחות וכד' וגם באירועים קשים כמו מחלה או מוות במשפחה

עידוד התלמידים להיות מעורבים בדרכים יצרניות להתמודד עם אתגרים אקדמיים ורגשיים חברתיים

הוקרת הלמידה תוך עידוד התלמידים לחקור, לשאול, ליזום וליצור; לפתח רעיונות על אודות עצמם ועל אודות אחרים; ולקיים שיח מוגן על אודות סביבתם האנושית והחומרית על מורכבותה

הצבת אתגרים ברי השגה

שיתוף שיטתי, שוטף ועקבי של התלמידים בעיצובה של המסגרת, הפעלתה ואף ניהולה והערכתה, ובכלל זה בהתייחס לנושאי הלימוד - בתוך המרחב של תוכנית הלימודים הממלכתית - ובהתייחס לדרכי הלמידה וההערכה

איסוף מידע על תחושות התלמידים בהתייחס לבית הספר והכיתה – דוגמה להיגדים*

להורדת הטופס

תחושה כללית חיובית מהכיתה/בית הספר	מאד לא מסכים/ה	לא מסכים/ה	מסכים/ה חלקית	מסכים/ה	מסכים/ה מאד
אני אוהב להיות בבית הספר					
גם אילו הייתי יכול, לא הייתי עובר לכיתה/בית ספר אחר/ת					
טוב לי בכיתה/בית הספר					
הכיתה שלי מלוכדת ומגובשת					
לרוב התלמידים בכיתה שלי יש עם מי להיות בהפסקות					
יש לי עם מי להיות בהפסקות					
לרוב התלמידים בכיתה שלי חשוב לעזור אחד לשני					
לתלמידים בכיתה אכפת זה מזה					
בכיתה שלי יש אווירה טובה בין התלמידים					

תחושת מוגנות בבית הספר	מאד לא מסכים/ה	לא מסכים/ה	מסכים/ה חלקית	מסכים/ה	מסכים/ה מאד
לפעמים אני פוחד ללכת לבית הספר, כי יש בו תלמידים שמתנהגים באלימות					
לפעמים אני מעדיף להישאר בהפסקות בכיתה, כי אני חושש שיפגעו בי					
יש בבית הספר מקומות שאני פוחד להסתובב בהם					

מעורבות באירועי אלימות	אף פעם	פעם או פעמיים	שלוש פעמים או יותר
בחודש האחרון מישהו קילל אותי בכוונה לפגוע			
בחודש האחרון תלמיד סחט ממני דבר מה באיומים			
בחודש האחרון תלמיד נתן לי מכות חזקות			
בחודש האחרון תלמידים הטילו עליי חרם			
בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי			

אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט	אף פעם	פעם או פעמיים	שלוש פעמים או יותר
בחודש האחרון ספגתי קללות או עלבונות ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר (כגון וווטסאפ או פייסבוק)			
בחודש האחרון מישהו הפיץ עליי שמועות ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר/סמארטפון (כגון וווטסאפ או פייסבוק) במטרה לפגוע בי			

השאלון מבוסס על שאלוני מיצ"ב ואח"ם

אמפתיה – עמוד התווך ביחסים בין אנשים

רציונאל

התפתחות רגשית-חברתית בגיל החינוך היסודי דורשת הוראה-למידה מכוונת, במיוחד תוך דגש על אמפתיה וערכים.

אמפתיה נחשבת לעמוד התווך ביחסים בין אנשים. אמפתיה היא השתתפות של אדם "בתהליכים רגשיים והניעתיים המתרחשים בעולמו של הזולת" רוזנהיים (2005). באמפתיה יש ניסיון כן להבין ואף להרגיש ללא בדל של שיפוט את מה שחווה וחושב הזולת באמצעות 'כניסה לנעליו' לזמן קצר. במפגש בין מבטא האמפתיה למושאו נוצר מצב של אינטימיות ואמון. ואולם אין זה מצב של הזדהות עם הזולת עד כדי התמזגות עימו וביטול העצמיות.

האמפתיה מהווה תנאי בסיסי להיווצרות קשר משמעותי בין אנשים. בהיעדר מענה אמפתי, אדם עלול לחוש בדידות וניכור כי איש אינו מבין אותו ומה שהוא חווה חסר משמעות בעיני אחרים. אדם עלול גם לפתח אדישות ואטימות כלפי אנשים אחרים. להתפתחות היכולת האמפתית יש השפעה על התפתחות הדימוי העצמי ועל ההתפתחות החברתית-מוסרית של הפרט. חוקרים (הרפז, 2014) רואים באמפתיה את אחד הרכיבים החיוניים בחינוך למניעת גזענות.

לאור האמור כאן, חשיבות רבה נודעת ליכולת האמפתית של המחנכת ביחסיה עם תלמידיה. חשיבות רבה נודעת גם לפיתוח היכולת האמפתית של התלמידים כחלק מהתפתחותם הרגשית-חברתית וכחלק מהבניית הכיתה כקהילת לומדים אכפתית.

עקרונות ודרכים ליישום

אחת המתודות לקידום התפתחות וגדילה אישית וחברתית ובכלל זה לפיתוח היכולת האמפתית היא 'מעגל הקסם'.

השיח בכיתה - מעגל הקסם

'מעגל הקסם' הוא מתודה בתוכנית התפתחותית לגדילה אישית וחברתית לאורך הרצף החינוכי מהגן ועד לסיום בית הספר היסודי. המתודה פותחה בשנת 1964 על ידי Harold Bessell, Geraldine Ball ו- Ubaldo Palomares. והותאמה למערכת החינוך בישראל על ידי שפ"י. למידע נוסף ראו: השירות הפסיכולוגי הייעוצי (שפ"י).

המתודה מאפשרת לכל אחד ואחת מהנוכחים להתבטא ולשתף בחוויות, רעיונות, דעות ורגשות באווירה מכבדת, נינוחה ורגועה. כמו כן השיח במעגל הקסם מאפשר להעמיק את ההיכרות בין הנוכחים ולצמצם סטריאוטיפים ודעות קדומות. אנו ממליצים להשתמש במתודה זו גם באירועי שיח של צוותי החינוך בינם לבין עצמם.

בעת המפגש יושבים במעגל. כל אחד מוזמן בתורו, לשתף את האחרים ברגשותיו, במחשבותיו ובדעותיו בנושא הנדון, ולהאזין לאחרים. בסבב שנערך במעגל מתייחסים הנוכחים למשפט מפתח שמציג/ה המנחה. בתום הסבב מסכמים המנחה יחד עם הנוכחים את הדברים שנשמעו במעגל, ומה ניתן ללמוד מהם.

המפגש פועל על פי חוקים ברורים המחייבים את הנוכחים. חוקים אלה נועדו להבטיח התייחסות של הקשבה, של מתן כבוד לדובר ושל קבלת דברי האחר.

חוקי מעגל הקסם

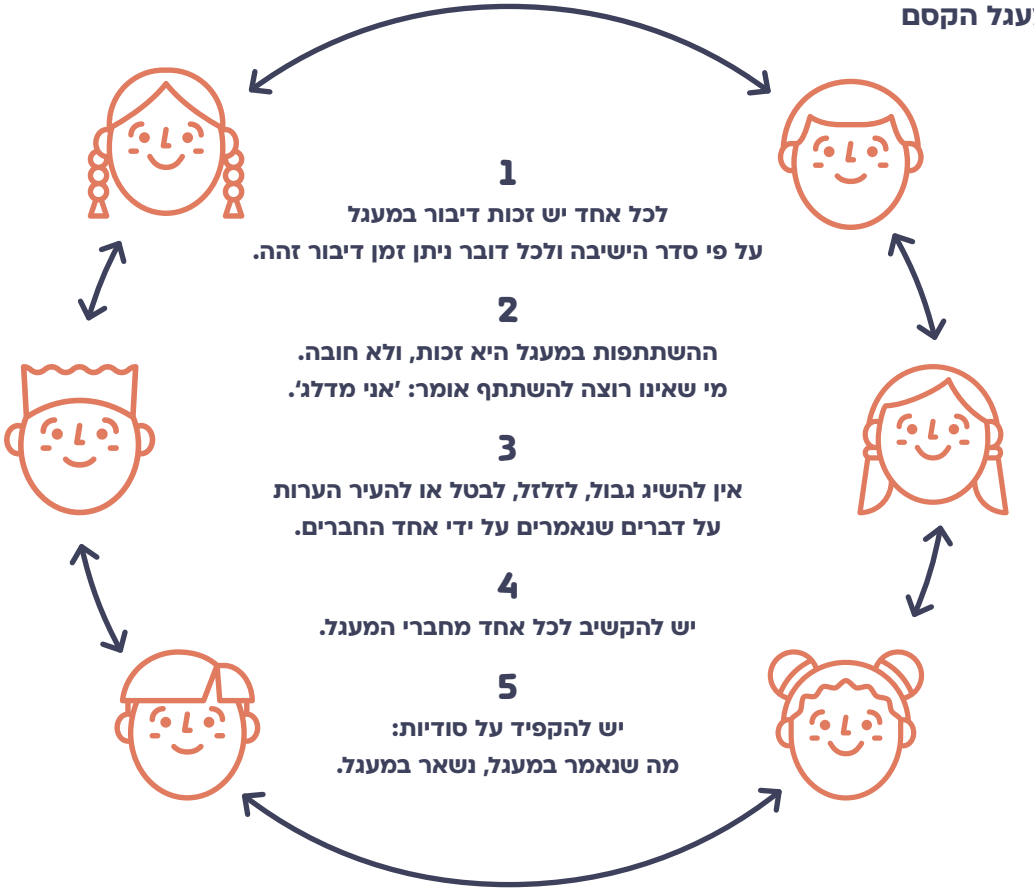

ערכים וחינוך למעורבות חברתית ותרומה לקהילה

רציונאל

ערכים הם רכיב מרכזי ביחסים בין אנשים. נושא הערכים שזור כחוט השני בתוכניות הלימודים הרשמיות בתחומי הדעת השונים. בנוסף לכך חינוך לערכים נתפס כחלק מרכזי בתפקיד המחנכת.

לערכים תפקיד מרכזי ברמת הפרט וברמה חברתית-לאומית. כפי שכתב אהרן בוזגלו "הערכים הם מושגים המספקים צידוקים לבחירת דרכי הערכה ופעולה מסוימות ולפסילת אחרות. באמצעות הערכים אנו מסוגלים לקבל החלטה המתייחסת לפעולות שונות

בחיי היום-יום, לשפוט ולהעריך אנשים, חפצים, רעיונות, פעולות ומצבים כטובים ורצויים או כרעים ודחויים".

במטרות החינוך הממלכתי (2000) מופיעים ערכים אלה:

נאמנות למדינת ישראל; כיבוד הורים, משפחה, מורשת, הזהות התרבותית והלשון, ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית; זכויות האדם, חירויות היסוד, שמירת החוק; כיבוד תרבותו והשקפותיו של הזולת; שלום וסובלנות בין בני אדם ובין עמים; כיבוד תורת ישראל וזכר השואה והגבורה; סקרנות אינטלקטואלית, מחשבה עצמאית וחשיבה ביקורתית; יוזמה; חברה חופשית, שוויון הזדמנויות וזכויות של כל אזרחי ישראל; תמיכה בשונה וקבלתו; מעורבות חברתית, עזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות; צדק חברתי; כבוד ואחריות לסביבה הטבעית, לארץ, לנופיה, לחי ולצומח.

מקורות

בוזגלו, א'. החינוך ערכי במערכת החינוך בישראל: החינוך המוסרי בתוך ברנדס, ע' ויששכר, ר'. (עורכות), 2013. חינוך לערכים בעולם משתנה. אסופת ניירות דעה, הוועדה לנושא מחקר מתווה דרך: הצעה לארגון לימודים מחודש. ירושלים: היזמה למחקר יישומי בחינוך. 2013.

תיקון סעיף 2 (סעיף המטרות) לחוק חינוך ממלכתי. חוזר מנכ"ל סא/2(א), ב' תשרי תשס"א, 2 באוקטובר 2000.

עקרונות ודרכים ליישום

דרכים עיקריות לעיסוק בנושא הערכים בחינוך הן:

חינוך לחשיבה ביקורתית בתהליך של הבהרת עמדות וערכים באמצעות קיום שיח עם התלמידים. על השיח לכלול העלאת שאלות ובחינת מצבים והתנהגויות שיעודדו את התלמידים להגיע למסקנות אישיות מושכלות מתוך חשיבה ביקורתית.

חינוך לערכים או פיתוח השיפוט המוסרי באמצעות דיונים בדילמות ערכיות ובחירה בין שתי אפשרויות תוך הפעלת שיקול דעת והעלאת נימוקים מוסריים.

התנסות פעילה המכוונת ליישום הלכה למעשה, המשגה ומשוב והערכה של הערכים שמופיעים במטרות החינוך הממלכתי (תיקון, 2000). כדוגמה לכך ראו בנושא מעורבות חברתית שבתוכנית 'מפתח הלב'.

מקורות

כלים יישומיים לחינוך לערכים. משרד החינוך, פורטל עובדי הוראה מרחב פדגוגי פרקטיקות להוראה איכותית.

איך לנהל דיוני דילמה לפיתוח החשיבה המוסרית. משרד החינוך, מנהל חברה ונוער – מאגר מידע ארצי.

תוכנית 'מפתח הלב'. חינוך לחיים בחברה. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

מניעת אלימות ודחייה חברתית ודרכים להתמודד עימן

מניעת אלימות

רציונאל

במילון 'ספיר' מוגדרת אלימות כתוקפנות, שימוש בכוח, בריונות.

מעשי אלימות הם מעשים הגורמים נזק או מאיימים בגרימת נזק לאדם או לרכושו - יהיה זה נזק פיזי או כל נזק אחר. צורות הביטוי שלהם מגוונות: הצקות, שימוש בכינויי גנאי, גידופים וקללות, דחיפות, דחייה חברתית ופגיעה ברכוש ובגוף.

בין הסיבות למעשי אלימות נהוג לציין למידת חיקוי, קשיים בוויסות רגשות והתנהגות ואי יכולת להתמודד עם תסכול.

התוצאה של מעשי אלימות היא גרימת השפלה ואף נזק לרכושו ולגופו של הקורבן.

מקור

אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות חינוך עם אירועי אלימות וסיכון. חוזר המנהלת הכללית הוראות קבע, עה/ 8 (ב) ניסן התשע"ה – אפריל 2015

עקרונות ודרכים ליישום

כדי לחנך למניעת אלימות ולהכחידה, נדרשות בו זמנית ארבע דרכי פעולה עיקריות:

הצבת גבולות על ידי קביעת חוקים וכללים ברורים, תגובה מיידית לפריצת גבולות ועקביות באכיפה. הצבת גבולות חיונית לתפקוד תקין של התלמיד והשתלבותו החברתית וגם לכיתה כקבוצה חברתית. הצבת גבולות משמעה תיחום בין המותר לבין האסור בהתנהגות של הפרט אם בדיבור ואם במעשים הן בהתייחס לעצמו והן בהתייחס לסביבתו. הצבת גבולות על ידי הגדרה ברורה של המותר והאסור מפתחת את האבחנה בין טוב לרע, בין התנהגות שהיא ראויה לבין התנהגות שאינה ראויה, ומקדמת הקניית יכולת לשליטה עצמית ודחיית סיפוקים של הילד.

תגובת ברורה ומיידית של המורה. יש חשיבות לתגובה ברורה של המורה מיד כשמתרחשת התנהגות או התבטאות אלימה בכיתה, על ידי העברת מסר ברור וחד משמעי נגד אותה התבטאות או התנהגות. לדעת מרסלו וקסלר (2015) "המסר החשוב ביותר במצבים כאלה היא תמיכה בנתקף. באמצעות תמיכה כזו מושך המורה את תשומת הלב של כלל התלמידים דווקא כלפי המודר והשקוף שבכיתה, שהוא הסובל כרגע. המורה בעצם מעביר מסר של אמפתיה והזדהות עם הקורבן, נותן את מלוא תשומת הלב למי שצריך את התמיכה הזו, ומשנה את יחסי הכוח בכיתה".

פיתוח מיומנויות חברתיות. רגישות כמו אמפתיה ורגישות לזולת, שליטה בכעסים ודרכים מקובלות לפתרון בעיות ותרגולן.

שותפות חינוכית רחבה בבית הספר ושל בית הספר בכלל והמחנכת בפרט. על שותפות זו לכלול מסרים אחידים ודוגמה אישית של מבוגרים ופעולה עם גורמים נוספים בקהילה כדי לטפל כהלכה בבעיית האלימות, ובכלל זה ההורים.

מניעת דחייה חברתית והתמודדות עימה

רציונאל

אחד הביטויים של אלימות היא דחייה חברתית.

האדם נחשב ליצור חברתי. יש לו צורך להשתייך ולהיות באינטראקציה עם בני אדם אחרים. כיתה הפועלת לפי העקרונות של קהילת לומדים אכפתית מכוונת לתת מענה לצורך זה ולמנוע מצבים של דחייה חברתית ואי קבלה של ילדים על ידי בני קבוצת השווים. יחד עם זאת בגילאי 6-12 עלולה להתפתח תופעה של דחייה חברתית.

ילדים רבים עלולים בשלב זה או אחר של לימודיהם בבית הספר לחוות דחייה חברתית ולהיות קורבן של מעשי בריונות המתבטאים בחרם, בהצקות, בהתעלמות, בנידוי, בהשפלה גופנית ובפגיעות גופניות. במצב של דחייה חברתית, יש לילדים הדחויים קושי ביצירת קשרים חברתיים עם בני קבוצת השווים. הדבר מתבטא בכך שמידת האהדה שלה ילדים אלה זוכים (הפופולריות שלו/שלה) בקרב חברי הכיתה נמוכה והם נמנעים ממשחקים משותפים עם הילדים הדחויים ומכל מגע עימם. כמו כן אין לילדים הדחויים חברים אישיים קרובים שהינם שותפים עקביים למשחק, לפעילות ולהתייעצות. יש הטוענים שהילדים הדחויים עצמם תורמים למצבם על ידי התנהגויותיהם המיוחדות.

הפגיעה של דחייה חברתית חמורה ומשפיעה על הילדים הדחויים והישגיהם לאורך שנים רבות. לכן חשוב לזהותה מוקדם ככל הניתן ולטפל בה באופן עקבי ומתמשך.

למחנכת יש תפקיד משמעותי ביותר הן במניעת התופעה והן בטיפול אפקטיבי כאשר היא מתפרצת. ההתמודדות עם התופעה כוללת הן את הילדים הדחויים והן את הכיתה כקבוצה חברתית.

עקרונות ודרכים ליישום

להיות מודעים לתופעה ולגורמיה (הן בהתייחס לדוחים והן בהתייחס לנדחים).

להבין שהתנהגויות שליליות של ילד/ה עשויות להיות ביטוי לדחייה חברתית ממנה הוא/היא סובל/ת.

להבין ולזהות את התפקיד של הילד/ה הדחוי/ה והילד/ה הדוחה במערכת היחסים שנוצרת.

להבין את המצוקה שבה נמצא הילד/ה הדחוי/ה.

להתייחס אל הילד/ה הדחוי/ה כאדם בעל ערך.

לדעת לזהות את הדחייה החברתית הן אצל הילדים התוקפנים והן אצל הילדים הכנועים.

להתאים לכל ילד/ה דחוי את העזרה הנדרשת.

להשיג את שיתוף הפעולה של המערכת המשפחתית לטיפול בבעיה.

להשיג את ההבנה ושיתוף הפעולה של הורי הילדים האחרים בכיתה לטיפול בבעיה.

זיהוי דחייה חברתית כלפי ילדים שהם תוקפנים וכלפי ילדים שהם כנועים, ודרכים לסיוע ולטיפול של המחנכת בתופעה

	ילדים דחויים שהם תוקפנים	ילדים דחויים שהם כנועים
התנהגות המובילה לדחייה	— מרבים להשתמש בתוקפנות על מנת להשיג דברים. — מציקים ומפריעים לפעילותם של חברים לקבוצה. — אימפולסיביים ונוטים לפעילות יתר. — אינם שומרים על כללי משחק. — מושכים את תשומת הלב של החברים באופן שלילי. — מתקשים להקשיב לאחרים. — נוטים לפרש רמזים חברתיים באופן שלילי. — מעורבים באינטראקציות חברתיות שליליות. — מאשימים את הילדים האחרים בהתנהגותם השלילית, מצדיקים את התנהגותם השלילית במניעים כגון: רצון לנקמה בילדים אחרים, פגיעה בהם, רצון להכניע אותם. — יש להם מאגר אסטרטגיות מצומצם לפתרון סכסוכים עם ילדים אחרים. — חסרים מודעות להתנהגויותיהם השליליות. — אינם לוקחים אחריות על מעשיהם השליליים. — מפגינים תוקפנות והתנהגות עוינת. — מאמינים שהם יכולים להשיג דברים רק בדרך כוחנית. — אינם מבינים שההתנהגות שלהם היא זו שמובילה אותם למעמד של ילד/ה דחוי/ה.	— חבריהם לכיתה לועגים להם. — חבריהם לכיתה נמנעים מלשתפם במשחקיהם. — נכנעים לדרישות ולבקשות חברים. — דילמות וקשיים חברתיים מעוררים אצלם חרדה. — חסרות להם מיומנויות חברתיות: אינם מתבטאים בבהירות ומתקשים להיכנס לתוך פעילות קבוצתית שמתנהלת. — אינם מבינים את הדחייה של חבריהם. — מודעים לכך שאינם יודעים כיצד לנהוג במצבים חברתיים. — מכירים להלכה אסטרטגיות התמודדות עם מצבים חברתיים ויודעים מהי דרך הפעולה הרצויה וההולמת במצבים שונים, אולם מתקשים ביישום ובביצוע. — חשים חרדה במצבים חברתיים. — משדרים חוסר ביטחון והיסוס בהתנהגות עם חברים. — יש להם הערכה עצמית שלילית. — לוקחים אחריות על מצבם. — מפגיעים כניעה בהתנהגותם. — מרגישים בדידות איומה. — הערכתם העצמית היא לרוב שלילית. — נמנעים לעתים קרובות מלהזמין ילדים הביתה ונמנעים עוד יותר מלבקר ילדים אחרים.

	ילדים דחויים שהם תוקפנים	ילדים דחויים שהם כנועים
דרכי סיוע לילד הדחוי	— אין לכעוס, לגעור, להשפיל ולהעניש את הילדים הדחויים בנוכחות חברי הכיתה. — לאסור כל התנהגות תוקפנית. — ללמד אותם התנהגויות חלופיות לתוקפנות. — לפתח מיומנויות חברתיות, המאפשרות להם לבנות רשת חברתית תומכת. — לעודד אותם ליטול אחריות על חלקם במריבות ובסכסוכים המתגלעים עם חברים. — ללמדם לא לפרש כל פנייה חברתית או כל התנגשות מקרית של ילדים אחרים כפגיעה מכוונת בהם. — לתת חיזוקים חיובים - להקפיד לשבח את הילדים הדחויים בשעה שהם משתפים פעולה עם חבריהם ובשעה שהם מתאפקים מלהציק ומלהפריע להם. — להציע להורים לבקש מילדיהם, באווירה מקבלת וללא איומי עונשים, לספר על האירועים שקרו להם במסגרת החינוכית, ולעודדם לקחת אחריות על התנהגותם. — להתעקש לבדוק לעומק כל אירוע (עם הילדים עצמם וחבריהם לאירוע, עם המחנכות ועם ההורים) על מנת לא לטעות ולעודד אותם לקחת אחריות גורפת גם על דברים שלא עשו. — להנחות את ההורים להציע לילדיהם חלופה ממשית להתנהגות התוקפנית בכל מקרה ומקרה. — להנחות את ההורים לתת לילדיהם חיזוקים חיוביים ביומיום על כל התנהגות פרו-חברתית שמביעה אמפתיה כלפי חברים.	— לא להתעלם מהילדים הדחויים הכנועים שאינם מפריעים לנו ולחברים. — לשתף במשחק משותף של הילדים הדחויים עם חבר/ה אחד נוסף/ת או עם שני חברים, ולאמן אותם בהתנהגות חברתית רצויה. — להדריך אותם כיצד לנהוג במצבים חברתיים שונים. — להרבות בחיזוקים חיוביים: — להדגיש כל דבר טוב שהם עושים — לבקש גם מחברות הצוות האחרות לנצל כל הזדמנות כדי להבליט את התנהגויותיהם החיוביות. — לשים לב אליהם ולשתף אותם במספר רב של פעילויות קבוצתיות שאינם יוזמים. — להציע להורים לעודד מפגשים בבית של הילדים - מקום שבו הם מרגישים לרוב יותר בטוח. — להדריך את הילדים גם במפגשים מזדמנים של הילדים בזמן ההפסקה בבית הספר. — לעזור לילדים להשתלב בתוך פעילות שמתנהלת בחצר. — להנחות את ההורים להרעיף עליהם חיזוקים על כל התנהגות חברתית חיובית וגם על כל מקרה של עמידה על זכויותיהם. — להנחות את ההורים לאפשר ולעודד מפגשים חברתיים בביתם - מפגשים שבהם הם מספקים לילדים תחושה של ביטחון.

דרכי סיוע לילד הדחוי	ילדים דחויים שהם תוקפנים	ילדים דחויים שהם כנועים
	— להנחות את ההורים להשגיח מקרוב על המפגשים החברתיים של הילדים עם חברים בבית ואף להשתתף מעת לעת במשחק ולהנחות באופן ישיר את התנהגות הילדים. — לעודד את ההורים להתמיד בניסיון להנחות את ילדיהם הדחויים, לא להרפות ולא להתייאש. — להימנע משיטות של עונשים או של התעלמות מהקושי. — לא לכפות על הילדים 'להסתדר בכוחות עצמם'.	— להנחות את ההורים לתרגל על-ידי משחקי תפקידים עם הדחויים צורות פנייה בטלפון, התמודדות עם סירוב ראשוני, יוזמה של משחק ופעילות והתמודדות עם מצבים מתסכלים. — להציע ביקורים תכופים במגרש המשחקים ועידוד של קשרים חברתיים במגרש. — להנחות הורים, מצד אחד, לתמוך בילדיהם, ומהצד האחר לעודדם לעמוד על זכויותיהם תוך השתלבות חברתית.

כאמור התפתחות רגשית-חברתית בגיל החינוך היסודי דורשת הוראה-למידה מכוונת. הדגשנו כאן שני רכיבים מרכזיים בהתפתחות זו: אמפתיה וערכים. אמפתיה וערכים הם רכיבים בסיסיים ביחסים בין אנשים בכלל ובין התלמידים בינם לבין עצמם ובינם לבין מוריהם והמחנכת שלהם בפרט.

ההפסקה כמשאב חברות

ההפסקה היא למעשה פסק זמן המזמן לתלמידים מרחב לפעילות גמישה, פחות מובנית, והתנסות, אימון וביטוי - בנוסף להיבטים הקוגניטיביים של ההיבטים הבין-אישיים, התוך-אישיים והחושיים-תנועתיים. יש תלמידים המחכים להפסקות. אך יש תלמידים שזמן ההפסקה עבורם הוא מקור לחששות ולתסכולים ולתחושות בדידות ואף לאיום.

גם פעילות פנאי ופעילות בהפסקות דורשות למידה ותרגול. חשוב שהמחנכת תקדיש מעת לעת לאורך השנה זמן ללמידה ולתרגול של פעילויות חברתיות ומשחקים בחצר בית הספר.

בעת שהמחנכת נמצאת בתורנות חצר, היא יכולה להפנות תשומת לב לתלמידים אלה או לאחרים. כמו כן מומלץ להקדיש זמן מיוחד כדי לערוך תצפית על האינטראקציות בין התלמידים, משחקיהם ומצבם החברתי של ילדים שונים כנקודת מוצא להתערבות בהמשך.

בנוסף לכך מומלץ כי בעת שהמחנכת אינה בתורנות חצר, היא תרתום את שותפי התפקיד, מורים הנמצאים בתורנות חצר, להתבוננות ולסיוע לתלמידים מסוימים באינטראקציות בין התלמידים.

כמו כן מוצע להקצות בשיעורים זמן למשוב על מה שהילדים חוו ועשו בהפסקות ולעיבוד של אירועים חברתיים בהן. הדבר עשוי לזמן למחנכת הצצה לעולמם החברתי של הילדים ולהעביר להם מסר על החשיבות המיוחסת לפעילותם וליחסים ביניהם.

דף תצפית: איסוף מידע על פעילות תלמידים בהפסקה

להורדת הטופס

דף תצפית בהפסקה

תאריך: _____ שעה: _____

קבוצות ויחידים (שמות הילדים)	מיקום	פעילות	הערות והתערבות להמשך

הכיתה כקהילת לומדים אכפתית | מקורות להרחבה

מניעת אלימות של ילדים

עמית, ח'. מנהיגות חינוכית למניעת אלימות – מקומם של מבוגרים, מורים והורים במניעת אלימות של ילדים. בין הצלצולים.

מטרת המאמר לסייע לאנשי מקצוע מתחומי החינוך, הייעוץ והפסיכולוגיה לבנות תוכניות חינוכיות יעילות למניעת אלימות של ילדים במערכת החינוך. במאמר יש המשגה של תופעת האלימות, תיאור ביטויה וגורמיה, עקרונות לחינוך נגד אלימות ודוגמהות לתוכניות בארץ ובעולם בחינוך למניעת אלימות.

וקסלר, מ'. 2015. הכיתה כמיקרוקוסמוס בתוך שיעור לחיי חינוך נגד גזענות מהגן ועד התיכון. הסדנה. האגודה לזכויות האזרח בישראל.

פיתוח קהילת לומדים אכפתית

וידיסלבסקי, מ'. תשע"ה, 2015. היבטים ניהוליים ומערכתיים לקידום למידה והוראה משמעותית: למידה משמעותית בקהילת לומדים אכפתית, בתוך מסלולים אל למידה משמעותית. מדינת ישראל, אגף לחינוך יסודי.

מאגר חומרים מגוונים לפעילויות חברתיות. אתר לתכנון לימודים. המכללה האקדמית על שם קיי.

אמפתיה

רוזנהיים, א'. 2005. תצא נפשי עליך, הפסיכולוגיה פוגשת ביהדות. תל-אביב: משכל (חמד – ידיעות אחרונות).

אלגרבלי, ר', כהן-אור, ד', רוזנבלום, ה' ושטרנברג, י'. חברי צוות החשיבה בנושא 'רוח האדם בחינוך', תרבות של אמפתיה בחינוך. *במת דיון*, גיליון 49 .8 אוקטובר 2012 מכון מופ"ת.

אזר, ש'. 2015. חינוך לאמפתיה ככלי נגד גזענות. סמינר הקיבוצים.

מניעת גזענות

הרפז, י'. 2014. גזענות, זהות וחינוך. *הד החינוך*, דצמבר 2014.

וידיסלבסקי, מ'. 2019. פסיפס ישראלי: מדריך לחינוך לאחדות וחיים משותפים ולמניעת גזענות. עמודים 106 – 108. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

חינוך לערכים

ס. יזהר. 1974. על חינוך ועל חינוך לערכים. הוצאת עם עובד.

הצבת גבולות

פוקס-שבתאי, א'. 2007. גבולות ככלי להתמודדות עם בעיות. הסתדרות המורים, *פנים - תרבות חברה וחינוך*, גיליון 38 - אפריל 2007.

המאמר דן בשאלות אלה: מהי הצבת גבולות? הצבת גבולות מדוע? מה קורה בהיעדר גבולות? הצבת גבולות כיצד?

בוזגלו, א'. החינוך הערכי במערכת החינוך בישראל: החינוך המוסרי. בתוך ברנדס, ע' ויששכר ר'. (עורכות), 2013. חינוך לערכים בעולם משתנה. אסופת ניירות דעה הוועדה לנושא מחקר מתווה דרך: הצעה לארגון לימודים מחודש. ירושלים: היזמה למחקר יישומי בחינוך. 2013.

התמודדות עם דחייה חברתית וסיוע לילדים שהם קורבנותיה

אושרת-פינק, י'. 2017. אסור להרים ידיים. זיכרונות דחייה חברתית מגיל הילדות. הוצאת פרדס. הגות ומחקר בחינוך בישראל.

הספר עוסק בהשלכות הקשות של דחייה חברתית וחרם חברתי. כמו כן הספר מציג פרדיגמה חינוכית-חברתית הוליסטית ודרכים להתמודדות עם הנושא.

מעורבות חברתית : משרד החינוך פורטל עובדי הוראה. מרחב פדגוגי.

טל, ק'. תש"ס. ילדים דחויים: מהם מאפייניהם וכיצד ניתן לעזור להם? *הד הגן*, חוברת ב' כסלו תש"ס. תקציר מאמר. בתוך אתר הסתדרות המורים.

אברהם, י'. 2018. אין מצב שמפנים את הגב. מדריך תאורטי ויישומי למטפלים, לאנשי חינוך ולהורים. הוצאה: ספרי ניב.

אברהם, י'. 2011. אין מצב שמפנים את הגב. עבודה כיתתית בנושא דחייה חברתית. מאמר יישומי.

וקסלר, מ'. 2015. התמודדות עם התנהגויות ואמירות גזעניות בתוך הכיתה. הסדנא. האגודה לזכויות האזרח בישראל

אברהם, י'. מודל טיפולי לעבודה עם תלמידים דחויים חברתית. אתר בין הצלצולים.

מערכי מפגשים ממוקדים ובהם מגוון פעילויות, סרטי הדרכה ומצגות להעברה בכיתה בנושא דחייה חברתית ודרכי התמודדות עימה. פותח על ידי צוות מטח בשיתוף צוות הקרן לקידום מקצועי. אתר בין הצלצולים.

וידיסלבסקי, מ'. 2019. מדריך לחינוך לאחדות וחיים משותפים ולמניעת גזענות. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

המשוב כמנוף בחינוך

"

אם ביטאת בכיתה רעיון שמצא חן בעיניה,
הייתה מורה-זלדה מצביעה עליך
ואומרת חרש: תסתכלו נא כולכם,
הנה יש כאן ילד שטוף אור.
אם שקעה אחת הבנות בחלום בהקיץ,
הייתה מורה-זלדה מבארת לנו כי ממש
כשם שאיש אינו אשם בנדודי השינה שלו,
כך אסור להאשים את נועה בנדודי העֵרות
הפוקדים אותה לפעמים.
ללעג, לכל לעג שהוא,
קראה מורה-זלדה בשם רעל.
לשקר קראה נפילה או שבירה.
לעצלות קראה בשם עופרת.
לרכילות – עיני הבשר.
הגאווה נקראה אצלה חורכת כנפיים והוויתור,
גם ויתור קטנטן, ואפילו ויתור על מחק
או על תורך לחלק לכיתה את דפי הציור,
כל ויתור היה נקרא בפיה ניצוץ...

עמוס עוז, סיפור על אהבה וחושך, עמ' 327

רציונאל

אחד הכלים העומדים לרשותה של מחנכת כיתה במילוי תפקידה הוא המשוב. המשוב לתלמידים נחשב לכלי הכרחי בלמידה.

במובן הרחב, המשוב הוא תגובה של אדם או של קהילה על מעשינו. התגובה נועדה לספק מידע בהתייחס למה שעשינו בחתירה למטרה כלשהי. המשוב מהווה חלק כמעט מכל תקשורת בין בני אדם והינו כלי בעבודתם של יחידים וארגונים.

תרומת המשוב:

- ביחסים בין אישיים משוב מבטא אכפתיות והתייחסות של נותן המשוב למושאו בין אם הוא ניתן מילולי ובין אם הוא ניתן באמצעות שפת גוף. גם היעדר תגובה היא סוג של משוב שעשוי להתפרש כהתעלמות ופגיעה בתחושת הערך של הפרט.
- בחינוך המשוב נתפס כמפתח מרכזי בכינון הזהות ובהעצמתה והוא חיוני לכל למידה והתפתחות של הידע. מטרותיו של המשוב בחינוך הן לבטא עידוד לחוזקות התלמידים ולהצלחותיהם וגם לכוון את התלמידים להמשיך ולהתקדם ולצמצם את הפער בין המקום שבו התלמידים נמצאים כעת, לבין המקום שבו הם יוכלו להיות.
- בעבודת המחנכת, משוב של תלמידים, הורים ועמיתים משמש כלי מכוון בעבודתה לשם השגת מטרותיה בתפקיד ולשם צמצום הפער בין המצב המצוי לבין המצב הרצוי.

עקרונות ודרכים ליישום

בכיתה, תלמידים מעניקים משוב תדיר למורה על ידי הבעת מעורבות בלמידה או להיפך – הבעת אדישות, לדוגמה. יחסים בין התלמידים לבין עצמם, מידת מעורבות של תלמידים בפעילויות חברה ותרבות שונות, ביקור סדיר, לכידות חברתית והיחס לשונה בכיתה בפרט ובחברה בכלל וכד' – כל אלה מהווים גם הם משוב למחנכת - המתבטא בהתנהגות התלמידים - על מידת היעילות של התהליכים החינוכיים שהיא מקיימת. בנוסף לכך מעני התלמידים לשאלונים שונים כמו המיצ"ב או שאלון אח"ם של שפ"י וכן לשאלונים פנימיים בכיתה/בית הספר מהווים כלי משוב חשוב ביותר למחנכת ולבית הספר.

גם תגובות הורים לאירועים שונים וליוזמות חינוכיות של בית הספר ומידת שיתוף הפעולה וההיענות שלהם מהווים משוב למחנכת.

בנוסף למשוב מהתלמידים ומהסביבה, מומלץ לבצע משוב עצמי. משוב עצמי הוא מעין התבוננות במראה.

משוב | מקורות להרחבה

ארהרד, ר'. משוב והערכה: במה עסקינן? הבחנה בין מושגים. שפ"ינט.

מאיה בוזו-שוורץ, מ'. משוב בשיח הכיתה. אבני ראשה.

מהו משוב? מה מטרות המשוב? עקרונות, כללים ודוגמהות למשוב בשיח הכיתה אשר מקדם למידה.

עיקרון המשוב. מכון ברנקו וייס.

משוב הוא מנוע מרכזי ללמידה ולבניית זהות הלומד.

וידיסלבסקי, מ'. 2015. משוב מקדם הוראה ללמידה משמאותית. בתוך מסלולים אל למידה משמעותית עמודים 125 –131.

משוב עצמי למורה. אתר 'לב לדעת'

דוגמה לכלי למחנך למשוב עצמי בסיום שנת הלימודים להתבוננות מלמדת בשנה החולפת וכהכנה לשנה הבאה.

משוב עצמי של המחנכת

להורדת הטופס

המטרה שלי: תחושות ערך, מעורבות ושייכות של כל תלמיד ותלמידה ומניעת דחייה חברתית

התוצאות המצופות	מאד לא מסכים/ה	לא מסכים/ה	מסכים/ה חלקית	מסכים/ה	מסכים/ה מאד
התלמידים מגלים אחריות ללמידתם					
התלמידים מתנהגים בכבוד ונימוס זה כלפי זה					
התלמידים מסייעים זה/זו לזה/זו					
התלמידים מבטאים אמפתיה					
התלמידים מכבדים ערכים כמו כבוד האדם וקבלת השונה					
התלמידים שומרים על הסביבה					
התלמידים תורמים לבית הספר/לקהילה					
התלמידים פותרים קונפליקטים בדרכי שלום					
אני מקיימת עם התלמידים תהליכים לטיפוח הכיתה כקהילת לומדים אכפתית					
ההורים שותפים לתהליכים המטפחים את הכיתה כקהילת לומדים אכפתית					

המטרה שלי: מענה לתלמידים השונים

התוצאות המצופות	מאד לא מסכים/ה	לא מסכים/ה	מסכים/ה חלקית	מסכים/ה	מסכים/ה מאד
מוצע מגוון מטלות והתנסויות לבחירת התלמידים					
מתקיימת למידה במבנים חברתיים מגוונים					
מתקיימת למידה בסביבות מגוונות					
מתקיימת הוראה פרטנית לפי הצורך					
ניתן משוב מקדם למידה					
אני מסתייעת בשותפי תפקיד ומומחים כדי לתת מענה לכל תלמיד ותלמידה					
ההורים שותפים להבטחת מתן מענה לילדם					

המטרה שלי: משוב מקדם למידה בהיבטים האקדמיים, התוך אישיים, הבין אישיים והחושיים תנועתיים

התוצאות המצופות	מאד לא מסכים/ה	לא מסכים/ה	מסכים/ה חלקית	מסכים/ה	מסכים/ה מאד
מתבצעת הכוונה של התלמידים לסגירת הפער שבין התוצר/ההתנהגות בפועל לבין ההישג המצופה					
לתלמידים מזומנים כלים לסגירת הפער שבין התוצר/ההתנהגות בפועל לבין ההישג המצופה					

אחר:

עבודה עם המערכת המשפחתית

שיתוף הורים • עבודה עם הורים כפרטים • השיח הבין-אישי מחנכת-הורים • ביקור בית • נושאים לעבודה עם ציבור ההורים

שיתוף הורים

"

בית הספר ובית ההורים משלימים זה את זה,
אבל אין האחד יכול להוות תחליף לשני

כתבי רבי שמשון רפאל הירש,
יסודות החינוך, הוצאת נצח 1968

רציונאל

ההורים נתפסים על ידי משרד החינוך כשותפים מלאים בתהליך החינוכי המתרחש בבית הספר. יתר על כן, מצופה כי היחסים בין מורים להורים יהוו דוגמה של כבוד הדדי ושל תקשורת משמעותית. גם להורים יש עניין להיות שותפים לעבודת בית הספר.

כך כתבה רינה כהן, יו"ר המועצה הציבורית להורים בישראל:

"כמי שעוסקת עשרות בשנים בנושאי הורים, הורות והנחיית הורים מהפרספקטיבה של למידה לאורך החיים, אני מאמינה ויודעת שלהורים יש השפעות רבות, משמעותיות וארוכות טווח הן על הלמידה והן על ההשתלבות בתעסוקה. יתר על כן: ראוי להציב כאן את הסיסמה 'זה לא ילך בלי הורים'... הקשר של אנשי החינוך עם התלמידים ועם משפחותיהם הוא חלק אינטגרלי מהעשייה החינוכית".

ההנחות בהתייחס לעבודה עם הורי התלמידים הן:

- על פי חוק על ההורים מוטלת החובה ויש להם הזכות לדאוג לצורכי ילדם, בכלל זה חינוכו, לימודיו והכשרתו.
- קידומו של הילד וחינוכו הוא אינטרס עיקרי משותף להורים ולצוות בית הספר.
- הידברות משותפת תסייע בקידומו של הילד.
- ההורים מעוניינים להיות שותפים בעשייה החינוכית בכיתה/בבית הספר.
- שיתוף הורים בעשייה החינוכית של הכיתה עשוי לתרום לתלמידים, למחנכת ולהורים כאחד.

מקורות

כהן, ר'. יש הורים להצלחה: השפעתם של הורים על למידה ותעסוקה.

מניעת אלימות במשפחה – חובת היידוע – הנחיות לעובדי מערכת החינוך בדבר יישום תיקון מס' 7 לחוק למניעת אלימות. חוזר המנהל הכללי י"ב בסיון תשע"ד, 10 ביוני 2014 | הוראה תקפה מתאריך: 10.6.2014.

עקרונות ודרכים ליישום

למחנכת כיתה יש תפקיד מרכזי בטיפוח והבנייה של העבודה עם הורי התלמידים הן כפרטים והן כציבור. הפעולות העיקריות לכך הן:

לפעול במגוון דרכים ליצירת היכרות עם הסביבה החברתית-תרבותית של התלמידים ובמיוחד עם משפחתם על ייחודיותה, צרכיה וכוחותיה והיותה גורם מרכזי בחיי הילדים.

"להזמין לעיתים קרובות, לפחות אחת בשליש, את הורי כל תלמיד לשם שיחה על התקדמות התלמיד בלימודים ועל התנהגותו, על מצב בריאותו ועל דרכי חינוכו; רצוי ביותר, שבפגישות אלו עם ההורים ישתתפו מלבד המחנך גם מורים אחרים המלמדים בכיתה".

לקבוע שעת קבלה שבועית להורים ולתלמידים, ובמקרים חריגים לקבלם גם לפי תיאום.

ליזום מפגשי הורים עם המורים המקצועיים השונים.

לבנות יחסי אמון עם הורי התלמידים.

לשתף הורים בסוגיות שונות, כגון:
מדיניות בית הספר ותהליכי חינוך-הוראה והערכה
פתרון בעיות
טיפול באירועי אלימות
פיתוח מוגנות, סמכות, דיאלוג

תכנים פדגוגיים כמו תוכניות הלימודים וההישגים המצופים, שיעורי בית ומבחנים, טיפוח סביבה מקדמת למידה בבית התלמידים.

מקורות

חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב - 1962 סעיף 15 בחוזר המנהל הכללי תשע"ט, ספטמבר 2018.

נושאי התפקידים בבית-הספר היסודי - סמכויותיהם וחובותיהם. חוזר מנהל כללי מיוחד ו' פברואר 1975 (התשנ"ה). - סעיפים 12, 14.

יחסים, קשר ושותפות חינוכית בין צוותי החינוך לבין הורי התלמידים - מהלכה למעשה, מדיניות ועקרונות עבודה. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי*. 2018.

המסמך מציג מדיניות לשותפות בית ספר-הורים. כמו כן מוצע במסמך למנהל המוסד החינוכי ולצוותו מתווה לביסוס שיתופי פעולה ולהבניית 'שותפות חינוכית' מיטבית עם ההורים. המסמך, אשר פורש מדיניות וחזון לצד נהלים ודרכי עבודה, נכתב מתוך רלוונטיות להקשר החברתי במדינת ישראל ובניסיון להעניק מענה לתחושת אי הנחת המחלחלת לשיח הציבורי והחינוכי בכל הקשור ליחסי הורים-צוותי חינוך.

וידיסלבסקי, מ' ושמש, ד'. תש"ע. מדריך לניהול עבודת בית הספר וההורים. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

בחוברת מוצגים מידע עיוני ומחקרי בנושא עבודת בית הספר וההורים וכן כלים להבניית עבודה משותפת התורמת הן לקידום התלמידים והצלחתם והן לתפקוד בית הספר כארגון חינוך למידה.

נוי, ב'. 2014. של מי הילד הזה? יחסי הורים עם בתי הספר של ילדיהם. מכון מופ"ת.

הספר מנסה להציע מידע עיוני ומעשי לשותפות בין מורים והורים בבית הספר היסודי. בשער השלישי של הספר, בנוסף להיבטים העיוניים, מובאות הצעות של פעילויות שונות בנושא יחסי השיתוף והקשר בין הבית ובית הספר.

שיעורי בית בחינוך היסודי. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי*. תש"ף.

הערכה לשם למידה. *העלון למדריכי ההכלה, איגרת מספר 15. דצמבר 2019.*

כלי | תכנון רמות השיתוף עם ההורים

להורדת הטופס

ניתן להבחין ברמות שיתוף, החל ביידוע ועד להיוועצות והשתתפות בקבלת החלטות.
במה את מעוניינת לשתף את הורי התלמידים?

הקיפי במעגל את הפעילויות שברשימה שלהלן שבהן ניתן לשתף את הורי תלמידייך.
צייני את הפעילות לפי סדר חשיבות יורד (1 - החשוב ביותר).

- ☐ החלטות הקשורות בתכנון הלימודים
- ☐ תכנון מפורט של תחום פעילות חדש
- ☐ תכנון פרויקט חינוכי-חברתי וסיוע בביצועו
- ☐ החלטה על תוכן יחידת לימוד
- ☐ הגשת עזרה לימודית לילדם
- ☐ הרצאות העשרה לתלמידים
- ☐ עזרה בהכנת חגיגות בכיתה,fbui
- ☐ גיוס כספים לצורכי הכיתה
- ☐ ליווי טיולים וסיורים
- ☐ סיוע בקישוט הכיתה
- ☐ אספקת ציוד לימודי דרוש לילדם
- ☐ שיחה עם הילד/ה בעקבות תלונה מצד מורה
- ☐ השגחה על הכנת השיעורים של התלמיד/ה
- ☐ סיוע בהכנת אירוע כיתתי
- ☐ נוכחות באירועים כיתתיים
- ☐ קבלת דיווח על תפקוד הילד/ה בבית הספר
- ☐ סיוע בעבודה בכיתה כדי לאפשר הפעלת הוראה דיפרנציאלית
- ☐ אחר

כלי | תכנון של תקשורת בין המחנכת למערכת המשפחתית

להורדת הטופס

אמצעי תקשורת	תכנים ומטרות	תדירות	פניית המחנכת אל להורים	פניית ההורים למחנכת	אפשרויות תגובה: האם האמצעי מזמן תגובה של הנמען?
אתר בית הספר					
דף מידע תקופתי					
לוח מודעות					
דואר אלקטרוני					
מסרון					
שיחת טלפון					
תעודה					
מאמר על בית הספר / הכיתה במקומון					
חוברת מידע על בית הספר/הכיתה					
ביקור בית					
טקסים ואירועים					
שיעורים פתוחים לדוגמה					
אסיפת הורים כיתתית					
שיחה אישית מחנכת-הורה או/ו תלמיד					
סקר/שאלון להורים					
תיבת פניות והצעות					
אחר					

עבודה עם הורים כפרטים

יחסי אמון בין המחנכת להורי תלמידיה וכן היכולת של המחנכת לזהות מצבי מצוקה של תלמידים על רקע משפחתי, חושפים אותה לא אחת למידע הנוגע לאלימות במשפחה.

"על כל עובד חינוך (לרבות עובדי הוראה, מחנכים, מורים, מפקחים, מנהלים, יועצים, פסיכולוגים וכיו"ב) ליידע אדם על אפשרותו לפנות לתחנת משטרה, למחלקה לשירותים חברתיים או למרכז לטיפול ולמניעת אלימות במשפחה, אם מתעורר בו חשד סביר כי נעברה באדם לאחרונה עברת אלימות, לרבות עברת מין, על ידי בן זוגו או מי שהיה בן זוגו בעבר.מדובר בחשד המתעורר במהלך מפגש ייעוץ או טיפול, בין במסגרת פורמלית (כמו באספת הורים) ובין במסגרת בלתי פורמלית (כמו במפגש מקרי ברחוב)..."

היכרות קרובה עם התלמיד, סביבתו ומשפחתו עשויה לספק נתונים מגוונים בנושא. חשוב להיוועץ בגורמי המקצוע כמו היועץ/ת החינוכי/ת.

מקור

מניעת אלימות במשפחה – חובת היידוע – הנחיות לעובדי מערכת החינוך בדבר יישום תיקון מס' 7 לחוק למניעת אלימות במשפחה. חוזר המנהל הכללי י"ב בסיון תשע"ד, 10 ביוני 2014.

השיח הבין-אישי מחנכת-הורים

"

לבקר אחרים ולתת להם
הרגשה שהם לא רצויים –
זאת יכול לעשות כל אחד.
אך לרומם את רוחם ולהעניק להם
הרגשה טובה – לכך דרושים
כישרון מיוחד והשקעת מאמץ

רבי נחמן מברסלב

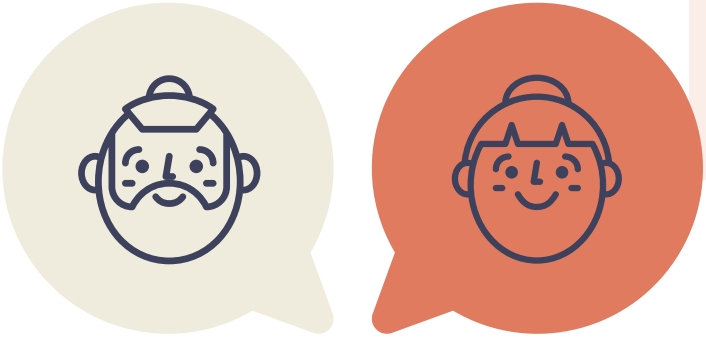

רציונאל

תקשורת בין-אישית היא אחד הכלים החשובים בעבודת המחנכת. תקשורת בין-אישית היא תהליך דו-צדדי שבמהלכו אנשים שולחים ומקבלים מסר (מידע, רגשות, משמעות ועוד) בו זמנית בצורה מילולית ובצורה בלתי מילולית כגון קול, הבעות פנים, תנועות ידיים, תנוחה ושפת גוף.

לתקשורת הבין-אישית השפעה רבה על מילוי התפקיד בהצלחה. עמדנו על חשיבות התקשורת בשיחה אישית עם תלמידים. יש חשיבות רבה גם לאופי התקשורת עם הוריהם. בנוסף לתוכן המסר ולאופן העברתו על ידי מעביר המסר, הדובר, יש חשיבות גם לאווירה בעת השיח, לציפיות של כל אחד ואחת מהנוכחים בהתייחס למפגש ולפרשנות שמייחס לו כל אחד מהצדדים.

שיחה בין-אישית מועילה כאשר הצד שמעביר את המסר מצליח להעביר אותו באופן מדויק, והצד שמקבל את המסר, מקבל ומגיב למסר בצורה מיטבית. אומנם מקובל לטעון שלכל אחד מהצדדים יש אחריות של 100% להצלחת שיחה והשגת מטרותיה, אך ההנחה היא שהמחנכת, כאשת מקצוע מיומנת בניהול תקשורת עם גורמים שונים, יש ביכולתה לזמן שיח איכותי עם ההורה.

מכיוון שפעמים רבות שיחה בין המחנכת להורה מתקיימת על רקע קושי כלשהו שיש לילד/ה בבית הספר, לא אחת במפגש בין המחנכת להורה, אחד המשתתפים או שניהם נכנסים לעמדת התגוננות בשל הרגשה שהאחר/ת מבקר/ת אותו/אותה, מתלונן/ת וכיוב'. הדבר פוגם בהצלחת המפגש ובהשגת מטרותיו.

עקרונות ודרכים ליישום

כדי למנוע זאת, על המחנכת, כאדם מקצועי לפתח מודעות לרגישויות ולחששות שיש להורים רבים משיחה עם איש/אשת המקצוע; לזכור שמשפחות התלמידים בישראל הטרוגניות מבחינת הרקע החברתי-תרבותי שלהן ומבחינת התנסויותיהן עם מערכת החינוך; לשכלל מיומנויות של הקשבה ומתן משוב מקדם.

עקרונות לשיחה עם הורה:

קיום השיחה בסביבה נעימה, רגועה ונקייה מהפרעות.

בירור הציפיות ההדדיות מהמפגש והגדרת מטרה משותפת.

שידור נוכחות והקשבה כנה.

הימנעות משיפוטיות ושידור נינוחות.

גילוי אמפתיה לזולת וקליטתה והבנה של מצב ההורה.

כיבוד העקרונות והערכים של ההורה.

עידוד ההורה להגיב/להציע/לשאול בהתייחס לנושא הנדון.

שיקוף להורה, מה אנו מבינים ומה אנו חשים בהתייחס לנאמר בשיחה.

סיכום במשותף של נושא המפגש.

לעיתים יש נושאים שבהם מתעורר צורך לתת להורים כלים כדי שיוכלו להיות גורם מסייע לילדם/ילדתם. כך לדוגמה בנושא התאמת סביבת הלמידה בבית להעדפות הלמידה של הילד/ה או בסיוע לילד/ה בהתמודדות עם מצבים של דחייה חברתית.

דוגמה נוספת הוא נושא האבל של ילדים על מותו של אדם קרוב. יש חשיבות לליווי ההורים והנחייתם, כיצד לדבר עם הילדים לאחר מותו של אדם קרוב וכיצד לעזור ולתמוך בילדם/ילדתם בהתמודדותם עם אובדן של קרוב בהתאם לרמת ההתפתחות הקוגניטיבית של הילדים ולשלב ההתפתחותי שבו הם נמצאים. כמו המבוגרים, גם הילדים זקוקים לתקופת אבל ושיקום, וכמוהם הם גם זקוקים לכך שהאנשים החשובים בחייהם יהיו אתם בזמן האבל.

ראו נושא זה גם בפרק יחסי מחנכת-תלמידים – מכוונות לפרט, בסעיף העוסק בנושא מוות במשפחה.

תקשורת עם הורים מתקיימת גם באמצעות מסרונים ותכתובות. בסוג זה של תקשורת המסר מועבר רק באמצעות השפה הכתובה ויש השהייה של תגובת הנמען. לכן חשוב ביותר להשתמש בשפה ברורה ותמציתית שתמנע פרשנויות שגויות.

מקורות

עיצוב מדיניות בבית הספר היסודי בנושא שיעורי הבית. *4 הממים* גיליון מספר 15. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

בלי, ק', גרינולד, מ' , מרטין, י' סהר, נ'. התמודדות עם אובדן במשפחה בתקופת הקורונה.

ביקור בית של מחנכת הכיתה בבתי תלמידים

"

כל ילדה מביאה איתה
את לחַן המשפחה שלה,
נוף הבית נגרר עד לספסל שהיא יושבת עליו...
קהל רב מלווה את הילדות
מן הבית אל בית הספר.
המון אילם ובלתי נראה של אנשים,
בעלי חיים, עופות וצעצועים

מתוך 'ציפור אחוזת קסם'. זלדה

רציונאל

אחד האמצעים לקיום קשר עם התלמידים והוריהם הוא ביקור הבית.

ממחנכת מצופה להכיר מקרוב את בתי תלמידיה ולבקר בהם לפי הצורך, בבית הורי תלמידים מאתגרים בכלל ובייחוד במקרים הבאים:

החל מהיום השביעי להיעדרות התלמיד/ה, במצטבר או שלא במצטבר. מוצע להיוועץ בעניין זה עם קצין הביקור הסדיר. במקרה שהילד/ה עולה חדש/ה, כדאי לצרף לביקור הבית אדם הדובר את שפת ההורים.

היעדרות תלמיד/ה בשל מחלה: החל מהיום השביעי להיעדרות התלמיד/ה.

במקרים של היעדרות התלמיד/ה בשל מחלה, ניתן לצרף קבוצה קטנה של עמיתים לכיתה כדי לקיים מצוות

ביקור חולים וכן כדי לתת מענה לצרכים חברתיים של הילד/ה ולעדכן אותו/אותה בנלמד ובמתרחש בכיתה.

יש לזכור כי המונח 'בית' אינו מיצג רק אותה ישות חומרית שתפקידה להיות מחסה לגופנו. לבית יש גם משמעויות תרבותיות, רגשיות וסימבוליות. לכן ביקור המחנכת בבית התלמיד/ה עשוי להתפרש באופנים שונים על ידי תלמידים שונים ובני משפחתם.

ביקור המחנכת בבית תלמידיה עשוי לספק לה מצד אחד, תובנות על סביבת החיים של הילדים והתנאים העומדים לרשותם ללמידה, לכוון את המחנכת בהשגת סיוע ומשאבים עבור הילדים ולבטא דאגה אכפתית של המחנכת כלפי התלמידים. כמו כן מאפשר הביקור לקיים דיאלוג עם הוריהם של התלמידים ב'טריטוריה' שלהם ובכך לתרום לבניית יחסי אמון עימם.

אך מהצד האחר הביקור עלול לעורר פרשנויות מוטעות של המחנכת בהתייחס לנתונים שלפניה.

כמו כן יש לזכור שהביקור עשוי גם לעורר התרגשות מצד הילדים ולהתקבל בחשדנות, בעיקר מצד ההורים, ואף להתפרש כחדירה לתחום הפרט ואפילו כחטטנות.

מקורות

נושאי התפקידים בבית הספר היסודי - סמכויותיהם וחובותיהם. חוזר מנהל כללי מיוחד ו' פברואר 1975 (התשנ"ה). סעיף 15.

הוראות השמירה על הקשר עם תלמידים חולים הנעדרים מהלימודים. חוזר המנהל הכללי תשס"ח/3(א), כ' במרחשוון התשס"ח, 01 בנובמבר 2007.

עקרונות ודרכים ליישום

מומלץ לקיים עם צוות בית הספר בכלל והכיתה בפרט דיון באשר למטרות של ביקורי בית; לבחון חלופות להשגת אותן מטרות; לברר מהן המיומנויות הדרושות למחנכות לשם קיום ביקורי בית ולגבש נוהל מסודר בנושא. במיוחד יש להקפיד על העקרונות הבאים:

הגדרת מטרות ברורות לכל ביקור.

תיאום ציפיות הן עם ההורים והן עם התלמיד/ה.

כיבוד מקרים של התנגדות לקיום הביקור מצד התלמידים או הוריהם.

כלי | טופס תיעוד ביקור בית

להורדת הטופס

שם התלמיד/ה:

כתובת התלמיד/ה:

מספר טלפון של הורה 1:

מספר טלפון של הורה 2:

סיבת הביקור:

מטרת הביקור/תוצאות מצופות:

תיעוד תיאום ביקור בית

תקציר שיחת תיאום עם התלמיד/ה ותגובתו/תגובתה:

תאריך שבו נערכה השיחה:

תקציר שיחת תיאום עם הורה ותגובתו/תגובתה:

תאריך שבו נערכה השיחה:

הביקור אושר/לא אושר

אם נתן הסכמה לביקור:

מועד שנקבע לביקור:

תאריך עדכון המנהל/ת:

לאחר הביקור

בני הבית הנוכחים בביקור:

סיכום מהלך הביקור והמלצות להמשך:

תאריך דיווח למנהל/ת:

שם המחנכת

נושאים לעבודה עם ציבור ההורים

רציונאל

כדי למנוע אי הבנות וכדי להבנות יחסי אמון בין ההורים לבית הספר בכלל ולמחנכת בפרט, יש חשיבות לקיום פעילות מכוונת עם הורי התלמידים בנושאים אלה:

- **תיאום ציפיות** ודרכים לטיפול בבעיות וקונפליקטים מתעוררים.
- **עיצוב התקנון וכללי המותר והאסור** בבית הספר, כך שיובטחו הן זכויות הפרט בו והן זכויות הכלל בו לחינוך ולמימוש מטרות החינוך בסביבה בטוחה, מוגנת ומכבדת.
- **תוכנית הלימודים וההישגים המצופים ודרכי ההוראה-למידה-הערכה** ומקומם של התלמידים בתהליכים אלה: יש חשיבות גם להצגת מידע וקיום רב-שיח עם ההורים בעקבות הצגת המידע.
- **הורים כמסיעים לילדיהם** למניעת התנהגויות סיכון: יש לזמן להורים אפשרות לשיתוף בתפיסות בנוגע ליחסי הורים-ילדים כנקודת מוצא לחיזוק מודעות ההורים לגבי תפקידם בסיוע לילדיהם ולמניעת התנהגויות סיכוניות.
- **לקראת תעודה:** תקשורת הורים-ילדים בעקבות קבלת התעודה.
- **יחסי הורים-ילדים** על רקע תפקוד הילד בבית הספר. עימותים רבים הנוצרים בתוך המערכת המשפחתית והנראים כנובעים מבעיות בתפקודו של הילד בבית הספר, קשורים למעשה ביחסי הורים-ילדים בתוך המשפחה עצמה. כך לדוגמה נושאים כמו חינוך לעצמאות ואחריות אישית, גבולות המותר והאסור, דחיית סיפוקים, הזכויות והחובות של הילד במשפחה וכדומה.
- **רב שיח בין הורים לילדים**, בין ילדים לילדים ובין הורים להורים באווירה נעימה ומשוחררת עשוי לזמן לכל אחד מהמשתתפים אפשרות לראות נקודות מבט שונות של הבעיות, להכיר דרכי התמודדות עם הבעיות במשפחות אחרות ולאפשר להורים ולילדים כאחד להבין טוב יותר אלה את אלה.
- **זכויות הילד ומניעת פגיעה בילדים:** התופעה של אלימות בילדים כוללת כל מעשה או מחדל של המבוגר כלפי הילד הגורם או יכול לגרום לילד נזק גופני או רגשי ולפגוע בהתפתחותו. גם ילדים פוגעים בילדים. עם התרחבות השימוש בתקשורת הדיגיטלית ממדי התופעה אך הולכים ומתרחבים.

עבודה עם המערכת המשפחתית | מקורות להרחבה

שיתוף ההורים ותיאור תפקידם בנושא שיעורי בית

שיעורי הבית בחינוך היסודי, *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

חשיבות הכנת שיעורי הבית, תפקיד ההורים במעקב ופיקוח ודרכים לפתח למידה עצמית, משרד החינוך.

אינטרנט בטוח

הררי, ל' ולוונברג, א'. תשע"ג. מדריך להורים לחיים ברשת. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

יחסים, קשר ושותפות חינוכית בין צוותי החינוך לבין הורי התלמידים - מהלכה למעשה, מדיניות ועקרונות עבודה. משרד החינוך, השירות הפסיכולוגי הייעוצי. 2018.

> *המסמך מציג מדיניות לשותפות בית ספר-הורים. כמו כן מוצע במסמך למנהל המוסד החינוכי ולצוותו מתווה לביסוס שיתופי פעולה ולהבניית 'שותפות חינוכית' מיטבית עם ההורים. המסמך, אשר פורש מדיניות וחזון לצד נהלים ודרכי עבודה, נכתב מתוך רלוונטיות להקשר החברתי במדינת ישראל ובניסיון להעניק מענה לתחושת אי הנחת המחלחלת לשיח הציבורי והחינוכי בכל הקשור ליחסי הורים-צוותי חינוך.*

וידיסלבסקי ואח'. תשס"ה. מעורבות הורים בחינוך. *4 המ"מים, גיליון מספר 9. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

וידיסלבסקי, מ' ושמש, ד'. תש"ע. מדריך לניהול עבודת בית הספר וההורים. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

> *בחוברת מוצגים מידע עיוני ומחקרי בנושא עבודת בית הספר וההורים וכלים להבניית עבודה משותפת התורמת הן לקידום הילדים והצלחתם והן לתפקוד בית הספר כארגון חינוך למידה.*

נוי, ב'. 2014. של מי הילד הזה? יחסי הורים עם בתי הספר של ילדיהם. מכון מופ"ת.

> *הספר מנסה להציע מידע עיוני ומעשיי לשותפות בין מורים והורים בבית הספר היסודי. בשער השלישי של הספר, בנוסף להיבטים העיוניים, מובאות הצעות של פעילויות שונות בנושא יחסי השיתוף והקשר בין הבית ובית הספר.*

פורטל הורים. מידע שימושי על נהלים, זכויות וחובות, מסגרות לימוד והעשרה, בחינות והערכה, בטיחות ומצבי חירום, אקלים בגן ובבית הספר, אורח חיים בריא, חברה. משרד החינוך.

זכויות וחובות הורים. 'כל זכות'. מטה ישראל דיגיטלית במשרד לשוויון חברתי וג'וינט ישראל.

> *'כל זכות' הוא מאגר המידע המקיף ביותר על זכויות תושבי ישראל והדרך למימושן בסיוע משרד המשפטים.*

ביקור בית

זכויותיך כרך צ"ג | גיליון מס' 83 | שבט תשע"ט - ינואר 2019.

'זכויותיך' היא חוברת הזכויות המלאה והמקיפה של זכויות עובדות ועובדי ההוראה בהסתדרות המורים. בחוברת מפורטות הזכויות והחובות החלים על עובדי הוראה.

"עובד הוראה היוצא לביקורי בית אצל תלמידיו צריך להודיע מראש למנהל (גננת - תודיע לפיקוח או לאחראית ברשות המקומית)... ההודעה חשובה לצורכי ביטוח".

שאלה בפורום ההורים של הסתדרות המורים. "האם ביקורי בית הם חובה?". תשובה נכתבה ב- 24/04/2

"ביקורי בית הם חובה רק במקרים חריגים כמו היעדרות ממושכת, בעיות משמעת קשות. אין תשלום עבור ביקורי בית, גם לא במסגרת השעות הנוספות".

בר נתן, ר'. 2004. ביקורי מורים בבתי תלמידים. הכנסת – מרכז מחקר ומידע.

מסמך רקע בנושא ביקורי מורים בבתי תלמידים שהוכן על ידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת לפני עשור וחצי לקראת דיון בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת. במסמך צוינו עמדות של המצדדים בעריכת ביקורי בית בבתי התלמידים על ידי מחנכיהם ושל המתנגדים לכך, ופורטו נוהלי משרד החינוך בנושא זה.

שחף, ד'. 2009. ביקורי בית חובה או טעות חינוכית? פשטות-מקום לחינוך תרבות ואומנות.

ביקור בית של המחנכת: מתן מענה לילדים ונוער בסיכון. משרד החינוך, מל"א אגף לחינוך ילדים ונוער בסיכון.

בדף הבית של התוכנית מוסברת החשיבות של ביקורי בית של המחנכת בבית תלמיד בסיכון, ומוצגים מטרות הביקור, נוהל הביקור ומהלכו, ובכלל זה נושאי השיחה.

תוכנית הלימודים והוראה-למידה-הערכה

מבוא • תוכנית הלימודים • חינוך לבטיחות, מוגנות ואתיקה • ימים מיוחדים בלוח השנה המדגישים ערכים אוניברסליים • חינוך לשוני • נושא החגים • תוכנית הלימודים במדע ובטכנולוגיה • תוכנית הלימודים במולדת, חברה ואזרחות • חינוך לבריאות • חינוך למעורבות חברתית ותרומה לקהילה • הוראה-למידה-הערכה • הערכה

מבוא

רציונאל

בכיתות א'–ג' בדרך כלל המחנכת מלמדת את מרבית תחומי הדעת ואין ריבוי מורים מקצועיים. החל מכיתה ג' או ד' בדרך כלל יש יותר מורים מקצועיים. לכך נודעת השפעה על היקף הפעולות הנדרשות להבניית תוכנית לימודים מתואמת ומקושרת, הבטחת הלימה ועקביות במסרים חינוכיים ובתפישות פדגוגיות כפי שאלה באים לידי ביטוי בדרכי הוראה-למידה-הערכה, בהתייחסות לתלמידים כפרטים ובטיפול בהם וכן בנושאים כמו שיעורי הבית וההערכה הניתנים לתלמידים.

מקורות

נושאי התפקידים בבית הספר היסודי - סמכויותיהם וחובותיהם. חוזר מנכ"ל מיוחד ו', התשנ"ה. פברואר 1975, סעיפים 9 ו-10.

שיעורי בית בחינוך היסודי. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

מסמך זה מציג את מדיניות האגף לחינוך יסודי והנחיותיו בנושא שיעורי בית.

עקרונות ודרכים ליישום

תיאום שיטתי ועקבי בין פעולות החינוך וההוראה של כל מורי הכיתה וטיפול בכל העניינים הפדגוגיים של תלמידי הכיתה הוא ממשימותיה של מחנכת כיתה.

מקור

נושאי התפקידים בבית הספר היסודי – סמכויותיהם וחובותיהם. חוזר מנכ"ל מיוחד ו', התשנ"ה. פברואר 1975, סעיף 3.7.

למידה משמעותית

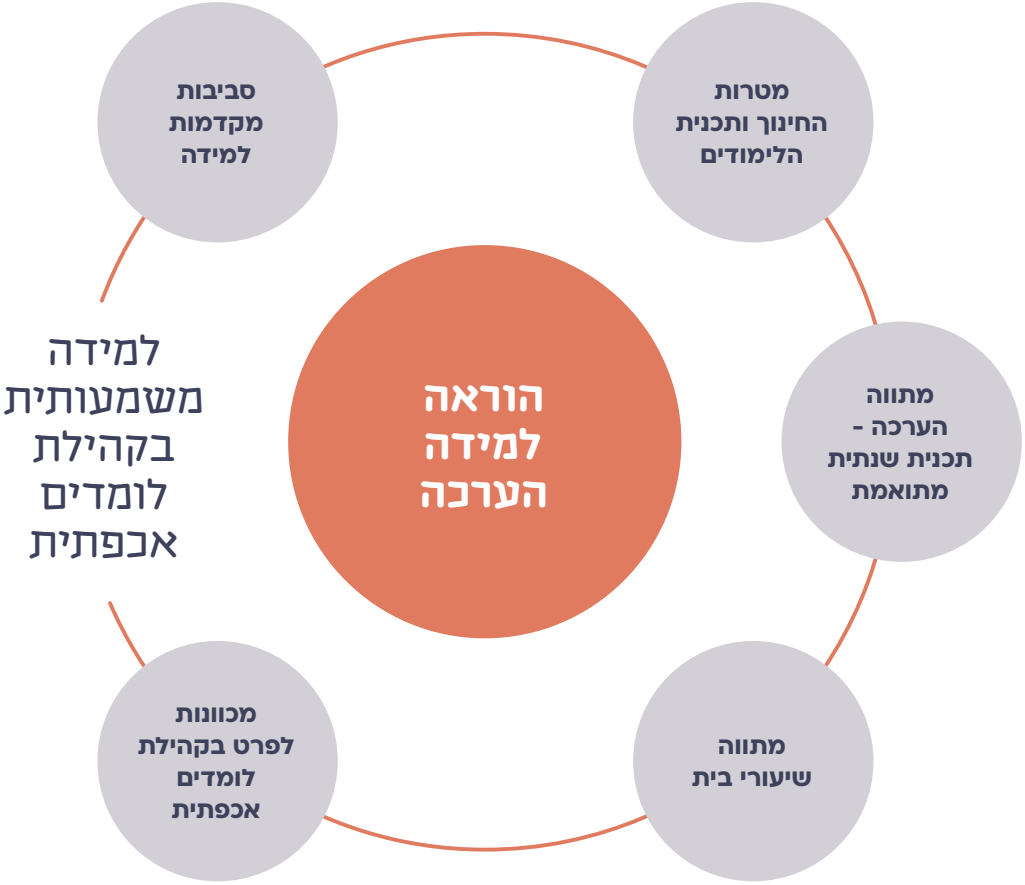

תוכנית הלימודים

"

אי אפשר ללמד אדם דבר,
ניתן רק לעזור לו לגלות זאת בעצמו

גלילאו גליליי

רציונאל

בהכללה ניתן לומר כי תוכנית הלימודים עוסקת באדם ובעולמו הרוחני והחומרי בעבר ובהווה ותוך מכוונות לעתיד במעגלים מתרחבים, החל באני ובסביבה הקרובה וכלה בכדור הארץ והיקום.

להמחשה ניתן לדמות את מבנה תוכנית הלימודים בבית הספר היסודי לספירלה מתרחבת, החל בכיתה א', ובגן בחטיבה הצעירה - הנחת היסודות באוריינות שפה ומתמטיקה, במיומנויות למידה ובהיבטים הקוגניטיביים, התוך אישיים, הבין אישיים והחושיים תנועתיים - והמשך ברצף החינוכי עד לסיום כיתה ו' - העמקה וחיזוק של אלה והרחבתם תוך עיסוק בתכנים ובנושאים שנקבעו בתוכניות הלימודים.

תוכניות הלימודים הרשמיות במקצועות הלימוד השונים כוללות מטרות, נושאים, ערכים, מושגים, מיומנויות, עקרונות, רעיונות, בעיות ותהליכים. ניתן לזהות בהן ציר אורך וציר רוחב.

מקורות

תיק תוכניות לימודים לעובדי הוראה.

הכלי מציג תמונת מצב של כלל תוכניות הלימודים בכל שכבת גיל וכן הצעות ליישום. הוא מאפשר לתכנן את התהליך הלימודי והחינוכי ביעילות מרבית תוך כדי יצירת קשרים בין ידע, מיומנויות וערכים.

תיקון סעיף 2 (סעיף המטרות) לחוק חינוך ממלכתי. חוזר מנכ"ל סא/2(א), ב' תשרי תשס"א, 2 באוקטובר 2000.

מטרות החינוך הממלכתי כוללות פיתוח התלמיד/ה כפרט לומד ומתפתח הממש את עצמו וכחבר בחברה ותורם לה. כמו כן כוללות המטרות טיפוח של ערכים פרטיקולריים, מצד אחד, ושל ערכים אוניברסליים, מהצד האחר. פירוט בנספח ב'.

ציר האורך וציר הרוחב בתוכנית הלימודים

בתוכנית הלימודים לאורך הרצף החינוכי ניתן לזהות ציר אורך. בתוכנית הלימודים השנתית ניתן לזהות ציר רוחב. דוגמה לנושאים ותחומי דעת העוברים כחוט השני במעגל השנה ולאורך שנות הלימודים:

- חינוך לבטיחות, מוגנות ואתיקה
- ימים מיוחדים בלוח השנה המדגישים ערכים אוניברסליים
- חינוך לשוני
- נושא החגים
- תוכנית הלימודים במדע וטכנולוגיה
- תוכנית הלימודים במולדת, חברה ואזרחות
- חינוך לבריאות
- חינוך למעורבות חברתית ותרומה לקהילה

פיתוח נושאים אלה במשותף על ידי צוות ההוראה של הכיתה וארגונם בנושאים אינטגרטיביים עשוי לתרום ליצירת תוכנית לימודים לכידה, המאופיינת בהקשריות וברלוונטיות, למנוע הצפה של פיסות מידע ולתרום ללמידה משמעותית מתוך תשוקה וסקרנות ולעידוד הרחבת הידע בתחומי הדעת השונים.

מקורות

עמית, ו'. תכניות לימודי אינטגרטיביות – יתרונות ואתגרים.

יחידות הוראה לכיתות ג'-ד' ולכיתות ה'–ו' בחינוך הלשוני. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

חינוך לבטיחות, מוגנות ואתיקה

חינוך לבטיחות ומוגנות בסביבה החומרית, בסביבה האנושית ובסביבה הווירטואלית מחייבים למידה הכוללת היבטים קוגניטיביים, רגשיים, חברתיים-ערכיים וחושיים-תנועתיים ואימון ותרגול במיומנויות כמו התמצאות במרחבים השונים. כמו כן נדרשת הסברה להורים.

חינוך לבטיחות ומוגנות בסביבה החומרית

רציונאל

כדי למנוע תאונות, בנוסף להבטחת ההיבטים הבטיחותיים בתשתיות הפיזיות וסדירויות להתנהלות בהפסקות, נדרשת גם למידה. למידה זו כוללת מידע וכן תרגול ואימון בהתייחס להתנהגות בסביבה החומרית, הכנה של התלמידים והיערכות לאירועים מיוחדים ולקראת חופשות.

חינוך לבטיחות בדרכים

לקראת החגים

- בטיחות בחנוכה
- בטיחות בפורים
- בטיחות בל"ג בעומר
- בטיחות בשבועות

לקראת חופשת הקיץ

- שחייה בים
- מאגרי מים, ברכות דגים, ברכות השקיה ומקורות מים בלתי ידועים
- טיולים (משפחתיים או קבוצתיים)
- מקררים עזובים, מכונות כביסה עזובות וכד'
- אתרי בנייה, חורבות, בתים נטושים, בורות וחפירות
- עפיפונים
- קורקינט וגלגיליות
- חומרי נפץ, תחמושת וכלי יריה וחפצים חשודים
- שימוש בכלי בית חשמליים
- שימוש בכיריים של גז
- מניעת תעייה ואובדן הקשר עם בני המשפחה (על שפת הים, בטיול, בעת התרחקות מחצר הבית)
- חומרים רעילים
- מדורות וסכנת שריפות
- משחקים בחוץ
- נסיעה ברכב

לקראת עונת הגשמים

- הגורמים העיקריים לפריצת שריפות בבית עקב השימוש הרב במכשירים חשמליים
- כללי התנהגות למניעת שרפות

מקורות

כללי

ניהול שגרת הבטיחות בבית הספר הוראת קבע. חוזר המנהל הכללי תשע"ח, 15 באוגוסט 2018.

ביטחון ובטיחות. 'מפתח הלב - לשעת חינוך' בחודש תמוז. משרד החינוך. חינוך לחיים בחברה. אגף לחינוך יסודי.

בתוכנית מוצגים מודלים ללמידה והתנסות. המודלים מתמקדים בבחינת ההתנהגויות התורמות לקידום בטיחותו הפיזית של הלומד ובדרכים לטיפוח ביטחונו הרגשי.

חינוך לבטיחות בדרכים

חינוך לבטיחות בדרכים. משרד החינוך, אגף זה"ב, נגישות ואורח חיים בריא.

תוכניות האגף עוסקות בטיפוח תרבות ההתנהגות בדרכים ושאיפה למנוע תאונות דרכים ופגיעה בנפש וברכוש.

התנהגות בטוחה בכיתות א'-ו'

המקור לדפי המידע הבאים: 'ביטחון ובטיחות', 'מפתח הלב - לשעת חינוך' בחודש תמוז

כיתה א' - המיקוד: התנהגות בטוחה בשכונה ובסביבותיה

כיתה ב' - המיקוד: התנהגות בטוחה בפעילות הפנאי והנופש

כיתה ג' - המיקוד: התנהגות בטוחה במפגש עם זרים

כיתה ד' - המיקוד: התנהגות בטוחה בים ובברכה

כיתה ה' - המיקוד: התנהגות בטוחה בסביבות שונות

כיתה ו' - המיקוד: התנהגות בטוחה במסיבות

חינוך לבטיחות, מוגנות ואתיקה בסביבה האנושית

רציונאל

הבטחת בטיחות, מוגנות ואתיקה בסביבה האנושית דורשת הן תהליכים פרואקטיביים ומניעה והן סדירויות ונהלים ריאקטיביים כתגובה בהתרחש אירוע חריג כמו אלימות. נדרשת למידה רגשית-חברתית בקהילת לומדים אכפתית ומכוונת לפרט. למידה זו היא תהליך פרואקטיבי.

כמו כן יש חשיבות לקביעת כללי מותר ואסור תוך שיתוף התלמידים והוריהם ופעולה עקבית לאכיפתם וכן את דרכי התגובה במקרים חריגים.

מקורות

ערכים בחינוך

הרכבי א' ונעמי מנדל־לוי נ'. (עורכים). 2014. ערכים מתנגשים ובחירה בין חלופות: בסיס לגיבוש סדר יום מדיני בשאלה 'חינוך לכול או לכל אחד'?

פרק 1 בתוך חינוך לכול - ולכל אחד במערכת החינוך בישראל מסמך מסכם של הוועדה לנושא מערכת חינוך לכול – ולכל אחד. היוזמה למחקר יישומי בחינוך האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

אקלים חינוכי

אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות חינוך עם אירועי אלימות וסיכון, אפריל 2015, חוזר המנהל הכללי

החוזר כולל עקרונות להבטחת אקלים בית ספרי מיטבי לצד הנחיות ותהליכים המתחייבים התמודדות עם אירועי אלימות. בחוזר המנהל הכללי יש חמישה פרקים:

פרק א': היערכות חינוכית מערכתית כוללת ליצירת אקלים בית ספרי בטוח ולצמצום האלימות.

פרק ב': אורחות חיים – התנהלות בשגרה.

פרק ג': התמודדות עם אירועי אלימות.

פרק ד': היערכות מערכתית ליצירת אקלים חינוכי בטוח ולמניעת אלימות והתנהגויות לא מותאמות בגן הילדים.

פרק ה': תלמידים עם צרכים מיוחדים – בשילוב, בכיתות חינוך מיוחד בחינוך הרגיל ובמוסדות החינוך המיוחד.

בטיחות בבית הספר

ניהול שגרת הבטיחות בבית הספר הוראת קבע. חוזר המנהל הכללי תשע"ח, 15 באוגוסט 2018.

בחוזר זה מפורטים תפקיד המוסד החינוכי בנוגע להיבטים הבטיחותיים בתשתיות הפיזיות; שגרות ונהלים להבטחת הבטיחות בהפסקות; דרכי דיווח, טיפול והפקת לקחים במקרה של תאונה ואירועים חריגים במוסד החינוכי; בעלי התפקידים העיקריים הקשורים לניהול הבטיחות במוסד החינוכי ובכלל זה

תפקיד המחנך; המועדים שבהם במהלך שנת העבודה ולקראת אירועים מיוחדים וחופשות ובמיוחד חופשת הקיץ שבהם מומלץ שסגל בית הספר, המורים והמחנכים, יכינו את התלמידים לקראתם מבחינה בטיחותית וישתפו אותם בפעילויות בנושא; פעילות הסברה.

בטיחות בבית הספר | מקורות להרחבה

וידיסלבסקי, מ'. 2019. סקירה פסיפס ישראלי, חינוך לאחדות וחיים משותפים ולמניעת גזענות.

מאגר מקורות מידע וחומרים עיוניים ומעשיים לפעילות חינוכית בנושא פסיפס ישראלי, *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

חינוך לבטיחות, מוגנות ואתיקה בסביבה הווירטואלית

רציונאל

כדי שילדים יוכלו להפיק תועלת מרבית מהשימוש בסביבה הווירטואלית על כליה השונים ולפעול בה בבטחה ובאופן מוסרי ואתי, נדרשת למידה לתפקוד בסביבה זו, כשם שנדרשת למידה לתפקוד מוגן, בטוח ואתי בסביבה החומרית. על התוכנית החינוכית להעמיד לרשות הילדים כלים להתמודדות עם הסכנות האורבות ברשת ולגבש נורמות להתנהגות חברתית רצויה בכלל ובסביבה הדיגיטלית בפרט.

פירוט תכנים ונושאים לתוכנית חינוך למידה בהתייחס לסביבה הווירטואלית:

נושא	התוכן	הכיתה							
		א'	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'–ט'	י'–יב'
נורמות התנהגות	הטכנולוגיה כגורם משפיע על התנהגות אנושית			●	●	●	●	●	●
	נורמות התנהגות במרחב הווירטואלי בהשוואה לנורמות התנהגות במרחב הממשי			●	●	●	●	●	●
	זיהוי מצבים לא מוסריים, שאינם הולמים נורמות התנהגות נאותות, ומתן כלים להתמודדות עם מצבים אלה	●	●	●	●	●	●	●	●
	בחינת אירועים ברשת בהתאם לכללי מוסר וחוק		●	●	●	●	●	●	●
	אימוץ התנהגויות ראויות ברשת והקניית דרכי פעולה ואסטרטגיות לפתרון בעיות	●	●	●	●	●	●	●	●
	היכרות עם מדיניות משרד החינוך וחוקי המדינה הרלוונטיים				●	●	●	●	●
מצבי סיכון ברשת	זיהוי מצבי סיכון ברשת: פגיעה מינית, הטרדה, השמצה, ביריונות, גנבת זהות, הונאה, התחזות, צריכה שלא מדעת וכו'			●	●	●	●	●	●
	מתן כלים להתמודדות עם חשיפה לכלים לא הולמים באינטרנט: תכנים שאינם תואמי גיל, פרסומות, הימורים, פורנוגרפיה וכו'	●	●	●	●	●	●	●	●
	מתן הדרכה כיצד לפעול ולמי לפנות (אדם/ארגון) במצבי סיכון , כדי שהרשת תהיה מקום בטוח יותר	●	●	●	●	●	●	●	●

נושא	התוכן	הכיתה						
		א'	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'-ט'	י'-יב'
בריונות ברשת	בריונות ברשת מהי? כיצד היא מתבטאת באמצעים טכנולוגיים שונים? מה הן השלכותיה על הגולש ועל חברי הרשת?		●	●	●	●	●	●	●
	זיהוי מצבי סיכון ברשת שבהם מופעל לחץ חברתי המאיים על הביטחון האישי של התלמיד ועל רווחתו		●	●	●	●	●	●	●
	לימוד על ההשפעות של סוגי סטריאוטיפים, דעות קדומות, בריונות, גזענות ואפלייה ברשת		●	●	●	●	●	●	●
	מתן כלים ודרכים יעילות להתנגד ללחצים חברתיים			●	●	●	●	●	●
	חידוד האבחנה בין דיווח להלשנה במצבי סיכון			●	●	●	●	●	●
	היכרות עם ארגוני תמיכה וקבלת עזרה	●	●	●	●	●	●	●	●
פרטיות	בירור המושג פרטיות ברשת במציאות משתנה – שינויים בנורמות ההתנהגות בהלימה להתפתחות הטרנולוגית				●	●	●	●	●
	חשיבות השמירה על המידע האישי הפרטי ודרכים התנהגותיות לשמירה עליו	●	●	●	●	●	●	●	●
	השוואה בין פרטיות לשיתופיות בעידן הדיגיטאלי ועיסוק בפער שביניהן				●	●	●	●	●
	לימוד הזכות לפרטיות והגנה על פרטיותם של אחרים על ידי בחינת המידע הנחשף ומופץ באינטרנט				●	●	●	●	●

נושא	התוכן	הכיתה							
		א'	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'–ט'	י'–יב'
פרטיות	לימוד היישום של מנגנונים טכנולוגיים לשמירה על פרטיות ברשתות חברתיות שונות: פרטיות בחשבון המשתמש, שימוש במיקום המשתמש בטלפונים ניידים וכו'			●	●	●	●	●	●
	היכרות עם משמעות האנונימיות ברשת, יתרונות וחסרונות והפעלת שיקול דעת בגלישה אנונימית או בתקשורת עם משתמש אנונימי			●	●	●	●	●	●
	היכרות עם חוקי המדינה העוסקים בסוגיית הפרטיות: כבוד האדם חירותו, חוק הגנת הפרטיות						●	●	●
	הגנה על המחשב ושמירה על המידע האישי במחשב מווירוסים ותוכנות ריגול				●	●	●	●	●
זכויות יוצרים	היכרות עם המושג "קניין רוחני" ועם חשיבותו לחברה כמעודד יצירה, הן בהיבט הרוחני והן בהיבט הכלכלי	●	●	●	●	●	●	●	●
	היכרות עם סוגיית זכויות יוצרים בעידן הדיגיטאלי, עם מורכבותה ועם חשיבות של ההגנה על יצירה					●	●	●	●
	היכרות עם חוקי המדינה העוסקים בזכויות יוצרים						●	●	●
	היכרות עם אלטרנטיבת "קריאטיב קומונס" להגנה על יוצרים, פיתוח אפשרויות ליוצרים לשתף אחרים ביצירותיהם ולהעניק להם הרשאות רחבות, שלפיהן רק חלק מהזכויות שמורות						●	●	●
שיתופיות ברשת	הרשת כמספקת במה לחשיפה ולביטוי וכמרחב ליצירה ולשיתוף				●	●	●	●	●
	בחינת מקורות ברשת ואמינות המידע השיתופי, פיתוח חוש הביקורת				●	●	●	●	●
	הפצת מידע ברשת – כללי התנהלות והשלכות				●	●	●	●	●
	הצטרפות לקבוצות ברשתות חברתיות – הפעלת חשיבה ביקורתית טרם הצטרפות				●	●	●	●	●

נושא	התוכן	הכיתה							
		א'	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'-ט'	י'-יב'
תרבות השיח ברשת	שמירה על לשון נקייה ונאותה, הימנעות משפה בוטה ומלשון הרע תוך שמירה על צנעת הפרט				●	●	●	●	●
	היכרות עם אמנות הכתיבה ברשת: מאפייני השיח ברשת, צמצום השפה, "שפת האינטרנט" – קיצורים, אמוטיקונים				●	●	●	●	●
	כתיבה בדרכי תקשורת שונות: כתיבה בבלוג, ניסוח דואר אלקטרוני, תגובה למאמר ברשת וכד'				●	●	●	●	●
תכנים פוגעניים	מתן כלים התנהגותיים וטכנולוגיים להתמודדות עם חשיפה לתכנים לא הולמים באינטרנט, כגון תכנים שאינם תואמי גיל, פרסומות, הימורים, פורנוגרפיה וכו'				●	●	●	●	●
תקשורת ברשת	הפעלת שיקול דעת והערכה ביקורתית של מידע בעת חשיפה לדעות פוליטיות או חברתיות שונות				●	●	●	●	●
	תקשורת בין-אישית ברשת – חברות ברשת, ייחודה וכלים להתנהגות בטוחה				●	●	●	●	●
ניהול אורח חיים בריא בעת גלישה ברשת	ניהול זמן יעיל ומשמעותו בעת גלישה במחשב, העלאת המודעות לזמן גלישה רצוי ומתן כלים לניהול הזמן באופן יעיל			●	●	●	●	●	●
	סביבת עבודה – סיגול אופן ישיבה בריא מול המחשב	●	●	●	●	●	●	●	●

מקורות

חוזרי מנכ"ל

אתיקה ומוגנות ברשת האינטרנט. חוזר המנהל הכללי תשעב/4(א), ה' בכסלו התשע"ב, 01 בדצמבר 2011.

חוזר זה עוסק בנוהלי התקשורת הראויים בקרב מורים, תלמידים והורים במרחבי רשת האינטרנט בדגש על תקשורת באתרים בית ספריים, ברשתות חינוכיות וברשתות חברתיות ומציג את תוכנית ההתערבות 'חיים ברשת', תוכנית התאמת מערכת החינוך למאה ה-21, נספח 1, תפוקות, תוצאות ומדדי ביצוע - אתיקה ומוגנות ברשת.

שמירה על הפרטיות באתרי האינטרט הבית ספריים. חוזר המנהל הכללי מרץ 2003.

שמירה על הפרטיות באתרי האינטרנט הבית ספריים – תיקון לסעיף 3.6-3. חוזר המנהל הכללי הוראות הקבע סג/7(א).

חוזר זה מנחה את העוסקים בחינוך באשר לשמירת פרטיותם של התלמידים והעובדים במוסדות החינוך, באתרי האינטרנט, לאור חוק יסוד כבוד האדם וחירותו התשנ"ב-1992, וסעיף 12 לחוק זכויות התלמיד התשס"א-2000. כמו כן מפרט החוזר פרטים שאסור לפרסם ברשת ופרטים שמותר לפרסם ברשת בהסכמה ההורים (או האפוטרופוס) והתלמידים בכתב.

חסימת אתרי מידע בלתי רצויים באינטרנט במערכת החינוך, חוזר המנהל הכללי מאי 2004.

החוזר מפרט את הצעדים שעל מוסדות החינוך לנקוט כדי להבטיח את מוגנותם של התלמידים מפני חשיפה לתכנים מזיקים באינטרנט וכדי לפתח צריכה ביקורתית של מדיום האינטרנט.

שימוש מושכל בטלפונים סלולריים - הנחיות והמלצות להקניית הרגלי שימוש נכונים וזהירים בטלפון הסלולארי. חוזר מנכ"ל תשעב/1(ב), ב' באלול התשע"א, 01 בספטמבר 2011.

חינוך-למידה בסביבה הווירטואלית

וידיסלבסקי, מ' ושמש, ד'. תשע"א. **הדרך אל מרחב בטוח באינטרנט**. *4 הממ"מים, גיליון 28. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

מאפייני הסביבה הדיגיטלית, הזדמנויות ואתגרים שסביבה זו מזמנת לילדים ללמידה ולתקשורת ועקרונות ודרכים לחינוך לאתיקה, בטיחות ומוגנות בה.

מרחב האינטרנט כחלק ממרחב החיים והתמודדות עם אלימות באינטרנט. משרד החינוך, השירות הפסיכולוגי-ייעוצי, מרס 2011.

סרטונים בנושא גלישה בטוחה ברשת ואינטרנט בטוח

מאגר סרטונים. תשע"ו. משרד החינוך והמועצה לשלום הילד.

ימים בין-לאומיים בלוח השנה

רציונאל

בלוח השנה נקבעו על ידי ארגון האומות המאוחדות ימים בין-לאומיים במטרה להעלות למודעות ערכים הומניים כמו כבוד האדם וזכויות אדם, טיפוח סובלנות ומניעת אפליה וגזענות, וכדי לקדם ולחזק קבוצות חלשות בחברה כמו נשים, ילדים, קשישים ואנשים עם מוגבלויות.

עקרונות ודרכים ליישום

במערכת החינוך בישראל, מציינים בנוסף לחגים ולמועדים של כלל הדתות בישראל וימי אזכור וציון ישראליים – את הימים הבין-לאומיים שנקבעו בלוח השנה.

מומלץ שהמחנכת תהיה שותפה לבניית תוכנית בית ספרית רב-שנתית סביב יסוד מארגן משותף ותדגיש בכל שנה ימים מסוימים תוך שילוב עם נושאים מתוכנית הלימודים בתחומי דעת שונים ובהתאמה למאפייני הגיל והאוכלוסייה.

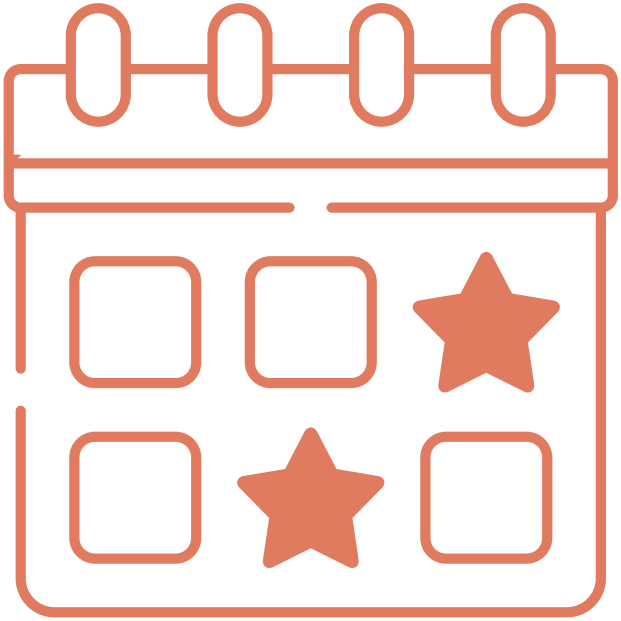

חומרים שניתן להיעזר בהם לעיצוב תהליכי חינוך-הוראה-למידה בנושאים אלה

ימים בין-לאומיים בלוח השנה

מועד	נושא	דגשים וחומרים ליישום
כללי	ימים בין-לאומיים	האחר הוא אני, ימים מיוחדים – ימים בין-לאומיים, משרד החינוך. ימים מיוחדים בלוח השנה. משרד החינוך
אוקטובר	יום הקשיש	התלמידים יכבדו ויוקירו את הקשישים בחברה ויפעלו על פי הציווי "והדרת פני זקן" (ויקרא יט, ל). הצעה למערך שיעור | אתר בין הצלצולים.
	יום הילדה	התלמידים יבינו את המושגים זכויות ושוויון הזדמנויות במסגרת חברת הילדים. הצעות למערכי שיעור. משרד החינוך. אתר היחידה למגדר ושוויון בין המינים. משרד החינוך.
	יום לביעור העוני	היום הבינלאומי לביעור העוני. הספרייה הווירטואלית של מטח. התלמידים יבינו שעוני מהווה הפרה של זכויות אדם, יגלו אמפתיה כלפי עניים בחברה וייזמו פעילות חברתית לסיוע להם.
נובמבר	יום הסובלנות	התלמידים יבינו את המושג סובלנות, וידעו לזהות ביטויים לסובלנות ולחוסר סובלנות בסביבה הקרובה ולהציע דרכים להגברת הסובלנות בקרב קבוצת השווים; התלמידים יכבדו את האחר ויפעלו למען החלשים. בחברה הקרובה להם, האחר הוא אני, משרד החינוך. יום הסובלנות. פורטל עובדי הוראה.
	יום הילד הבין-לאומי	התלמידים יהיו מודעים לזכויותיהם ויכירו גורמי סיוע בבית הספר, כמו המחנכת והיועצת החינוכית. תוכניות מנהל חברה ונוער העוסקות בזכויות אדם וזכויות ילדים. פורטל עובדי הוראה משרד החינוך. יום זכויות הילד. פורטל עובדי הוראה

מועד	נושא	דגשים וחומרים ליישום
דצמבר	**יום ביטול העבדות**	התלמידים יהיו מודעים לקיומה של תופעת הסחר בבני אדם והעבדות, ובכלל זה של ילדים, ויבינו את משמעותה ההרסנית והבלתי הומנית של התופעה ואת חשיבות המאבק בה. ראו באתר משרד המשפטים מדריך לזיהוי קורבנות עבדות ועבודת כפייה. יוזמה משותפת של היחידה לתיאום המאבק בסחר בבני אדם, משרד המשפטים והמרכז להגירה בין-לאומית ולקליטה, ג'וינט ישראל, במימון האיחוד האירופי.
	יום האנשים בעלי המוגבלויות	התלמידים יפתחו אמפתיה כלפי האחר, ובכלל זה ילדים בעלי מוגבלות; התלמידים יכירו דרכים לסיוע לאחר בתוך חברת השווים ויפעלו לפי הצורך. מלמדים זכות שוויון זכויות לבעלי מוגבלויות - מדריך למורה. משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, אגף ליישומי חוק ומדיניות, הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים, הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה.
	יום זכויות האדם הבין-לאומי	התלמידים יהיו מודעים לזכויות אדם בישראל ויגלו אכפתיות לשמירה עליהן. דף מידע על יום זכויות האדם, משרד החינוך פורטל פדגוגי משרד החינוך.
	יום המהגר הבין-לאומי	התלמידים יקלטו תלמידים חדשים המגיעים לכיתה ויסיעו בהשתלבותם. דף מידע באתר משרד החינוך.
מרץ	**יום המאבק הבין-לאומי בגזענות ואפליה**	התלמידים יבינו, מהי גזענות; ידעו לזהות התנהגות גזענית ויימנעו מעמדות והתנהגויות גזעניות. תוכנית 'מסובלנות למניעת גזענות וחיים משותפים', המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים, משרד החינוך. פסיפס ישראלי מדריך לחינוך לאחדות וחיים משותפים ולמניעת גזענות. א' לחינוך יסודי: וידיסלבסקי, מ'. 2019.
	יום האישה הבין-לאומי	התלמידים יכירו את פועלן של הנשים ואת הישגיהן בכל תחומי החיים ברחבי העולם. דף מידע על יום האישה הבין-לאומי, משרד החינוך.

מועד	נושא	דגשים וחומרים ליישום
אפריל	**יום הבריאות הבין-לאומי**	התלמידים יפתחו מודעות ועניין בסוגיות רלוונטיות של בריאות ויפתחו אורח חיים בריא. - מערך שיעור: יום הבריאות העולמי, ציונית, ד', זיס, ש' וצוות החינוך החברתי במטח בשיתוף הקרן לקידום מקצועי	פעילות העוסקת ביום הבריאות העולמי ומיועדת לכיתות ד'-ו'.
	יום השונות התרבותית	התלמידים יהיו מודעים לחשיבות שיש במתן יחס של כבוד, שוויון והערכה לכל התרבויות בחברה במטרה למנוע פגיעה בחבריהן ותופעות של אלימות, גזענות, דעות קדומות ואפליה. - מערך שיעור מבוסס על השיר 'אורחים לקיץ' של נעמי שמר. אתר בין הצלצולים.
	היום הבין-לאומי נגד הומופוביה-הבנ"ה	התלמידים יפתחו, סובלנות ופלורליזם כלפי כל בני האדם וכלפי הקהילה הלהטבי"ת בפרט (להט"ב = לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים ובי סקסואליים). בקר, א'. 2015. - תוכניות להכרה וללימוד של זהות מגדרית שונה במערכת החינוך. מרכז המידע והמחקר של הכנסת. מוגש לועדת החינוך של הכנסת.
יוני	**יום הפליט העולמי**	התלמידים יבינו מהו פליט, יפתחו אמפתיה כלפי קשיים שחווים פליטים ויכירו דרכים לסייע לפליטים. - דיון בוועדת החינוך של הכנסת לציון יום הפליט 2007.
	יום הסביבה הבין-לאומי	התלמידים היו מודעים לסוגיות סביבתיות, לשמירה על הסביבה ויפעלו להגנת הסביבה הקרובה לו. - חינוך לקיימות, *משרד החינוך, פורטל עובדי הוראה.*

כלי: תכנית לשילוב ימים בין-לאומיים בתוכנית הלימודים

להורדת הטופס

שכבת גיל:

חודש	היום	דגשים בתחום הדעת						
		ספרות ושפת אם	מולדת וחברה	מדעים	אומנות	אנגלית	מתמטיקה	אחר
אוקטובר	יום הקשיש הבין-לאומי							
	יום הילדה הבין-לאומי							
	היום הבין-לאומי לביעור העוני							
נובמבר	יום הסובלנות הבין-לאומי							
	יום זכויות הילד הבין-לאומי							
	יום המאבק הבין-לאומי למניעת אלימות נגד נשים							
דצמבר	היום בין-לאומי לזכויות אנשים בעלי מוגבלויות							
	יום זכויות האדם							
ינואר	יום המאבק הבין-לאומי באנטישמיות וגזענות							
פברואר	יום שפת האם							
מרץ	יום האישה הבין-לאומי							
אפריל	יום הבריאות הבין-לאומי							
מאי	היום הבין-לאומי למאבק בהומופוביה וטראנסופוביה							
	יום השונות התרבותית							
יוני	יום הסביבה הבין-לאומי							

ימים בינלאומיים בלוח השנה | מקורות להרחבה

וידיסלבסקי, מ'. 2019. סקירה פסיפס ישראלי חינוך לאחדות וחיים משותפים ולמניעת גזענות..

מאגר מקורות מידע וחומרים עיוניים ומעשיים לפעילות חינוכית בנושא פסיפס ישראלי - חינוך לאחדות וחיים משותפים ולמניעת גזענות.

חינוך לשוני

רציונאל

השפה הדבורה והשפה הכתובה הן כלי ביטוי ותקשורת מרכזיים בידי האדם. שליטה בהן חיונית ללמידה של תחומי הדעת השונים בבית הספר. פיתוח כשירות לשונית - היכולת לשלוט בשפה הדבורה ובשפה הכתובה על גווניהן ורבדיהן - מהווה את אחד מאבני היסוד במערכת החינוך היסודי.

במחקרים אקדמיים נמצא קשר בין ידיעת שפת אם ורמת השליטה בה לבין הישגים בלימודים, במיוחד בקרב תלמידים עולים. כמו כן נמצא במחקרים כי לכמות הקריאה ולהרגלי הקריאה יש השפעה על הישגים בלימודים ואף לצמצום פערים על רקע חברתי-כלכלי.

מקורות

חינוך לשוני. המחלקה לחינוך יסודי. משרד החינוך. אתר האגף לחינוך יסודי.

"טיפוח הידע הלשוני וקידום הכישורים האוריינים של הילדים הם משימה מרכזית בגן ובבית הספר היסודי", כפי שנכתב על ידי המפמ"ר.

מידע בעולם הידע בתחום הוראת החינוך הלשוני, כגון קישור לתוכנית הלימודים בחינוך לשוני, תוכניות ההוראה לשכבות גיל השונות וכו'. כמו כן, ניתן למצוא חומרי למידה אשר בעזרתם יכולים המורים להעשיר את ההוראה בכיתתם.

תוכנית לימודים חינוך לשוני, עברית – שפה, ספרות ותרבות לבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי דתי, התשס"ג. משרד החינוך. המזכירות הפדגוגית. אגף שפות.

חומרי עזר להוראת העברית. המחלקה לחינוך לשוני עברית. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

תוכנית הלימודים בערבית לבתי ספר יסודיים דוברי ערבית. הפיקוח על הוראת הערבית. המזכירות הפדגוגית. משרד החינוך.

עקרונות ודרכים ליישום

לפי הנחיות משרד החינוך יש להקצות לתחום 6-11 שעות שבועיות. יש ללמד תחום זה מידי שבוע כדי ליצור רצף ועקביות בהוראה, בלמידה ובהערכה. בנוסף לכך יש חשיבות לחיזוק מיומנויות השפה בתוך כדי למידה בתחומי הדעת האחרים.

על פי תוכנית הלימודים בעברית לבית הספר היסודי (תשס"ג) יש "לטפח אדם בעל ידע לשוני ובעל יכולת להשתמש בשפת אם בצורה מושכלת, בהתאם לנסיבות (מבחינה לימודית, תקשורתית וחברתית)". לכן החינוך הלשוני בבית הספר היסודי מכוון לכך שכל תלמיד ותלמידה יוכלו להשתמש בשפה לצורכיהם, על פי בחירתם, בהתאם לתחומי העניין שלהם ולפי הנסיבות.

עפ"י תוכנית הלימודים, מטרה זו תתאפשר באמצעות הכשרת "לומדים לתפקוד רב־פנים בחברה ובתרבות להבין טקסטים דבורים וכתובים במגוון סוגות ואף להפיק טקסטים משלהם".

בתיק תוכניות לימודים של משרד החינוך מתפרסמים שעות הלימוד הנדרשות, נושאים ודגשים מרכזיים, הישגים מצופים וחומרי הוראה.

חינוך לשוני | מקורות להרחבה

תוכנית הוראה להטמעת יעדי החינוך הלשוני (עברית) בכיתות א'-ב', תשע"ד, משרד החינוך. התוכנית כוללת יעדים ועקרונות לתכנון דרכי הוראה, למידה, הערכה.

ההורים נתפשים כשותפים חשובים ומרכזיים בתהליכי הלמידה של התלמידים הצעירים בכיתות א'–ב'. חשוב לרתום אותם לתהליכי למידה חווייתיים ומשמעותיים עבור ילדיהם. על כן בכל אחד מן הפרקים מוצע מגוון פעולות לשיתוף ההורים ביחס להיבטים הנידונים באותו פרק.

תוכנית הוראה להטמעת יעדי החינוך הלשוני (עברית) בכיתות ג'-ד' משרד החינוך, תשע"א.

התוכנית כוללת יעדים, דרכי הוראה ומדדי הצלחה.

תוכנית הוראה להטמעת יעדי החינוך הלשוני (עברית) בכיתות ה'-ו', משרד החינוך,תשע"ב.

התוכנית כוללת יעדים ועקרונות לתכנון דרכי הוראה.

תוכנית הלימודים לשפה הערבית במגזר הערבי לכיתות החינוך היסודי, משרד החינוך, הפיקוח על הוראת הערבית.

- برنامج تعليمي لتطبيق أهداف التربية ّ اللغوي ّ ة العربية في الصفوف الخامسة والسادسة תוכנית הוראה להטמעת יעדי החינוך הלשוני (ערבית) בכיתות ה'-ו', משרד החינוך, תשע"ב.

התוכנית כוללת יעדים, עקרונות לתכנון ודרכי הוראה.

דוגמה ליחידות הוראה אינטגרטיביות לכיתות ג'-ד' וה'-ו' בחינוך לשוני, *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

תקציר של מחקר מקיף בנושא הישגים בלימודים של תלמידים עולים, *4 הממ"מים*, גיליון מספר 1. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

העברית כשפה שנייה של תלמידים עולים והוראתה, אתר האגף לתלמידים עולים. משרד החינוך.

דובינר, ד'. 2012. סקירה מדעית על התנאים הנדרשים לרכישת שפות והוראתן. היוזמה למחקר יישומי בחינוך. ירושלים.

בסקירה מוצגים שיטות להוראת שפות זרות והתהליכים המעורבים בלימוד יעיל של שפה זרה, הן מבחינה תיאורטית והן מבחינה מעשית. יש התייחסות מיוחדת למקרים הנוגעים להוראת השפה הערבית ולהוראת שפות בהן קיימת דיגלוסיה.

פוזנר, מ'. הדרך האחרת לקידום הישגים: לקרוא מרצון ועל פי בחירה אישית. חדשות מטח 2009.

המאמר עוסק בחשיבות שיש לקריאה מרובה בקידום הישגים ובדרכים לעידודה.

נושא החגים

רציונאל

נראה כי לכל עם בחברה האנושית יש חגים. חגים מאגדים בתוכם מסורות, סמלים, הווי וטקסים, מנהגים, אמונות וערכים. יש להם רקע היסטורי והם מספקים תכנים ליצירה בתרבויות השונות. הנושא מזמן התייחסות רב-תחומית: דרך לימודי ההיסטוריה, הסוציולוגיה, הפסיכולוגיה, הגיאוגרפיה, הארכיאולוגיה, המדעים, החקלאות, האומנות והאסטרונומיה.

עקרונות ודרכים ליישום

לפי הנחיות משרד החינוך נקבע כי נושאי לוח השנה יילמדו בראייה רב שנתית, ספירלית, ובזיקה ישירה לתוכנית הלימודים הכללית.

"במחזור ספירלי בן ארבע שנים יילמדו בכל שנה ארבעה מועדים נבחרים במסגרת תוכנית הלימודים באותה שנה" ותוך זיקה ישירה לערכים המובילים באותה שנה.

מקור

חגים ומועדים – חומרי העשרה, המזכירות הפדגוגית. *משרד החינוך, פורטל עובדי הוראה.*

שילוב למידת החגים בלוח השנה

פריסה של מבנה ההוראה הספיראלית של הנושאים במעגל השנה העברי בהתאם לתוכנית הלימודים.

כיתה	מוקד התוכן			
כיתה א'	ראש השנה	חנוכה	פסח	יום העצמאות
כיתה ב'	שמחת תורה	פורים	שלושה רְגָלִים כחגים חקלאיים	ל"ג בעומר
כיתה ג'	יום הכיפורים	יום הזיכרון לרצח ראש הממשלה	שבת	יום ירושלים
כיתה ד'	סוכות ושמיני עצרת	ט"ו בשבט	יום הזיכרון לשואה ולגבורה	שבועות
כיתה ה'	ראש השנה	עשרה בטבת וצומות החורבן	שלושה רְגָלִים כחגים חקלאיים	מחזור מועדים ממלכתיים (ניסן-אייר)
כיתה ו'	שמחת תורה	חנוכה	פורים	פסח
כיתה ז'	יום הכיפורים	יום הזיכרון לרצח ראש הממשלה	שבת	ספירת העומר
כיתה ח'	סוכות	ט"ו בשבט	שבועות	ט"ו באב
כיתה ט'	ראש השנה	עשרה בטבת וצומות החורבן	פסח	מחזור מועדים ממלכתיים (ניסן-אייר)

המועדים המרכזיים בנצרות

- **חג המולד בזרם האורתודוקסי:** הָחֵל ב-15 בנובמבר, ועד חג המולד. ההכנות מציינות את הציפייה לבואו של יֵשוּע.
- **חג המולד:** בזרם הקתולי ובזרם הפרוטסטנטי חל ב-25 בדצמבר, ובזרם האורתודוקסי (בארץ הקודש) חל ב-7 בינואר. מציין את לידתו של יֵשוּע.
- **חג ההתגלות (אֶפִיפַנְיָה):** בזרם הקתולי ובזרם הפרוטסטנטי חל ב-6 בינואר, ובזרם האורתודוקסי (בארץ הקודש) חל ב-19 בינואר. מציין את התגלות טבעו האלוהי של יֵשוּע לבני האדם.
- **צום הארבעים:** חל 40 יום לפני חג הפַּסְחָא, ומציין את 40 הימים שבהם צם יֵשוּע במדבר.
- **יום ראשון של כפות התמרים:** חל ביום ראשון, שבוע לפני חג הפַּסְחָא. מציין את כניסתו החגיגית של יֵשוּע לירושלים, שבה התקבל על ידי חסידיו בכפות תמרים.
- **יום חמישי הקדוש:** חל ביום חמישי שלפני הפַּסְחָא, ומהווה זֵכֶר לסעודתו האחרונה של יֵשוּע עם תלמידיו.
- **יום שישי הקדוש:** חל ביום שישי שלפני הפַּסְחָא, ומציין את יום צליבתו של יֵשוּע.
- **פסחא:** חל באחד מימי ראשון שבין סוף חודש מארס לתחילת חודש מאי (לרוב בשני תאריכים שונים - האחד של הזרם הקתולי והזרם הפרוטסטנטי, והאחר של הזרם האורתודוקסי). מציין את תחייתו של יֵשוּע.
- **יום עלייתו של יֵשוּע לשמים:** חל ביום ה-40 לאחר הפַּסְחָא, ומציין את עלייתו של יֵשוּע השָׁמַיְמָה.
- **יום החמישים (פֶּנְטֶקוֹסְט):** חל ביום ה-50 לאחר הפַּסְחָא. מציין את ירידתה של רוח הקודש על 12 השליחים, ואת יציאתם למפעל הפצת הנצרות.

המועדים המרכזיים באסלאם

- **חגים ומועדים באסלאם** מציינים בדרך כלל מאורעות המצוינים בקוראן, הנסובים בדרך כלל סביב מעשי הנביא מוחמד. שני החגים העיקריים באסלאם הם עיד אל-פיטר ועיד אל-אצ'חא (חג הקורבן): המוסלמים מציינים את החגים והמועדים בצורה שונה באזורים שונים, והתנהלות החג משתנה גם בין פלגי האסלאם השונים. החגים המוסלמיים נקבעים על פי לוח שנה ירחי ועל כן תאריכם משתנה בלוח השנה הלועזי.
- **ראש השנה ההִגְ'רִית (רַאס אלסַנַה אלהִגְ'רִיַה):** חל ביום הראשון בחודש מֻחַרַם, ומציין את הגירת הנביא מֻחמד ממַכַּה לאלמַדִינַה.
- **יום הולדתו של הנביא מֻחמד (אלמַוְלִד אלנַבַּוִי אלשַׁרִיף):** חל ביום ה-12 לחודש רַבִּיע אלאַוַל, ומציין את הולדתו ומותו של הנביא, החלים באותו יום.
- **חג עליית הנביא השָׁמַיְמָה (לֵיל אלאִסְרַאא' ואלמִעְרַאג'):** חל ביום ה-27 לחודש רַג'ַב, ומציין את מסעו הלֵילִי של הנביא מֻחמד ממכה לירושלים ומירושלים לרקיעים העליונים של השמים.
- **צום הרַמַדַּאן:** צום החָל בימי חודש הרַמַדַּאן.
- **ליל הגוֹרָלוֹת (לַיְלַת אלקַדְר):** חל בלילה ה-27 של חודש הרַמַדַּאן, ומציין את ההתגלות הראשונה לנביא ואת קביעת גזר דינו השנתי של כל אדם.
- **חג שבירת הצום (עִיד אלפִּטְר):** חל בימים 1-3 בחודש שַׁוַאל, ונקרא גם 'החג הקטן'. מציין את סיום צום הרַמַדַּאן.
- **העלייה לרגל (אלחַג'):** חל בימים 8-10 בחודש ד'ו אלחִג'ַה, ומציין את ימי העלייה לרגל למַכַּה.

- **חג הקורבן (עִיד אלאַדְחַא):** חל בימים 10-13 בחודש ד'ו אלחִגֵ'ה, ונקרא גם 'החג הגדול'. מציין את נכוֹנוּתוֹ של אברהם להקריב את בנו במצוַות האל, ואת סיום הַחַג'.
- **הזרם השיעי באסלאם מציין כמה מועדים נוספים:**
- **יום העַאשׁוּרַאא':** חל ביום העשירי בחודש מֻחַרַם. בראשית האִסלאם חלה בו חובת צום, וכיום הוא צום רְשוּת בזרם הסֻני. בזרם השִׁיעִי – מציין אַבֶל על רצח חֻסֵין אִבְּן עַלִי.
- **עַ'דִיר חֻ'ם:** חל ביום ה-18 לחודש ד'ו אלחִגֵ'ה. לפי המסורת השיעית – מציין את האירוע שהתרחש בנווה מדבר בשם עַ'דיר חֻם, המקום שבו הכריז מֻחַמֶד על עַלִי כעל יורשו החוקי.

המועדים המרכזיים בדת הדרוזית

בדומה למוסלמים גם הדרוזים חוגגים את חג הקורבן הנקרא עיד אלאדחא.

בנוסף לחג הקורבן נהוגים חגים המיוחדים לדרוזים: חג הנביא שועייב, חג הנביא סבלאן, חג הנביא אלח'אדר, חג הנביא אל יעפורי וצעדת הנביא אבו אברהים.

נושא החגים | מקורות להרחבה

לחיות בארץ הקודש להכיר ולכבד: מעגלי הזמן בשלוש הדתות. 2006. מטח.

מורשת ודת איסלאם. תיק תוכניות לימודים. אגף מורשת משרד החינוך.

מורשת ודת דרוזית. *משרד החינוך, אגף מורשת.*

מורשת ודת נוצרית. משרד החינוך, אגף מורשת.

חגים ומועדים בשלוש הדתות משרד החינוך, פורטל עובדי הוראה מרחב פדגוגי.

מוזיקה ארץ-ישראלית וישראלית. האוסף כולל חומרים מוסיקליים בהתייחס לשלוש הדתות בישראל. הספרייה הלאומית, מחלקת המוזיקה

המחלקה אוספת, מתעדת, משמרת ומציעה לציבור כל חומר הקשור למוזיקה הארץ-ישראלית, הישראלית, היהודית, מוסיקה של מוסלמים ונוצרים ומוסיקה של קבוצות נוספות החיות בארץ. בין החומרים שהמחלקה אוספת נמצאים דפוסים (ספרים, תווים וכדומה), הקלטות וידאו ואודיו (תקליטים, תקליטורים, קלטות, ועוד) וחומרי ארכיון (טיוטות של יצירות, רשימות מחקר, מכתבים, תמונות, תעודות, מודעות, תוכניות, קטעי עיתונים, הקלטות פרטיות ועוד).

מעגל השנה, פורטל פדגוגי. משרד החינוך.

כזה ראה וחדש נושא ירושלים. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

יחידות הוראה כדוגמה לתפיסת העיצוב בתכנון ההוראה-למידה-הערכה והעקרונות לתכנון ההוראה-למידה-הערכה לקידום למידה משמעותית ולפיתוח תפקודי לומד במאה ה-21 בחוברת "כזה ראה וחדש נושא ירושלים" לשכבות א'-ד'.

תוכנית הלימודים במדע וטכנולוגיה

רציונאל

תוכנית הלימודים במדע וטכנולוגיה לבתי הספר היסודיים מתבססת על גישת ה- STS (Science, Technology, Society) משלבת בין תחומי המדע, הטכנולוגיה והחברה. כדי להכשיר את הלומד להתמודדות עם אתגרי המאה ה-21 התוכנית עברה התאמה המדגישה יישום של עקרונות אלה:

- למידה פעילה וחווייתית
- עבודת צוות
- חשיבה מעמיקה ותהליכי חקר ופתרון בעיות

המחנכות יכולות לתרום לתיאום בין המורים השונים כדי ליישם עקרונות אלה גם בתחומי הדעת האחרים.

תוכנית הלימודים במדע וטכנולוגיה | מקורות להרחבה

תוכנית הלימודים לשנת הלימודים תשפ"א בשגרת הקורונה, משרד החינוך, אגף מדעים.

בדף תוכנית הלימודים תמצאו מידע על התפיסה הרעיונית ומהות הדעת של תוכנית הלימודים במדע וטכנולוגיה, פירוט נושאי הלימוד לשכבות הגיל השונות ועקרונות ההוראה. משרד החינוך, אגף מדעים.

מטר – מדע וטכנולוגיה ברשת – מרכז המורים הארצי למדע ולטכנולוגיה בחינוך היסודי.

באתר מוצעים למורים בבתי הספר היסודיים דוברי העברית ובבתי הספר דוברי הערבית נושאים, יחידות הוראה וחומרי הוראה לפי שכבות גיל, מיומנויות חשיבה ודרכים לפיתוחן בהוראת מדעים, משימות הערכה וחומרי הערכה אחרים, התייחסות למעגל השנה, הוראות וכללי בטיחות בחדר מדעים, הוראות שימוש בחומרים, תשתיות ומשאבים.

תוכנית הלימודים במולדת חברה ואזרחות

תוכנית הלימודים במולדת, חברה ואזרחות מזמנת יצירת אינטגרציה ושילובים בין תוכניות הלימודים השונות בשכבות גיל שונות.

בתוכנית שלושה צירים:

- החיים בסביבות משתנות
- אנחנו אזרחים במדינת ישראל
- משפחות ויישובים בראי תולדות ארץ ישראל

כמו כן יש בתוכנית הלימודים מיפוי המודולות בצירים לפי דרגות הכיתה, פרק העוסק בהערכה משולבת בהוראה-למידה ותדריך יישומי לבניית תוכנית הוראה בית ספרית.

מקורות

תיק תוכניות לימודים לעובדי הוראה. *משרד החינוך, פורטל עובדי הוראה.*

תוכנית הלימודים מולדת חברה ואזרחות לכיתות ב –ד. פורטל עובדי הוראה. משרד החינוך .

אפשריבריא - חינוך לבריאות

רציונאל

בשנת 2011, לאור החלטת ממשלה, הוחל בהפעלתה של תוכנית אפשריבריא. שותפים לתוכנית: משרד הבריאות ומשרד החינוך. מטרת התוכנית היא לעצב התנהגות בריאה בקרב תלמידים ולפתח את האחריות שלהם לבריאותם.

מקור

אפשריבריא: התוכנית הלאומית לחיים פעילים ובריאים בגני הילדים ובבתי הספר. משרד החינוך.

עקרונות ודרכים ליישום

יש לעסוק בנושא בגן ובבית הספר כחלק משגרת יום הלימודים ולשלבו בתוכנית הלימודים במקצועות השונים ובפעילויות העשרה, תוך שיתוף ההורים בתהליך ועידוד מעורבותם.

התוכנית מלווה בחומרי הוראה-למידה, הצעות לפעילויות עם תלמידים ודוגמהות ליישום בבתי ספר מקדמי בריאות.

חינוך למעורבות חברתית ותרומה לקהילה

רציונאל

בפרק "היחסים והתהליכים החינוכיים-חברתיים בכיתה" התייחסנו לערך של מעורבות חברתית ותרומה לקהילה בעיקר בדגש פנימה אל תוך הכיתה כקבוצה חברתית. כאן נתבונן בחינוך למעורבות חברתית ותרומה לקהילה כחלק מתוכנית הלימודים.

בתיקון לסעיף 2 למטרות החינוך הממלכתי בסעיף קטן 9 נקבעה המטרה:

"לטפח מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבל תפקידים ולמלאם מתוך מסירות ואחריות, רצון לעזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות וחתירה לצדק חברתי במדינת ישראל".

ובסעיף קטן 10 נקבע:
"לפתח יחס של כבוד ואחריות לסביבה הטבעית וזיקה לארץ, לנופיה, לחי ולצומח".

מחקרים מעידים כי למעורבות חברתית ותרומה לקהילה באמצעות עשייה למען האחר ולמען הסביבה יש תרומה גם לתלמידים עצמם. אלה תורמות להעלאת הדימוי העצמי וההנעה של התלמידים, להעצמת תחושת המסוגלות האישית שלהם, לשיפור בתחושת משמעות, ערך ושייכות שלהם, לפיתוח אחריות אישית וקבוצתית וגם לקידום הישגים (מיכל כהן, תשע"ה).

בעקבות ההכרה בחשיבות החינוך למעורבות חברתית ותרומה לקהילה התפתחו בישראל בנושא זה תוכניות פדגוגיות החל מבית הספר היסודי וכלה במוסדות להשכלה גבוהה.

מקור:

מטרות חינוך ממלכתי סעיף 2. חוזר המנהל הכללי סא/2(א), ב' תשרי תשס"א, 2 באוקטובר 2000.

עקרונות ודרכים ליישום

בניית תוכנית אורך רב שנתית שיש בה מעגלים מתרחבים בהתאם למאפייני הגיל ונתוני בית הספר וקהילתו, החל במעורבות ותרומה במשפחה, דרך מעורבות ותרומה בכיתה, המשך למעורבות ותרומה בבית הספר והמשך בסביבה החומרית והאנושית הקרובה.

מיפוי של משימות ופעילויות שבהן תלמידים יוכלו להשתתף החל מרמת הכיתה וכלה ברמת הישוב.

שיתוף התלמידים, בהתאמה לגיל, בהגדרת מטרות, העלאת הצעות למשימות ותפקידים, בניית תוכניות, ביצוע ואיסוף משוב והערכה שוטפים.

הכנה ואימון של התלמידים לקראת כל משימה.

שיתוף ההורים.

שכבת הגיל	מרחב הפעילות	דוגמהות למשימות ותפקידים
א'-ב'	במשפחה	לפי תיאום עם ההורים ובהתאם לגיל הילד ומאפייניו.
	בכיתה	שמירה על ניקיון הכיתה וטיפוחה, ביקור חולים, קליטת תלמידים חדשים, הפעלה של ימי שיא, סיוע לחברים לפי הצורך. אימון בפעילות משימתית משותפת בקבוצה קטנה (2-3 ילדים). פעילויות לשמירה על איכות הסביבה, כמו מחזור.
ג'-ד'	במשפחה	כנ"ל
	בכיתה	כנ"ל. אימון בפעילות משימתית משותפת בקבוצה קטנה (3-4 ילדים).
	בבית הספר	כנ"ל וכן שמירה על ניקיון בית הספר וטיפוחו, משכיני שלום, פעילות בקליטת תלמידי כיתות א'.
ה'-ו'	במשפחה	כנ"ל
	בכיתה	כנ"ל
	בבית הספר	כנ"ל וכן ארגון והפעלה של ימי שיא, אימוץ כיתה נמוכה יותר, הפעלת הפסקה פעילה, הנחיית עמיתים ובמות דיון.
	בקהילה	שמירה על הסביבה הטבעית, ניקיון הסביבה הקרובה וטיפוחה, פעילות בגן ילדים קרוב, פעילות עם קשישים או חולים, ארגון והפעלה של אירוע לקהילה/קבוצת יעד.

חינוך למעורבות חברתית ותרומה לקהילה | מקורות להרחבה

נושאי התפקידים בבית הספר היסודי – סמכויותיהם וחובותיהם. חוזר המנהל הכללי מיוחד ז', טבת התשל"ה, פברואר 1975.

חינוך לחיים בחברה תוכנית 'מפתח הלב' זרקור על אודות מעורבות חברתית

הבסיס העיוני, נושאים, עקרונות ודרכים ליישום לאורך שנות ההתחנכות בבית הספר היסודי.

הצעות ודוגמהות לפעילות פורטל עובדי הוראה

התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית תוכנית תלת-שנתית בחינוך העל-יסודי ליישום התוכנית האסטרטגית. משרד החינוך, תשע"ה. משרד החינוך.

הוראה-למידה-הערכה

רציונאל

למידה היא צורך משותף לכל בני האנוש. היא מתרחשת בכל עת ובכל מקום. אולם הדרך שבה אנשים מעדיפים ללמוד, תכני הלמידה, ההערכה של תהליך הלמידה ותוצאותיו והמשמעות המיוחסת למה שנלמד הם ייחודיים לכל אדם ושונים מאדם לאדם. הוראה במסגרת בית הספר היא אחד האמצעים שהחברה מעמידה לרשות ילדים כדי ללמוד ולהתפתח ולבנות בצד ידע[7] אישי, גם בסיס ידע משותף. לאור ההכרה בכך שיש שונות גדולה בין ילדים ובהעדפות הלמידה שלהם, מצד אחד, ומתוך שאיפה להעמיד לרשות הילדים את מיטב ההזדמנויות ללמוד ולהתפתח, מהצד האחר, מורים פתחו ומפתחים פרקטיקות מגוונות. על כך כתב אריאל לוי[8] "איש החינוך תר כל העת אחר דרכים באמצעותן יעלה בידו להגיע אל ליבם ואל מוחם של הלומדים".

עקרונות ודרכים ליישום

"

הדרך להצלחה היא ההצלחה

(אלמוני)

למחנכת תפקיד חשוב בטיפוח הנעה ללמידה. זימון חוויות הצלחה ומתן ביטוי לחוזקות של הלומד מעודדים הנעה ללמידה. כמו כן למחנכת תפקיד חשוב בתיווך לחשיבה ביקורתית ולראיית קשרים בין התכנים הנלמדים לבין חיי התלמידים בפרט, ולבין סוגיות חברתיות ובעיות שעימן הם והחברה האנושית מתמודדים.

למחנכת תפקיד חשוב גם בזימון למידה משמעותית והבטחת מענים מיטביים לתלמידים השונים, במיוחד לתלמידים עם קשיים.

שיח מקצועי בין המורים המלמדים תלמיד/ה עשוי לסייע בהבנת צורכי אותו/אותה תלמיד/ה ובהתאמת הדרכים למתן מענה לצרכים אלה. שיח כזה עשוי גם לתרום ליצירת מאגר כלים ודרכים שיאפשרו לתלמידים מגוון התנסויות למידה ואיזון ביניהן. כך לדוגמה, שימוש במתודה של למידת חקר - תיאום בין המורים וזימון התנסות בתהליך חקר בתחומי דעת שונים עשוי לתרום להבנת המשותף לתהליך בתחומי הדעת השונים, אך גם לזיהוי המייחד לתהליך החקר בכל תחום. יחד עם זאת יש לזכור שיש תלמידים שיעדיפו ללמוד בדרך אחרת.

בידי המחנכת לקדם את תכנון התכנים ודרכי ההוראה-למידה-הערכה ובכלל זה את נושא שיעורי הבית וההערכה בין שותפי התפקיד כדי למנוע עומס יתר, כפילויות מיותרות או סתירות, כדי לקדם הרחבה והעמקה וכדי לאפשר התאמה לצורכי התלמידים השונים.

7 ידע במובנו הרחב ובכלל זה מיומנויות, גישות, ערכים, תפיסות, עקרונות, תהליכים וכד'.

8 וידיסלבסקי, מ'. 2015. מסלולים אל למידה משמעותית. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

כלי לתכנון שנתי של תוכנית הלימודים

להורדת הטופס

תחום דעת: _____ נושא: _____

היבטים	הישגים מצופים (מה התלמידים ידעו ויהיו מסוגלים לעשות?)	הערכה (תוצרים מתוכננים - אילו עדויות נאסוף לגבי השגת היעד? כיצד?)	תוכנית הוראה-למידה (מהלך הפעילות)	משוב ומסקנות
חשיבה (קוגניטיבי)			ראו טבלת תכנון ב'	
חשיבה על חשיבה (מטה קוגניטיבי)				
תוך-אישי (רגשי)				
בין-אישי (חברתי)				
חושי-תנועתי (סנסו-מוטורי)				

טבלת תכנון ב' | תכנון יחידת הוראה-למידה

להורדת הטופס

תחום דעת: _____ נושא: _____

היבטים	הישגים מצופים (מה התלמידים ידעו ויהיו מסוגלים לעשות?)	הערכה (תוצרים מתוכננים - אילו עדויות נאסוף לגבי השגת היעד? כיצד?)	תוכנית הוראה-למידה (מהלך הפעילות)	משוב ומסקנות
חשיבה (קוגניטיבי)			ראו טבלת תכנון ג'	
חשיבה על חשיבה (מטה קוגניטיבי)				
תוך-אישי (רגשי)				
בין-אישי (חברתי)				
חושי-תנועתי (סנסו-מוטורי)				

טבלת תכנון ג': כלי לתכנון ההוראה-למידה

להורדת הטופס

תחום דעת: _____ נושא: _____

מהלך הפעילות					הערות
הפעילות	ארגון לומדים	חומרים	סביבה לימודית	משך הפעילות	

הוראה-למידה-הערכה | מקורות להרחבה

סרטוני הדרכה בנושאי פדגוגיה מותאמת לתלמידים עם צרכים מיוחדים, משרד החינוך, אגף לחינוך מיוחד ואגף בכיר הכלה והשתלבות.

הסרטונים מיועדים לצוותי ההוראה במסגרות השונות במערכת החינוך. הם מכילים הרצאות, מידע והדגמות קצרות בהתייחס לתכנון הלמידה, ההוראה המותאמת ותהליכי ההערכה לתלמידים עם צרכים מיוחדים.

הרפז, י'. ניתוח היחסים בין הוראה ללמידה. סדרת מאמרים.

נתיבים להוראה משמעותית: מניפת מודלים יישומיים להוראה משמעותית. משרד החינוך. המנהל הפדגוגי. תשע"ה.

וידיסלבסקי, מ'. 2015 מסלולים אל למידה משמעותית. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

פרקטיקות להוראה איכותית, משרד החינוך, פורטל עובדי הוראה.

וידיסלבסקי, מ' ואח'. תשס"ז. עיצוב מדיניות בבית הספר היסודי הבית בנושא שיעורי בית. *4 ממ"מים, גיליון מספר 15, תשס"ז, משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

גישות וממצאי מחקר בנושא שיעורי בית, היקפם, תוכנם, תנאים נדרשים להיותם מועילים ומקומם של תלמידים והורים במימוש ההזדמנויות.

שיעורי בית בחינוך היסודי. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

חוברת המציגה את מדיניות האגף לחינוך יסודי בנושא שיעורי בית כפי שהתגבשה בשנת תש"ף בתהליך היוועצות עם הגורמים הרלוונטיים במשרד החינוך. החוברת כוללת סקירה, מטרות, עקרונות ודוגמהות לשיעורי בית מועילים, תפקידי המחנכת בנושא.

כזה ראה וחדש יחידות הוראה-למידה בנושא ירושלים. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

דוגמהות ליחידות הוראה בנושא ירושלים על פני הרצף החינוכי א' – ד'.

הערכה

"

"התואיל להגיד לי, בבקשה,
באיזו דרך עלי ללכת מכאן?"

"זה תלוי במידה רבה לאן את רוצה להגיע",
אמר החתול.

"לא איכפת לי כל כך לאן" –
אמרה אליס.

"אם כך, לא משנה באיזו דרך תלכי",
אמר החתול.

הרפתקאות 'אליס בארץ הפלאות'
מאת לואיס קרול

רציונאל

הערכה מהווה חלק בלתי נפרד מתהליכי ההוראה-למידה השוטפים. היא מספקת למורה ולתלמידים נתונים על מידת העמידה בהישג מצופה שנקבע על ידי התלמידים או/ו המורה או/ו משרד החינוך ועל תהליכי ההוראה-למידה הנדרשים כנקודת מוצא להמשך ההתקדמות. משוב מקדם למידה מבוסס על נתוני הערכה מתוכננים ושיטתיים וגם ספונטניים המתבצעים בשגרת ההוראה-למידה.

מקורות

התוכנית הלאומית ללמידה משמעותית - מבחנים פנימיים כחלק מההערכה על פני הרצף החינוכי. חוזר המנהל הכללי הוראת קבע מס' 0073 –ל' בניסן תשע"ו, 08 במאי 2016.

בחוזר זה מוצגת תפיסת ההערכה בחינוך היסודי, מפורטים דרכי ההערכה ותהליך ההערכה ומתואר מקומם של המבחנים הפנימיים בתהליך זה. החוזר מתווה דרכים לשימוש במבחנים פנימיים כחלק ממתכונת ההערכה בכלל, דהיינו – תוך שילוב כלים חלופיים למבחנים להערכת הישגים ובזיקה למבחנים או לכלי הערכה חיצוניים.

'תמונת מצב' מודל הערכה חדש להערכה בית ספרית. רשות ארצית להערכה ומדידה בחינוך.

עקרונות ודרכים ליישום

על ההערכה לספק תמונה הוליסטית על התלמידים וידיעותיהם ולמידתם במטרה להתאים להם את תהליכי ההוראה-למידה.

עקב החשיבות שיש להערכה כחלק בלתי נפרד מתהליך ההוראה-למידה השוטף, אך גם כסיכום של תהליך זה, המחנכת תרכז את בניית תוכנית ההערכה של הכיתה בדומה למצופה בנושא שיעורי בית וכלל הפעילות הפדגוגית. כמו כן יש חשיבות לניהול יומן הערכה בהתייחס לכל תלמיד ותלמידה כחלק מתיעוד תהליכי הלמידה שלהם.

כלי הערכה העומדים לרשות המורים

הערכה פנימית

- פעולות לימודיות שוטפות כגון: שיח במהלך השיעורים - תגובות תלמידים לשאלות המורה או לשאלות ולתגובות של עמיתים תוך כדי השיעור במסגרות הלמידה השונות.
- מפגש פרטני מורה-תלמיד/ה, קבוצה קטנה, מליאת הכיתה.
- עדויות שונות מפעילות שהתלמידים מבצעים במהלך לימודיהם השוטפים, כגון שיעורי בית, דפי עבודה שנעשו על ידי התלמידים באופן פרטני ובקבוצה, עבודות ארוכות טווח כמו נושא אישי או פרויקט לימודי (עבודות אלה יכולות לשמש גם להערכה מובנית כאשר נערך תיעוד מסודר באמצעות תלקיט ומחוונים להערכה).
- יומן למידה רפלקטיבי שהתלמידים כותבים.
- תהליך של למידה בדרך החקר, בהיקפים שונים, שבמהלכו המורה מנחה את התלמידים במיומנויות החקר ושהתוצר יכול להיות עבודה כתובה, מצגת, תוצר יצירתי ועוד, וההערכה תינתן על התהליך ועל התוצר.
- מטלות שבהן התלמידים מזומנים להציג את ידיעותיהם ואת תובנותיהם באמצעים מיוחדים כגון אמצעים גרפיים (תרשים, מפה, ציור, דגם) או באמצעי ביטוי אחרים כגון המחזה ועוד.
- פעילות עצמאית של התלמידים, בנפרד ו/או עם עמיתים, המלווה בהתבוננות המורה, כגון מעקב אחר השתתפות התלמיד בדיון כיתתי או קבוצתי.
- שיחה במפגש הערכה פרטני מורה-תלמיד.

כלי הערכה מובנים

כלי הערכה מובנים כגון:

- מבחנים שפותחו על ידי המורה על פי המפורט בחוזר המנהל הכללי
- מאגר מבחני המיצ"ב
- מאגר משימות ביצוע

הערכה חיצונית

כלל התלמידים בכיתות ד' ובכיתות ח' ישתתפו בהערכה באוריינות שפת-אם. ההערכה תתבצע בשליש הראשון של כל שנת לימודים, בכלל בתי הספר בארץ במועד ידוע מראש.

עקרונות לתוכנית הערכה:

- שילוב ואיזון בין הערכה פנימית לבין הערכה חיצונית.
- לצד הערכת הידע של הלומדים, יש להרחיב את הערכת המיומנויות שלהם ולבחון את היכולת שלהם ליישם אותן במגוון תחומי דעת.
- על כלי ההערכה להתאים למטרות ההערכה ולמטרות הלמידה וכן למאפייני התלמידים, לגילם ולצורכיהם.

מבחנים פנימיים בחינוך היסודי

הכיתה	מבחנים פנימיים	השימוש בממצאים
א'	לא יתקיימו מבחנים פנימיים. יתקיים 'מבדק קריאה וכתיבה' ככלי עבודה למורה במהלך כל השנה.	הממצאים ישמשו בסיס לבניית תוכנית הוראה-למידה אישית/כיתתית. הערכת התלמיד תבוסס רק על נתונים המתקבלים באמצעות כלי הערכה מגוונים.
ב'	בשפת אם (עברית/ערבית) יתקיימו משימת הערכה אחת ומיצ"ב פנימי. במתמטיקה יתקיימו עד שני מבחנים. לא יתקיימו מבחנים נוספים.	הממצאים ישמשו בסיס לבניית תוכנית הוראה-למידה אישית/כיתתית ולמשוב מילולי המקדם את הלמידה. הערכת התלמיד תתבסס בעיקר על נתונים המתקבלים באמצעות כלי הערכה מגוונים.
ג'	אפשר לקיים מבחנים בכל תחומי הדעת, בתנאי שבתקופה של שלושה שבועות לא יהיה יותר ממבחן אחד.	הממצאים ישמשו בסיס לבניית תוכנית הוראה-למידה אישית/כיתתית ולמשוב מילולי המקדם את הלמידה. הערכת התלמיד תתבסס בעיקר על נתונים המתקבלים באמצעות כלי הערכה מגוונים.
ד'	אפשר לקיים מבחנים בכל תחומי הדעת, בתנאי שבתקופה של שבועיים לא יהיה יותר ממבחן אחד.	הממצאים ישמשו בסיס לבניית תוכנית הוראה-למידה אישית/כיתתית ולמשוב מילולי המקדם את הלמידה. הערכת התלמיד תתבסס בעיקר על נתונים המתקבלים באמצעות כלי הערכה מגוונים. במשוב לתלמיד אפשר לשלב ציונים מילוליים כגון 'טוב מאוד', 'טוב', 'שולט היטב' וכד'.

הכיתה	מבחנים פנימיים	השימוש בממצאים
ה'	בשפת אם (עברית/ערבית) ו/או במתמטיקה ו/או באנגלית יתקיים מבחן מיצ"ב פנימי לפי בחירת ביה"ס. באנגלית יתקיים מבדק 'הערכה של ראשית קריאה באנגלית'. אפשר לקיים מבחנים בכל תחומי הדעת, בתנאי שבתקופה של שבוע לא יהיה יותר ממבחן אחד.	הממצאים ישמשו בסיס לבניית תוכנית הוראה-למידה אישית/כיתתית ולמשוב המקדם את הלמידה. הערכת התלמיד תבטא איזון בין נתונים המתקבלים במבחנים לבין נתונים המתקבלים באמצעות כלי הערכה מגוונים אחרים. במשוב לתלמיד אפשר לשלב גם ציונים מספריים.
ו'	אפשר לקיים מבחנים בכל תחומי הדעת, בתנאי שבתקופה של שבוע לא יהיה יותר ממבחן אחד. בחינוך הממלכתי-דתי בלבד יתקיים מבחן מסכם פנימי אחד בתורה ומבחן מסכם פנימי אחד בתושב"ע.	הממצאים ישמשו בסיס לבניית תוכנית הוראה-למידה אישית/כיתתית ולמשוב המקדם את הלמידה. הערכת התלמיד תבטא איזון בין נתונים המתקבלים במבחנים לבין נתונים המתקבלים באמצעות כלי הערכה מגוונים אחרים. במשוב לתלמיד אפשר לשלב גם ציונים מספריים.

מקור

התוכנית הלאומית ללמידה משמעותית - מבחנים פנימיים כחלק מההערכה על פני הרצף החינוכי חוזר המנהל הכללי ל' בניסן תשע"ו, 08 במאי 2016.

תכנון פעולות הערכה בהתייחס לתלמידים כפרטים

להורדת הטופס

שם התלמיד/ה: _____ כתובת התלמיד/ה: _____

כלי ההערכה	הישגים מצופים (מה התלמידים ידעו ויהיו מסוגלים לעשות?)	הערכה (תוצרים מתוכננים - אילו עדויות נאסוף לגבי השגת היעד? כיצד?)	תוכנית הוראה-למידה (מהלך הפעילות)	משוב ומסקנות
פעילות התלמידים במהלך שיעור/ים				
פעילות התלמידים בהפסקה/באירוע				
משימת ביצוע להערכה				
שיעורי בית				
מבדק/מבחן פנימי				
שיחת משוב עם התלמידים				
אחר				

הערכה עצמית של המחנכת בנושא הערכה: כלי להערכת ההערכה

להורדת הטופס

ההיגדים המתייחסים למבחנים לגבי שכבות הגיל שבהן ניתן לקיים מבחנים הם על פי חוזר המנהל הכללי.

- ☐ לכיתה יש תוכנית הערכה שנתית.
- ☐ תוכנית ההערכה הכיתתית כוללת כלי ההערכה מגוונים.
- ☐ מבחנים מהווים חלק מתוכנית ההערכה ומתקיימים בהתאם להוראות חוזר המנהל הכללי בנושא.
- ☐ התוכנית כוללת: תיאור של סוג המידע שייאסף באמצעות כל כלי הערכה, אופן ארגון הנתונים, משקלם היחסי של הנתונים השונים בהערכה של ביצועי תלמיד, אופן המשוב והדיווח לנמענים השונים.
- ☐ את תוכנית ההערכה הכיתתית אני מכינה בשיתוף עם המורים המקצועיים.
- ☐ אנו מבצעים ניתוח של המידע המתקבל מפעולות ההערכה השונות כנקודת מוצא לתכנון המשך ההוראה-למידה-הערכה.
- ☐ אני בשיתוף עם חברי הצוות המלמדים את הכיתה מקיימים דיונים על המידע המתקבל מפעולות הערכה שונות כנקודת מוצא לתכנון המשך ההוראה-למידה-הערכה ומתן המענה לתלמידים השונים.
- ☐ מתקיים תיעוד של הדיונים וההחלטות בהתייחס להערכה.
- ☐ אנו משתפים את ההורים במעקב אחר התקדמותו של התלמיד ואחר הישגיו.
- ☐ אני קובעת ומפרסמת _____ מועדים במהלך שנת הלימודים לישיבת דיווח להורים.
- ☐ התלמידים מבינים את מטרות ההערכה.
- ☐ התלמידים מגדירים את מטרות הלמידה ואת התבחינים להערכת השגתן.
- ☐ התלמידים מכירים את כלי ההערכה שבהם אני משתמשת.
- ☐ לוח המבחנים מפורסם לתלמידים בתחילת כל מחצית.
- ☐ אנו מקיימים עם התלמידים תהליכים של ניתוח הטעויות והפקת לקחים להמשך הלמידה.
- ☐ אין אנו מקיימים מבחני פתע/בחנים/מבדקי פתע וכיוצא בזה.
- ☐ אנו מקפידים על אווירה רגועה בהתייחס לנושא ההערכה בכלל ובנושא המבחנים בפרט.
- ☐ לתלמיד שרוצה בכך, ניתנת האפשרות לבצע מבחן חוזר לשם שיפור הציון/ההערכה.
- ☐ אנו מקפידים על הלימה בין התכנים ומיומנויות הלמידה והחשיבה המוערכים לבין התכנים והמיומנויות שנלמדו.
- ☐ כדי שמבחנים יהיו חלק מתהליך הערכה המקדם למידה, אנו מבצעים את הפעולות שבסעיפים הבאים:

אנו מכינים את התלמידים להתמודדות עם מבחן בדרכים הבאות:

- ☐ קיום שיחה על התועלת שבמבחנים כמספקים מידע על אודות הידע וההבנה של תלמידים והשימוש במידע זה להכוונת הלמידה ולתכנון הלמידה וההוראה.
- ☐ מתן הסברים לגבי אופן ההיערכות לקראת המבחן וההתכוננות אליו.
- ☐ הקניית אסטרטגיות בהתמודדות עם משימות מבחן.
- ☐ הוראה מפורשת לפיתוח מיומנויות של קריאה מדויקת של השאלה והבנתה.
- ☐ שיתוף התלמידים בהכנת מאגרי שאלות למבחן ובפיתוח מחוונים להערכת משימות מורכבות יותר הכלולות במבחן.
- ☐ יידוע התלמידים מראש לגבי מטרת המבחן, היקפו ומשכו ועריכת היכרות מוקדמת עם מבנה המבחן ועם מתכונת השאלות שיופיעו בו.

אנו מבצעים התבוננות בתוצאות המבחן לקידום הלמידה על ידי הפעולות הבאות:

- ☐ החזרת מחברות (דפי) המבחן לתלמידים סמוך ככל האפשר למועד עריכתו ולא יאוחר מעשרה ימים מיום קיומו כדי שהפעילות החינוכית בעקבות המבחן תהיה רלוונטית להמשך הלמידה.
- ☐ מסירת תוצאות המבחן לתלמידים באופן אינטימי ודיסקרטי וברגישות מרבית, תוך התחשבות בהשלכות החברתיות והרגשיות.
- ☐ במקרה שחושב ציון במבחן, מתן הסבר לכלל התלמידים על אופן חישוב הציון ועל משמעותו ומתן משוב על איכות הביצוע שלהם ועל הפער בינו לבין הביצוע הנדרש וחשיבה משותפת על הדרכים לסגירת פער זה במידת הצורך, קיום מפגש פרטני עם תלמידים לדיון על המשוב מן המבחן ועל המשתמע ממנו להמשך הלמידה.
- ☐ הזמנת התלמידים להעריך את העבודה שלהם באמצעות הסברים מילוליים וכתובים לגבי אופן הלמידה ולגבי אסטרטגיית הלימוד שהשתמשו בהן לשם פיתוח יכולת ההערכה העצמית שלהם.

אנו מבצעים תהליכים דידקטיים בעקבות המסקנות מהמבחן על ידי הפעולות הבאות:

- ☐ מפעילים תוכנית התערבות דידקטית לתלמידים השונים.
- ☐ מסייעים לתלמידים באיתור קשיים ובדרכים להתמודדות איתם.
- ☐ מזמנים דיון על שאלות מסוימות שהן משמעותיות להבנת החומר שנלמד.

הערכה | מקורות להרחבה

נבו, ד. 1992. ההערכה ככלי לשיפור ההוראה והלמידה. בתוך: זילברשטיין מ. (עורך). הערכה בתכנון לימודים והוראה: פרספקטיבה של המורה. משרד החינוך והתרבות. עמ' 5-12. אוחזר מהאתר שבקישור.

במאמר מוגדרת הערכה כ"פעילות של תיאור ושפיטה של דברים שונים למטרות שונות", מוצגים מטרותיהן ומושאיהן של פעולות הערכה שונות ועקרונותיה של ההערכה המעצבת שמטרתה לספק משוב לשם שיפור ופיתוח.

בירנבוים, מ'. 2007. הערכה לשם למידה. *הד החינוך*, 81(7): 40-46. 2007. .

מטרת ההערכה המעצבת היא לקדם למידה. "בהערכה מסוג הל"ל (הערכה לשם למידה) אוספים ראיות על הלמידה באמצעות מגוון כלים ומפרשים אותן פירוש אינטגרטיבי. מפירוש זה מסיקים היכן מצוי הלומד בדרך להשגת יעדי ההוראה, ונוקטים את הצעדים המתאימים ביותר עבורו להתקדם להשגתם. הערכה כזאת יכולה להתבצע בשלבים שונים לאורך תהליך ההוראה־למידה".

במאמר מתוארים מקומו של הלומד בתהליך ההוראה-למידה-הערכה, חמישה עקרונות להערכה לשם למידה והתהליכים הבית ספריים הנדרשים לקיומם.

הערכה לשם למידה. הכלה למעשה. *העלון למדריכי ההכלה, איגרת 15 . משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

מודל הערכה חדש למערכת החינוך תמונת מצב החינוך. משרד החינוך 2019.

תוכנית עד שנת 2030: דמות הבוגר בתחומים ידע, מיומנויות וערכים באשכולות הידע חברה, רוח ומורשת, מדעים, אומנויות, שפות, בהיבטים השכליים, התוך-אישיים, הבין-אישיים, הערכיים והחושיים-תנועתיים וכן תפיסת ההערכה ועקרונותיה.

עבודה עם שותפי תפקיד

שותפי תפקיד
• מודלים מוצעים לעבודת צוות • כלים לעבודה • עם שותפי תפקיד

שותפי תפקיד

רציונאל

אחריות ומשימות רבות מוטלות על מחנכת כיתה. חלק מהמשימות דורש עבודה עם שותפי התפקיד השונים. שותפי תפקיד הם בעלי סטטוסים החופפים לסטטוס של בעל התפקיד ומסייעים לו למלא את תפקידו באותו סטטוס. לדוגמה: שותפי התפקיד של מחנכת כיתה הם צוות בית הספר – ההנהלה, המזכירות, המורים, היועץ/ת החינוכי/ת, הפסיכולוג/ית של בית הספר, אב/אם הבית, מזכירת בית הספר, מומחים, צוות פרא רפואי וגם הורי התלמידים.

מוצע לראות בשותפי התפקיד של המחנכת מקרב עובדי בית הספר קבוצה מקצועית הפועלת כצוות. בצוות ישנם שניים או יותר אנשים. יש להם יעד ביצוע מוגדר או מטרה מוסכמת להשגה. נדרש תיאום בין כלל הפעילויות לצורך השגת המטרה הצוותית.

עבודת צוות דורשת מיקוד כוחותיה של הקבוצה, כך שההשפעה הכוללת שלה תהיה מעבר לסך כל התוצאות של כל יחיד בנפרד.

את עבודת צוות זה מנהיגה, מנהלת ומרכזת המחנכת. ניהול זה כולל אפשרות לביצוע פעולות רבות עם שותפי התפקיד. מטרתן של פעולות אלה להבטיח את מיטב ההזדמנויות לתפקוד, ללמידה ולהתפתחות של כל תלמיד ותלמידה ושל הכיתה כקבוצה.

בחוזרי המנהל הכללי מפורטות פעולות אלה:

- טיפול תוך שיתוף פעולה עם מורי הכיתה, בעניינים הלימודיים והחברתיים של תלמידי כיתתה.
- ייצוג הכיתה לפני המנהל והמורים, ולהיפך.

- טיפוח קשרים בין בית הספר לבין הורי התלמידים.
- ביצוע הוראות המועצה הפדגוגית בהתייחס לכיתה.
- דיווח על הכיתה למנהל/ת, למועצה הפדגוגית ולמועצה הפדגוגית הקטנה.
- השתתפות בעבודת הצוות הרב מקצועי ליישום שילובם של תלמידים עם צרכים מיוחדים.
- טיפול בקשיים שונים של תלמידי הכיתה המונעים התקדמות התלמיד וחבריו לכיתה, בשיתוף גורמים ייעוציים, צוות ניהולי, מורים מקצועיים ועוד.
- גיבוש ויישום תוכניות אישיות בהיבטים לימודיים, חברתיים ורגשיים, בעיקר לתלמידים מתקשים/מצטיינים בשיתוף גורמים נוספים, כגון ההורים, התלמיד, פסיכולוג, קב"ס וכדומה.
- מעקב אחר תפקודו החברתי והרגשי של כל תלמיד בשיתוף כלל המורים המלמדים בכיתה ובשיתוף היועצת החינוכית וגורמים טיפוליים נוספים לפי הצורך.
- מעקב אחרי הישגי כל תלמיד/ה ותפקודו/תפקודה בכל תחומי הדעת הנלמדים בכיתה, בשיתוף כלל המורים.

מקורות

נושאי התפקידים בבית-הספר היסודי – סמכויותיהם וחובותיהם, סעיף 6, סעיף 17. חוזר המנהל הכללי מיוחד ז', טבת התשל"ה, פברואר 1975.

שילוב תלמיד עם צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל. חוק חינוך מיוחד, תשמ"ח-1988 פרק פרק ד'1: סעיף ד 20.

פורטל הורים, משרד החינוך.

נוהלי הפעלת רפורמת 'אופק חדש' בגני הילדים, בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים. חוזר המנהל הכללי ה' באדר תשע"ד, 05 בפברואר 2014, סעיף 3.1.

עקרונות ודרכים ליישום

כדי לקיים עבודת צוות יש צורך בהבניית מנגנונים הכוללים:

חלוקת תפקידים

הסכמה על מטרה או יעד

הגדרת משימות

אחריות אישית ומשותפת

תיאום ובקרה

כלי מיפוי פעילות עם שותפי תפקיד

להורדת הטופס

כלי מיפוי של פעילות המחנכת עם שותפי תפקיד שונים. נא לסמן V במקום המתאים.

הפעולה	שותפי התפקיד							
	הנהלה/ צוות ניהולי	מועצה פדגוגית	מורים מקצועיים	יועצ/ת חינוכי/ת	פסיכולוג/ית	קב"ס	רכזים	הורים	אחר
ביצוע הוראות והחלטות									
דיווח על הכיתה									
טיפול בקשיים שונים של הכיתה המונעים התקדמות של תלמידים ושל חבריהם לכיתה									
גיבוש ויישום תוכניות אישיות בהיבטים לימודיים, חברתיים ורגשיים									
מעקב אחר הביקור הסדיר של התלמידים ומניעת נשירה									
מעקב אחר הישגי התלמידים ותפקודם בכל תחומי הדעת הנלמדים בכיתה									
מעקב אחר התפקוד החברתי והרגשי של כל התלמידים									
ביצוע ביקורי בית									
חברות בצוות רב-מקצועי									
שותפות לבניית תוכנית הטיולים, ביצועה והערכה מעצבת שלה									
שותפות לבניית סל תרבות, ביצועו והערכה מעצבת שלו									
תכנון לימודים והוראה-למידה-הערכה									
עיצוב והבנייה של סביבת הלמידה									
אחר									

מודלים מוצעים לעבודת צוות

מודל: למידה מהצלחות

למידה מהצלחות העבר היא מתודה שפותחה לקידום ארגונים. אנו מציעים להשתמש בה כמתודה בעבודת הצוות. המטרה היא לזהות דרכים 'שעובדות' עם תלמידים מאתגרים, מקדמות אותם ונותנות להם מענה מיטבי. במקום להתמקד בבעיות, קשיים וכישלונות, המתודה מזמנת התמקדות בסיפורי הצלחה.

הנחות המתודה הן:

- יש עמיתים בצוות שנחלו הצלחות ראויות לשחזור, הפצה ויישום גם על ידי שאר החברים.
- למידה מעמיקה משותפת הממוקדת בהצלחה תאפשר לזהות ידע חדש המכוון להטבת הפרקטיקה.
- המתודה מבטאת גישה אופטימית ומעצימה ויוצרת בקרב הצוות אווירה של תקווה ומסוגלות ואמונה כי ניתן להגיע לתוצאות הרצויות בדרכים מגוונות.
- תהליך הלמידה מהצלחות מתרחש בסדנה שבה הצוות מתמקד בסיפור הצלחה שמובא על ידי עמית או קבוצת עמיתים. הדגש הוא על התבוננות בפרקטיקה, בעשייה בפועל שהובילה להצלחה.

התהליך כולל שלבים אלה:

- זיהוי הצלחה בעשייה מקצועית
- תיעוד וניסוח הפעולות המרכזיות ועקרונות הפעולה כידע מכוון לפעולה
- הפצת הידע שהופק בלמידה כבסיס לעשייה בהקשרים אחרים

מומלץ להכין תוכנית ליישום של הידע שנבנה במהלך הסדנה ולקיים מעקב והפקת לקחים אחר תוצאותיו לפי לוח זמנים מוסכם.

מודל: קבוצת תמיכה מקצועית לפתרון בעיות

קבוצת תמיכה מקצועית לפתרון בעיות היא מסגרת מוגדרת אשר בה אנשים שמצבם דומה נפגשים כדי לדבר על המצב המשותף והבעיות הנלוות אליו. עיקר עיסוקה של קבוצת תמיכה הוא בתכנים שמעלים חברי הקבוצה בהתייחס לעבודתם.

חברי הקבוצה תומכים אלה באלה באמצעות שיתוף בחוויות, במידע ובידע שצברו.

מטרות קבוצת תמיכה מקצועית לפתרון בעיות הן:

- להקל על התמודדות עם התפקיד ואתגריו ולהוציא את המורה 'מבדידותו המקצועית'
- להעשיר את מאגר הפתרונות לבעיות המקצועיות המועלות על ידי חברי הקבוצה
- לפתח ידע משותף התורם לקידום תלמידים ומתן מענה מיטבי להם

תהליך עבודה של קבוצת התמיכה

1. עמית/עמיתה מעלה בעיה שבה הוא/היא מבקש/ת את עזרת הקבוצה.
2. העמיתים שואלים בסבב שאלות הבהרה.
3. בתום סבב השאלות, 'בעל/ת הבעיה' מספק/ת הבהרות ומגדיר/ה מחדש/ממקד את הבעיה.
4. העמיתים מעלים הצעות לפתרון הבעיה.
5. 'בעל/ת הבעיה' מגיב/ה תגובה מנומקת לכל אחת מההצעות ומודיע/ה, מה הוא/היא מתכוון/ת לעשות, לאור תובנות שקיבל/ה, לפתרון הבעיה.
6. במפגש הקרוב מדווח/ת 'בעל/ת הבעיה' לקבוצה כיצד פעל/ה ומה היו תוצאות הפעולה.
7. מומלץ לסכם את התובנות שנבנו בתהליך.

כלים לעבודה עם שותפי תפקיד

כלי | טופס זימון למפגש עם שותפי תפקיד

להורדת הטופס

תאריך הוצאת הזימון:

אל:

מאת:

נושא/ים:

מועד הישיבה/הדיון:

מקום הישיבה/הדיון:

כלי | טבלה לתכנון ותיעוד עבודת הצוות - דוגמה

להורדת הטופס

מרכז/ת הצוות: מחנך/ת הכיתה

תאריך	חברי הצוות	נושאים	מטרות	מהלך המפגש	החלטות	הערות
דוגמה: אוגוסט	מחנך/ת הכיתה מורה לחינוך גופני מורה לאומנות מורה למוסיקה מורה למדעים יועצ/ת חינוכי/ת רכז/ת שפה	קליטת תלמידים חדשים	העלאת המודעות בצוות לגבי קשיים שילדים חווים במעבר בין מסגרות הבטחת סביבה חינוכית מיטבית לקליטת התלמידים החדשים	-סקירה קצרה של היועץ/ת החינוכי/ת בנושא הסתגלות של ילדים למסגרות חדשות -רב-שיח בצוות והצעות מעשיות	-מחנכת הכיתה תעדכן את הצוות במידע רלוונטי בהתייחס לתלמידים במפגש בחודש ספטמבר יתקיים משוב על תהליך קליטת התלמידים והצרכים המתעוררים בהתייחס לתלמידים השונים	
אוגוסט					-במפגש ההיכרות עם תלמידים חדשים והוריהם ישתתפו:___	
ספטמבר	חברי הצוות שהשתתפו במפגש באוגוסט 2020	קליטת תלמידים חדשים	יידוע לגבי צורכי התלמידים השונים וגיבוש מתווה למתן מענה	-משוב על תהליך קליטת התלמידים והצרכים המתעוררים בהתייחס לתלמידים השונים הכנת מתווה למתן מענה	חלוקת משימות וקביעת לוח זמנים להמשך	

כלי | תיעוד הערכה מעצבת של החלטות צוות

להורדת הטופס

גורמים שותפים*:

תאריך ביצוע ההערכה:

החלטות	פעולות לביצוע	תוצאות	המלצות להמשך	הערות

*כגון: מורים מקצועיים, יועץ/ת חינוכי/ת, פסיכולוג/ית, התלמיד/ים, הורים, קב"ס

כלי | תיעוד – תרשומת דיונים והחלטות

להורדת הטופס

שם עורך/ת הרישום:

תפוצה:

תאריך	
נושא על סדר היום	
נוכחים	
מטרה/ מטרות	
מדברי הנוכחים	
החלטות והמלצות	

עבודה עם שותפי תפקיד – הצוות המקצועי | מקורות להרחבה

עבודת צוות

עכשיו בחינוך. אתר משרד החינוך.

כאן תישארו מעודכנים בחדשות, פעילויות, עדכונים ושאר דברים יפים שלנו.

צוות רב מקצועי

הכלה למעשה. *העלון למדריכי ההכלה*, איגרת מספר 4 1 ניסן תשע"ה, מרץ, 2015.

הרכב הצוות הרב מקצועי, תפקידיו, מודל העבודתו של הצוות הרב מקצועי, כלים לעבודת הצוות הרב מקצועי.

גוטמן, ת'. מודל מעגלי ראו"ת - ראייה אישית ומערכתית להתמקדות בתלמיד. ייעוץ לפיתוח: איתן פלדי. מכון אבני ראשה.

המודל מציג תפיסה מערכתית שבה כל הנוגעים בתלמיד/ה וגם התלמיד/ה עצמו/עצמה, נרתמים ליצירת התנאים המיטביים ללמידתו/ ללמידתה ולתפקודו/ולתפקודה.

מעגלי ראו"ת מסייעים למיקוד רחב יותר בצורכי הפרט. התמקדות אישית בהישגי התלמידים, ביכולותיהם ובצורכיהם – מצד אחד, התבוננות מערכתית בידע המקצועי ובמשאבי ההוראה והתמיכה הקיימים בבית הספר – ומצד שני חיבור מושכל ביניהם, מאפשרים להגמיש את המסגרות הסטנדרטיות של בית הספר. המסגרות יותאמו כך שיתמכו בקידום התלמידים, כל תלמיד ותלמידה כפי צורכיהם, ובמקסום ההשפעה של צוות בית הספר ומשאביו.

וידיסלבסקי, מ'. ואח'. תשס"ו. ניהול הידע בבית הספר או בית הספר כארגון לומד. *4 הממ"ים*. גיליון מספר 12. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

פתרון בעיות פדגוגיות בצוות

וידיסלבסקי, מ' ואח'. תשס"ו. הגישות, דרכי ההוראה-למידה ומסגרות הלימוד שיכולות לקדם הישגי תלמידים בסיכון. *4 הממ"ים*. גיליון מספר 13. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

מתן מענה לתלמידים שונים

וידיסלבסקי, מ' ואח'. תשס"ו. ניהול שונות, מתן מענה לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים ושוויון בבית ספר העובד על פי סטנדרטים. 4 הממ"ים. גיליון מספר 11. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

שרן, ש'. שחר, ת' ולוין, ת' (1998). בית הספר החדשני ארגון והוראה. תל-אביב: רמות.

וידיסלבסקי, מ' ואח'. תשס"ו. ניהול הידע בבית הספר או ניהול בית הספר כארגון לומד. *4 הממ"ים*. גיליון מספר 12. משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.

אלנבוגן-פרנקוביץ, ש', שמר, א' ורוזנפלד, י'. 2011. קידום תהליכי למידה עם ארגונים: תדריך ללמידה מהצלחות. ירושלים: מכון ברוקדייל.

סדירויות – שגרות ונהלים

- סדירויות
- ביקור סדיר
- התיעוד בעבודת המחנכת

סדירויות

רציונאל

סדירויות בארגון הן הפעולות הקבועות והבלתי משתנות, השגרות בארגון. שגרות או סדירויות בית ספריות הן הפעילויות והסדרים החוזרים על עצמם בבית הספר/בכיתה. נהלים הם סדירויות או שגרות ארגוניות הכוללות פירוט של הסדר הנכון והמקובל שנקבע לעשייתם של דברים, תהליך הביצוע הרשמי של פעולה שהסדר שלה קבוע מראש, פרוצדורה, מתועד בדרך כלל.

לסדירויות במסגרת ארגון בכלל ובית והספר והכיתה בפרט יש היתרונות הבאים:

- יצירת תחושת הסכמה בין החברים ויציבות והפחתת בלבול, כי החברים יודעים למה לצפות אלה מאלה וגם מה יהיה בעקבות התנהגות מסוימת.
- שליטה בפעולות יום-יומיות מסוימות ושחרור משאבים קוגניטיביים ורגשיים ללמידה ולביצוע פעולות חדשות ומורכבות.
- עיצוב התנהגות והבניית היבטים ערכיים ורגשיים בכיתה ומחוצה לה.

יש להיזהר מהפיכת הסדירויות והנהלים למטרה כשלעצמה, במקום שיהוו אמצעי לקידום תלמידים ולמידתם. כמו כן יש להישמר ממצב שבו סדירויות תחסומנה שינויים נדרשים ואף תקשינה על מימוש המטרות החינוכיות והפדגוגיות של בית הספר או של המחנכת.

דוגמה לנושאים שבהם יש סדירויות – שגרות ונהלים בכיתה/בבית הספר

בנושאים רבים השגרות והנהלים נקבעים על פי הנחיות משרד החינוך באמצעות חוזר המנהל הכללי (כגון טיולים, נהלי שעת חירום, אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות חינוך עם אירועי אלימות וסיכון). בנושאים רבים אחרים השגרות והנהלים נקבעים על ידי הנהלת בית הספר וצוותו.

עקרונות ודרכים ליישום

פעולות השגרה שעל המחנכת לבצע לאורך שנת הלימודים כפי שפורטו בחוזרי המנהל הכללי הן:

הדרכת התלמידים לביקור סדיר.

רישום נוכחות ומעקב יום יומי אחר הביקור הסדיר של התלמידים.

ניהול יומן הכיתה.

טיפוח הסביבה הלימודית.

חינוך להרגלי ניקיון, סדר ומשמעת, מניעת אלימות ומילוי הוראות וחובות שבית הספר מטיל.

טיפול בנושאי התנהגות ומשמעת.

טיפוח הכיתה והיחסים בה כקהילת לומדים אכפתית.

חינוך חברתי-תרבותי ותרומה לקהילה.

תכנון, הכנה, ליווי, והערכה ומשוב על תוכנית הטיולים של הכיתה והפעלתה.

קשר שוטף ותיאום הפעילות החינוכית עם המורים המקצועיים ובכלל זה מדיניות שיעורי בית, דרכי הערכה ומעקב וכד'.

ניהול מעקב אחר תפקוד התלמידים והישגיהם בכל התחומים וייזום וריכוז הטיפול באתגרים וקשיים מתעוררים.

הכנת דוח תקופתי מסכם על תפקוד כל תלמיד לקראת כל ישיבת מועצה פדגוגית, והכנת ריכוז נתונים וניתוחם לישיבות המיון (כל שליש).

ריכוז הערכות המורים וכתיבת התעודות, החתמתן על ידי המנהל וחלוקתן.

קשר שוטף עם הורי התלמידים במגוון מסגרות:

שיחה אישית בהתאם לצורך בשעת קבלה

דיווח תקופתי על הישגים - לפחות פעם אחת בשליש

ביקורי בית

מפגש מליאת ההורים כמו אסיפת הורים או מסיבת ערב - לפחות פעם בשנה

פגישות שוטפות בהתאם לצורך עם ועד ההורים הכיתתי

דיווח למנהל/ת בית הספר

מקור

שעות הפעילות במוסדות החינוך הרשמי של מדינת ישראל. חוזר המנהל הכללי הוראת קבע מס' 0043 - החלפה בכסלו תשע"ח, 04 בדצמבר 2017.

החוזר עוסק באחת הסדירויות - משך יום הלימודים ומבנה שבוע הלימודים.

להלן נתמקד בנושא הביקור הסדיר והתיעוד בעבודת המחנכת.

ביקור סדיר

רציונאל

נוכחות סדירה של תלמידים מידי יום ביומו בבית הספר הכרחית למימוש כמה מהמטרות החשובות של החינוך: לפתח אצל התלמידים ידע בסיסי, השכלה, מיומנויות למידה, כישורי חיים וערכי חיים משותפים שיאפשרו לכל אחד מהם להתפתח, להשתלב בחברה ולתרום לה.

לאור הנתונים המדאיגים על ממדי הנשירה הסמויה בישראל, המתחילה כבר בגיל בית הספר היסודי בקרב תלמידים, אחת השגרות הנדרשות מהמחנכות היא מעקב אחר ביקור סדיר של התלמידים, זיהוי נושרים סמויים ונקיטת פעולות למניעת נשירה.

עקרונות ודרכים ליישום

מהמחנכת נדרשות הפעולות הבאות:

לזהות תלמידים שהם נושרים סמויים:

- מרבים להיעדר, מאחרים, מתקשים למלא אחר חוקי בית הספר, מגלים מעורבות נמוכה בלימודים ובפעילויות אחרות שבית הספר מציע.
- מבטאים באופן גלוי או סמוי תחושות ניכור וחוסר שייכות לבית הספר, וקושי ביחסים עם תלמידים אחרים.
- מבטאים באופן גלוי או סמוי התייחסות שלילית ללמידה, כולל תחושה שהלמידה בבית הספר אינה תורמת ואינה משמעותית.

לבצע מעקב שוטף לפחות פעם ביומיים אחר נוכחות התלמידים הרשומים בכיתתה באמצעות יומן דיגיטלי או פיזי (אם אין יומן דיגיטלי).

לדווח למנהל/ת על תלמיד הנעדר למעלה מ-7 ימים בחודש אחד ברציפות או לסירוגין.

בהתייחס לתלמיד הנעדר 3 ימים ברציפות – לבדוק עם הוריו מה מצבו ואת סיבת ההיעדרות.

החל מהיום השביעי להיעדרות התלמיד – עריכת ביקור בית על ידי המחנכת או היועץ החינוכי.

להיות חברה בצוות הבין מקצועי המוסדי אם בכיתתה לומד תלמיד מאתגר.

לטפח עם התלמידים ושותפי התפקיד ערכים של מחויבות לפרט, דאגה לו, קשר אליו ללא כל התניות של דרגה ומעמד, רקע חברתי-כלכלי או הישגים.

לפתח שותפות ושיתופיות בין התלמידים.

לבטא הקשבה כנה לצורכי התלמידים ולפעול למתן מענה לצרכים אלה.

לפעול להכלת התלמידים.

לפעול ליצירת מרחב של משמעות עבור התלמידים.

מקורות

מביקור סדיר למניעת נשירה. חוזר המנהל הכללי הוראת קבע מס' 0013 01 במרץ 2017 סעיף 3.5, סעיף 4.3.

הוראות השמירה על הקשר עם תלמידים חולים הנעדרים מהלימודים. חוזר מנכ"ל תשסח/3(א), כ' במרחשוון התשס"ח, 01 בנובמבר 2007.

התיעוד בעבודת המחנכת

רציונאל

התיעוד הוא אחת השגרות החשובות בארגון. תיעוד מאפשר לשמר את הזיכרון הארגוני הכולל תהליכים, החלטות, פעולות, משוב והערכה שבוצעו בו בהתייחס לנושאים שונים. התיעוד בבית הספר נעשה גם בהתייחס לתהליכי החינוך-הוראה-למידה-הערכה ברמת ארגון וכיתה וברמת פרט. כמו כן מאפשר התיעוד מעקב אחר ביצוע החלטות שהתקבלו ורפלקציה והפקת לקחים כבסיס לשיפור ושינוי נדרשים.

יש חשיבות רבה בניהול תיעוד שוטף של פעולות ותהליכים בהתייחס לעבודה עם התלמידים ותפקודם.

לאורך ספר זה שולבו כלים שונים שניתן לשלבם בתיק התיעוד של המחנכת.

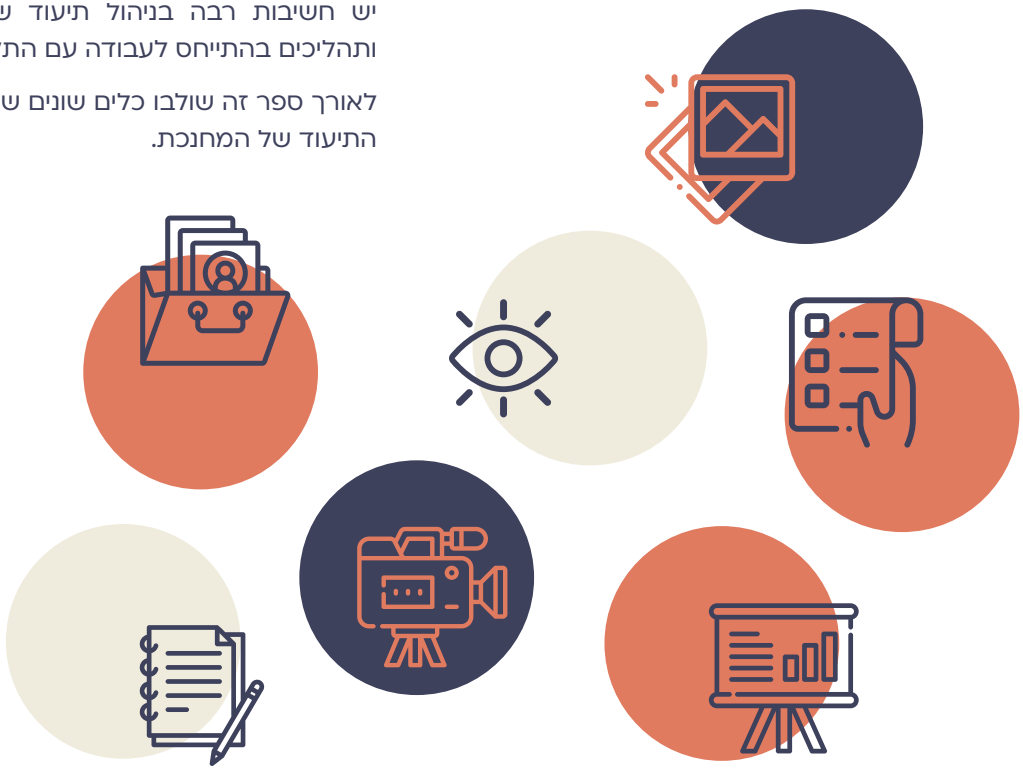

סדירויות | מקורות להרחבה

סרסון, ס"ב (2012). סדירויות ארגוניות והתנהגותיות. בתוך ג' פישר וג' מיכאלי (עורכים), שינוי ושיפור במערכת חינוך: אסופת מאמרים (עמ' 70–88). ירושלים: מכון אבני ראשה ומכון ברנקו וייס.

המאמר מנתח את הקשר בין הסדירויות או השגרות הבית ספריות לבין מטרות בית הספר וטוען כי יש הכרח לשינוי סדירויות מסוימות אם רוצים לקדם שינוי בית ספרי משמעותי ובר-קיימא.

קורצ'אק – האדם והמחנך. מתוך שבח אדן והנריק גולדשמיט - יאנוש קורצ'אק האדם, המחנך, הסופר. בהוצאת האגודה ע"ש יאנוש קורצ'אק בישראל, מכללת הרצוג.

על יסוד הארגון בחינוך לפי קורצ'אק. לדעתו של קורצ'אק, בכל מסגרת חינוכית, העקרונות החינוכיים חייבים להיות ברורים; קווי הפעולה צריכים להיות מוגדרים בבהירות וצורות הארגון חייבות להיות קבועות.

עיקרון השגרה – מה ולמה? מתוך תשעה עקרונות פדגוגיים להוראה משמעותית. ווסאם סעדי. מכון ברנקו וייס.

הרצאה ומאמר הדנים במשמעותן הפדגוגית של שגרות וסדירויות – יתרונותיהן וחסרונותיהן. בהוראה משמעותית, המורה יוצר וחושף את דפוסי ההוראה שלו, שמֵבנים את שגרת הכיתה ואת שגרת הלמידה. מטרת העל בעיקרון השגרה היא להוביל איזון נכון בין ודאות לאי ודאות, בין המשתנה לקבוע, בין ההרגל לחידוש ובין השולי לחשוב.

בן רבי, ד' ברוך-קוברסקי, ר', נבות, מ' וקונסטנטינוב, ד' (2012). נשירה סמויה. מרכז אנגלברג לילדים ונוער. ירושלים: מאיירס ג'וינט ברוקדייל בישראל.

נתונים על ממדי הנשירה הסמויה בישראל: בחינה מחודשת של ניתוק בקרב תלמידי בתי ספר.

שעור שני: תפקיד מחנכת הכיתה בזמן הידום

פתח דבר

הקשר עם התלמידים

הקשר בין התלמידים

עבודה עם המערכת המשפחתית

הוראה-למידה-הערכה

עבודה עם שותפי התפקיד – הצוות המקצועי

סדירויות בזמן חירום – שגרות ונהלים

תפקיד מחנכת הכיתה בזמן חירום | מקורות להרחבה

פתח דבר

"

הדבר הטוב ביותר שנוכל לעשות
בזמנים לחוצים הוא להקשיב
האחד לשני עם האוזניים ועם הלב,
ואז נהיה בטוחים שהשאלות שלנו חשובות
בדיוק כמו התשובות אותן אנו מחפשים

פרד רוג'רס

רציונאל

בשנת תש"ף ותשפ"א נשמעו רבות הצירופים 'מצב חירום', 'זמן חירום' ו'שעת חירום'. תחילה בהקשר למצב הביטחוני ביישובי עוטף עזה ובהמשך עקב התפרצות נגיף הקורונה.

חוק יסוד הממשלה, בסעיף 38(א), קובע שאם ראתה הכנסת שקיים 'מצב של חירום', רשאית היא, ביוזמתה או על פי הצעת הממשלה, להכריז על מצב חירום. חוק היסוד אינו מגדיר מצב חירום מהו.

במילון 'ספיר' מוגדר חירום כך: "1. סכנה, פורענות, צרה 2. צירוף לא חזוי של נסיבות או המצב הנובע מהן, הדורשים פעולה מידית" ושעת חירום מוגדרת "זמן של פורענות ושל סכנות".

בנוסף לצרכים הרגילים של ילדים, במצב חירום קיים סיכון בהיבטים גופניים, רגשיים וחברתיים: המצב מעורר חרדות ומחזק פחדים, יש מתחים במשפחה ולא אחת משבר כלכלי פוקד את המשפחות, סדר היום משתנה, הדרישה לריחוק חברתי מעצימה תחושות בדידות ועצב, נקטעים שגרת הלמידה ופיתוח של התלמידים בהיבטים קוגניטיביים, רגשיים, חברתיים וחושיים-תנועתיים.

שינויים תכופים בהנחיות לאור הנסיבות המשתנות תדיר, יוצרים תחושת אי ודאות ובלבול אצל מבוגרים וילדים כאחד. אלה מערערים את תחושת היציבות שחיונית לחיזוק תחושת הביטחון והחוסן של ילדים.

במקרים של מוות במשפחה, ייחודיות תקופת חירום כדוגמת 'הקורונה' עלולה להוביל להתמודדות עם סוגי אבל מורכב.

אובדן פתאומי ושכול הם גורם סיכון במשפחה, על כל פרטיה, מבוגרים וילדים כאחד. יחד עם זאת קיים צורך להמשיך לקיים את ההתמודדות עם אבל כרגיל ככל הניתן תוך התייחסות למגבלות התקופה.

מקורות

בלי, ק', גרינולד, מ' , מרטין, י' סהר, נ'. 2020. התמודדות עם אובדן במשפחה בתקופת הקורונה.

המאמר עוסק באובדן ואבל בתקופת הקורונה, החלק המעשי במאמר עוסק בייחודיות תהליכי אבל ואובדן בתקופת הקורונה.

עקרונות ודרכים ליישום

על רקע זה נדרש ממחנכות כיתה לקיים את כל רכיבי התפקיד שתיארנו - יחסים ותהליכים חינוכיים-חברתיים: מכוונות לפרט וטיפוח קהילת לומדים אכפתית, תוכנית הלימודים, הוראה-למידה-הערכה, אינטגרציה ותיאום, עבודה עם שותפי תפקיד והמערכת המשפחתית וסדירויות - שגרות ונהלים. אולם חל שינוי בדגשים ובאופן הביצוע.

הקשר עם התלמידים

רציונאל

חל שינוי בעבודת בית הספר ובסדר היום שלו. בחלק מהזמן הקשר בין תלמידים למורים מתקיים מרחוק. הדבר מזמן אפשרות לקיום שיחות אישיות ביניהם. השירות הפסיכולוגי הייעוצי במשרד החינוך מציין את החשיבות שיש לזיהוי של תפיסת עולם ודפוסי התמודדות של הילד/ה בעת שיחה בין איש/אשת החינוך לתלמיד/ה.

זאת מכיוון שאלה מעצבים בסופו של דבר את חייהם של הילדים. לכן זו יכולה להיות הזדמנות טבעית להתערבות מחזקת ומעודדת באמצעות העברת מסרים מקדמי חוסן שמסייעים בבניית כוחות נפש פנימיים. למסרים הללו יש היכולת 'להצטבר' ולהוות גורם משמעותי ש'יטה את הכף' לכיוון של התמודדות טובה ונכונה יותר במצבי משבר.

באתר השירות הפסיכולוגי הייעוצי יש דוגמאות למסרים שיכולים לתרום לחיזוק החוסן הנפשי של ילדים. כמו כן מוצעת למחנכות בכיתות גן–ד' סדרת סרטונים. בסדרה ילד קטן בשם צפריר מדבר את המחשבות, הציפיות, הדאגות והשאלות שיכולות להתעורר אצל התלמידים הצעירים על רקע משבר הקורונה. בכל סרטון הוא משתף במחשבה אחרת שמעסיקה אותו ומעודד שיח פתוח עליה ובעקבותיה. השיתוף של צפריר מזמן שיח ישיר ופתוח והרחבה של שאלה מטרידה ומאפשר עיבוד המחשבה ולימוד דרכי התמודדות בליווי העברת מסר בונה חוסן.

מקורות

לחץ, חירום ומשבר – מסרים בוני חוסן. משרד החינוך, השירות הפסיכולוגי הייעוצי.

משה אברהם, ר', גבאי, ד', זייד, ר', ענבר, ש' ו היקרי, ל'. 2020. צפריר משתף תלמידים במחשבות, רגשות ולמידות ומעודד שיחה בנושא – מסמך מלווה.

צפריר משתף. סרטונים ביוטיוב.

הקשר בין התלמידים

רציונאל

יש הסכמה שעל מערכת החינוך לפעול לפיתוח התלמיד מההיבטים השכליים, הרגשיים, החברתיים והחושיים-תנועתיים.

כל אלה מפתח הפרט בינו לבין עצמו בתוך כדי אינטראקציה עם הסביבה האנושית והחומרית, עם מבוגרים בכלל ואחרים משמעותיים בפרט ועם בני חברת השווים.

בשגרה תקינה קבוצת השווים חשובה במיוחד להתפתחותם של ילדים בגילאי בית הספר היסודי. הילדים מבלים עם בני גילם שעות רבות במהלך היום ומתנסים באינטראקציות מיוחדות תוך כדי התפתחות מערכות היחסים עם החברים. באמצעות התנסויות חברתיות עם בני קבוצת השווים, לומדים הילדים את ערכי השוויון, ההוגנות וההדדיות בין אנשים, אמפתיה וויתור, נאמנות ותמיכה הדדית ומתנסים בתפקידים חברתיים שונים.

בעת חירום, במיוחד במצב הדומה למצב שנוצר החל מחודש מרץ בשנת תש"ף שבו מתקיים בידוד חברתי בהיקפים שונים, המחנכת עומדת בפני אתגר מורכב במיוחד. נדרשות דרכים חדשות כדי לזמן אפשרויות לפיתוח היבטים אלה, ובמיוחד של ההיבטים הרגשיים-חברתיים. יש לזמן לתלמידים פעילויות המעודדות אותם לשתף, להיות בקשר וללמוד ביחד, אף אם הן נעשות מרחוק באמצעות הטכנולוגיה.

עבודה עם המערכת המשפחתית

רציונאל

יש להיות מודעים למבנים השונים של משפחות ולהתמודדויות שמצב החירום מציב בפניהן. חשוב לשים דגש מיוחד על קיום קשר שוטף עם התלמידים והוריהם, זיהוי מצוקות ורתימת גורמי סיוע לפי הצורך. לכן יש חשיבות רבה לקיום תקשורת סדירה בין המחנכת להורים, לליבון ציפיות וזיהוי צרכים ואפשרויות סיוע.

יש לזכור שההורים אינם מורים ואין להטיל עליהם את המעמסה של קיום למידה מרחוק ותיווך בהוראה. הטלת האחריות לקיום מסגרת הלמידה מרחוק על ההורים יוצרת לא אחת מתח ביחסים בין ההורים לילדם ומקשה על שגרת החיים בבית, המורכבת מעצב מצב החירום.

עבודה עם המערכת המשפחתית | מקור להרחבה

Hattie, J. 2020 .Visible Learning Effect Sizes When Schools Are Closed: What Matters and What Does Not

תקציר המאמר בעברית: ג'ון האטי, כשבתי ספר סגורים, מה חשוב ומה לא? תרגום: אלי הורביץ.

הוראה-למידה-הערכה

כלים דיגיטליים • למידה בימי קורונה - הנחיות והמלצות

נדרש שיקול דעת בבחירת חומרי הלמידה הנשלחים לילדים. יש לזכור שהפעילות בסביבה הדיגיטלית אינה מהווה תחליף למשאבי זמן והוראה הדרושים כדי לקדם התפתחות הוליסטית של הילדים בהיבטים הרגשיים, החברתיים, הקוגניטיביים והחושיים-תנועתיים.

כמו כן יש להתאים את דרכי ההערכה והמשוב לתהליכי ההוראה-למידה בסביבת הלמידה המורכבת שמצב חירום מחייב.

יש להקפיד על העקרונות הבאים ולשקול דרכים למימושם גם בעת שאין לימודים סדירים בין כותלי בית הספר:

מטרות הלמידה והתהליך החינוכי יכוונו את בחירת הטכנולוגיה והכלים שהיא מעמידה לרשותנו.

בעת למידה מרחוק יש להקפיד על בחירת חומרים שהתלמידים יוכלו לפעול בהם באופן עצמאי מלא, ללא תלות במבוגרים.

השימוש בטכנולוגיה לא יהווה תחליף ולא יפריע לפעילות בסביבה החומרית הקרובה לילד, להתנסות בה וליחסי גומלין ישירים עם אנשים.

יש לזמן לילדים התנסויות מפצות בתנועה, במשחק, ביחסי גומלין ישירים עם אנשים, ביצירה בחומרים, בהתבוננות בתופעות ובחקירתן, בעריכת ניסויים, בפעילות בסביבה ועוד כדי למנוע פגיעה פיזיולוגית ו/או פסיכולוגית אפשרית ולהבטיח את התפתחותם המלאה של הילדים.

יש לחנך לאתיקה, בטיחות ומוגנות בשימוש ברשת.

הוראה - למידה - הערכה | מקורות להרחבה

הערכה

סאסי, א', הרטף, ח', סלע, א', קשת, ג', זעפר־ני, מ', נריה, ד', לוי, צ', לחיאני, ד', טאהא, ס', קרול, ג'. תשפ"א. תעודות וימי הורים מחצית ראשונה תשפ"א, משרד החינוך, המנהל הפדגוגי תשפ"א.

במסמך מוצגים העקרונות להערכה ומשוב בעת חירום ועקרונות למשוב ולתעודה הניתנים לתלמיד. כמו כן מפורטים במסמך התכנים והמהלך של יום ההורים.

כלים דיגיטליים

משרד החינוך מעמיד לרשות המורים כלים דיגיטליים ללמידה מרחוק בפורטל עובדי הוראה מרחב פדגוגי.

בפורטל רוכז מידע על הכלים הטכנולוגיים העומדים לרשות המורים לצורכי למידה סינכרוניים ('כיתה וירטואלית'). לרשות המורים עומד גם מוקד סיוע טלפוני וניתן להסתייע בעת הצורך גם במדריך תקשוב באופן אישי.

לרשות המורים עומד מגוון חלופות כמפורט להלן:

משימות למידה מקוונות בכל תחומי הלימוד ולכל שכבות הגיל.

חומרי הוראה המצויים בידי המורים והתלמידים: ספרים וחוברות הלימוד שברשות התלמידים, דפי עבודה ופעילויות נוספות שפיתחו המורים באופן עצמאי.

שידורי אקדמיה ברשת: מגוון שידורים מוקלטים באתר משרד החינוך.

האזנה לפודקאסטים: האזנה לסיפורן של דמויות היסטוריות או אירועים היסטוריים ומטלה בסיום. 'כאן חינוכית': סדרות נהדרות שניתן לעבוד דרכן.

קיום מפגשים כיתתיים מקוונים: מפגשים כיתתיים וירטואליים של מורה ותלמידיו. הסברים על מגוון הכלים ניתן למצוא במרחב הפדגוגי במשרד החינוך.

ספקי תוכן דיגיטאליים: לרבים מבתי הספר קיימת גישה לספקי תוכן דיגיטליים מתוך רשימה של 24 ספקים שמשרד החינוך נמצא איתם בהתקשרות.

חומרי הוראה ופעילויות לפי נושאים.

מאגר דגמי הוראה ולמידה מרחוק.

בנוסף לכך ניתנים בפורטל הסבר על נושא מרחב למידה דיגיטלי כיתתי ומטרותיו, עקרונות וכלים לפעולה ואפשרויות יישום וכללים והנחיות להפעלתו ולמפגש כיתה וירטואלי.

מרחב למידה דיגיטלי כיתתי הוא אמצעי להפעלת הכיתה במשימות בחירום ובשגרה. הוא מאפשר למורה לעמוד בקשר רציף עם התלמידים באמצעות צ'אט או וידאו, לשלוח משימות לימודיות, לשתף קבצים ולעקוב אחר הלמידה.

המשימות כוללות מידע עתיר מדיה, הן מצריכות מהלומדים מיומנויות וכישורים הנדרשים לתפקוד במאה ה-21 ומותאמות לתהליכי ההיבחנות המתוקשבת שבהם נבחנים תלמידי ישראל בשנים האחרונות.

כמו כן הפורטל מעמיד כלי שמטרתו לסייע בהוראה מרחוק של תלמידים עם מוגבלויות ותלמידים עם קשיים. הוא כולל המלצות כלליות והמלצות המסווגות לפי מגוון סוגי מוגבלויות.

אופק

מקור נוסף ללמידה בסביבה דיגיטלית הוא אתר 'אופק' לחינוך היסודי - הילקוט הדיגיטלי של מטח.

האתר מהווה סביבת למידה דיגיטלית גדולה ומתקדמת בישראל. ב'אופק' אלפי פעילויות אינטראקטיביות, יחידות לימוד, סרטונים ועוד, במקצועות: מתמטיקה, מדע וטכנולוגיה, עברית.

זום

בתקופה של משבר קורונה הוכנסה למערכת החינוך המערכת הטכנולוגית 'זום'. זום נחשבת לאחת מן המערכות המובילות לקיום של שיחות ועידה מרוחקות בארגונים (Zoom Rooms) והיא הפכה לשם נרדף ללמידה מתוקשבת מרחוק.

המערכת מאפשרת לקיים מהלך הוראה-למידה דמוי שיעור פנים אל פנים. אולם יש דיווחים לפיהם שימוש ממושך במערכת גורם ל 'עייפות Zoom'. הביטויים שלה אצל ילדים ומבוגרים כאחד הם תחושת עייפות, חרדה ומוטרדות לקראת שיחת וידיאו נוספת שמתוכננת מעבר לפינה. גם בשימוש במערכת זו מוצע לתכנן פעילויות עם תלמידים על פי העקרונות שצוינו כאן ולהקפיד על זמן מפגש קצר בהרבה מ- 40 דקות (מפגש בן 5–15 דקות בהתאם לגיל). כך לדוגמה ניתן להקדיש מפגש להקראת שיר ילדים ו/או לשירה יחד, הקראת סיפור קצר, הצגה בכל פעם של תוצרי יצירה בחומרים שונים כמו ציור, פיסול, תרשימים של תלמיד אחד או תלמידה אחת, שיתוף בכל פעם של תלמיד או תלמידה ברעיון או חוויה, השמעת ברכה לתלמיד או תלמידה ליום הולדתם או לאירוע משפחתי משמח, משחק קצר וכד'.

לימודים בתקופת הקורונה | הנחיות והמלצות

בעת סגירת מוסדות החינוך, עקב אירועים ביטחוניים או עקב מצב כדוגמת התפרצות נגיף הקורונה, מופעל מערך למידה מרחוק באמצעות רשת האינטרנט. כמו כן משרד החינוך מפרסם הנחיות לצוותי חינוך בנושא הקורונה, מופעל קו פתוח לשיחות עם תלמידים והורים, מוצגים עקרונות לשיח בהתייחס למצב החירום בכלל ולנגיף הקורונה בפרט ולשיח רגשי-חברתי וכן מקבץ פעילויות עם החזרה ללימודים.

מקורות

הנחיות לצוותי חינוך בנושא הקורונה לשנת תשפ"א. משרד החינוך. פורטל עובדי הוראה מרחב פדגוגי.

שנת הלימודים בשגרת קורונה. משרד החינוך. פורטל הורים.

עבודה עם שותפי התפקיד הצוות המקצועי

רציונאל

כדי להבטיח קשר אישי שוטף עם התלמידים במגבלות המצב ולזהות מצוקות וצרכים המתעוררים אצלם, ניתן לחלק אחריות בין חברי הצוות בהתאם לגודל הכיתה, כך שכל חברת צוות תהיה אחראית על קבוצה של מספר תלמידים. המחנכת תרכז את תיאום הפעילות ואיסוף המידע שיצטבר ותפעל לאיתור ולהתאמה של מענים לתלמידים השונים.

מקור

נהלים חדשים לעבודת הצוות החינוכי עם תלמידים עם מוגבלות - הן בבית הספר והן בבית התלמיד.

סדירויות בזמן חירום שגרות ונהלים

רציונאל

תקופת חירום עשויה לעורר מתח וחרדה אצל ילדים ומבוגרים כאחד. יצירת שגרה בתקופה לא שגרתית עשויה לסיע בהפחתת המתח והחרדה.

לכן דווקא בעת חירום המאופיינת בשינויים תכופים בהנחיות, חשוב לעצב - בשיתוף הצוות המקצועי, ההורים והתלמידים - שגרות ונהלים המשלבים גמישות וניידות עם יציבות וודאות. כך לדוגמה: ליצור רשימה 'למי פונים מתי?', סדר יום עם חלופות 'למקרה ש...', לבנות לוח כיתתי דיגיטלי מתעדכן (במקום לוחות הקיר בחדרי הכיתה) הכולל במה להעלאת רעיונות בסוגיות שמעסיקות את התלמידים, לפרסום ברכות לחברים, לציון אירועים שונים וכיוב'.

תפקיד מחנכת הכיתה בזמן חירום

מקורות להרחבה

מצב חירום

הכרזה על מצב חירום. לקסיקון הכנסת.

קרמניצר, מ' ומרדכי, נ'. 2020. שעת חירום, מצב חירום וסדר חוקתי. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

למידה משמעותית ברשת

וידיסלבסקי, מ' ולונברג, א'. תשע"ה. הזדמנויות ללמידה משמעותית ברשת. *4 הממים*, גיליון 33. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

וידיסלבסקי, מ', פבסנר, א' ופלד, ב'. תשע"א. פדגוגיה חדשנית או פדגוגיה איכותית בסביבה חדשנית? *4 הממים*, גיליון 27. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

חינוך לבטיחות ומוגנות במרחבי האינטרנט.

וידיסלבסקי, מ' ושמש, ד'. הדרך אל מרחב בטוח באינטרנט. תשע"א. *4 הממ"מים*, גיליון 28. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

מאפייני האינטרנט כסביבת למידה והפדגוגיה בה

וידיסלבסקי, מ'. 2015. היבטים פדגוגיים של הוראה ולמידה משמעותית בתוך מסלולים אל למידה משמעותית. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

תמיר, א'. 2020. עייפות זום | מהי ZOOM FATIGUE ואיך מתמודדים עם התופעה? מכון תמיר לפסיכותרפיה. פורסם בתאריך 26.4.2020.

מאמר המנתח את התופעות הפיזיולוגיות והרגשיות-קוגניטיביות הנגרמות בעת שימוש ממושך במערכת זום.

וייסבלאי, א'. 2020. למידה מרחוק בחירום בעת סגירת

מוסדות חינוך בעקבות התפרצות נגיף הקורונה. מבט משווה. מרכז המחקר והמידע. הכנסת.

סלנט, ע'. למידה מרחוק במדינות העולם בעקבות התפשטות נגיף הקורונה, תמונת מצב : אפריל 2020 וכמה תובנות: כולל מודלים ותובנות.

סלנט, ע'. כלים (מחוללים) בין-לאומיים ללמידה מרחוק/ למידה מקוונת – סקירה השוואתית.

לכל מחולל של למידה מקוונת מפורטים בסקירה המאפיינים שלו, היתרונות והחסרונות, עלויות ומחירים, ובטבלה הראשית יש גם התייחסות לעקומת למידה הנדרשת בלימוד/ תפעול המחולל.

דוגמהות מהשטח

שפרוני, ע'. הוראה מקוונת 'בימי הקורונה': ללמד אנגלית מרחוק לתלמידי ביה"ס יסודי.

מורה מספרת על התנסות אישית שלה כמורה לאנגלית בבית ספר יסודי שבנגב, בהוראה מקוונת-מרחוק בעקבות מגפת הקורונה.

סלנט, ע'. חקר מקרה: למידה שיתופית מקוונת בין 2 כיתות מרוחקות בבתי ספר יסודיים בנושאי חגים, תרבות ומורשת של שני מגזרים. האתר של עמי סלנט.

דשן , מ'. 2017. חדר בריחה מקוון. הגיע זמן חינוך - סיפורים מהשטח.

הצעה לשימוש במשחק 'חדר בריחה' בלמידה מרחוק.

סלנט, ע'. בלוג שיתופי בהוראה ובלמידה. האתר של עמי סלנט.

שעור שלישי: חינוך במעגל השנה

מבנת שנת הלימודים

פתיחת שנת הלימודים

אמצע שנת הלימודים

סיום שנת הלימודים

מבנה שנת הלימודים

מעת לעת נדון מבנה שנת הלימודים בישראל ומשכה.

ביום שני, 29 במאי 2017, ד' בסיוון תשע"ז, בשעה 10:00, פורסם על הקמת ועדת משנה לבחינת ימי הלימודים במערכת החינוך וב 17 ביולי 2017 פורסם על המלצות ועדת המשנה לבחינת ימי הלימודים במערכת החינוך. אתר ועדת החינוך, כנסת ישראל.

מקורות

מאמרה של אלה יונאי החופש ללמוד שפורסם ב-26 ביוני 2017 על ידי מכון דוידסון, הזרוע החינוכית של מכון ויצמן למדע.

המאמר עוסק בשאלה, האם מבנה שנת הלימודים בישראל מתאים לצורכי התלמידים או שהוא משרת צרכים אחרים? מציג את האינטרס של הקבוצות השונות – התלמידים, המורים, ההורים והמשק – בהתייחס למבנה שנת הלימודים בישראל ומציג מידע לגבי מבנה שנת הלימודים במקומות שונים בעולם.

ספירלת שנת הלימודים (*)

בין אם יחול שינוי במשכה של שנת הלימודים ובין אם לאו, ניתן להבחין בשלוש תחנות עיקריות בשנת הלימודים שאת הפעילות בהן מנהיגה המחנכת.

- פתיחת שנת הלימודים
- לקראת סיום מחצית ראשונה ותחילת מחצית שנייה
- לקראת סיום שנת הלימודים ויציאה לחופשת הקיץ

ניתן לדמיין את המבנה של כל שנת לימודים והתהליכים בה וכן את המבנה והתהליך לאורך שנות הלימוד לספירלה מתרחבת ועולה כלפי מעלה. כלומר: כל פרק זמן כולל מחזור של פתיחה, תקופת פעילות וסיום, המהווה גם הכנה לפתיחה חדשה, בכל מחזור כזה יש למידה והתפתחות הכוללים הרחבה, העמקה והעשרה של הידע, של המיומנויות והערכים שכבר פותחו וכן למידה חדשה.

ספירלת הלמידה במהלך שנת הלימודים

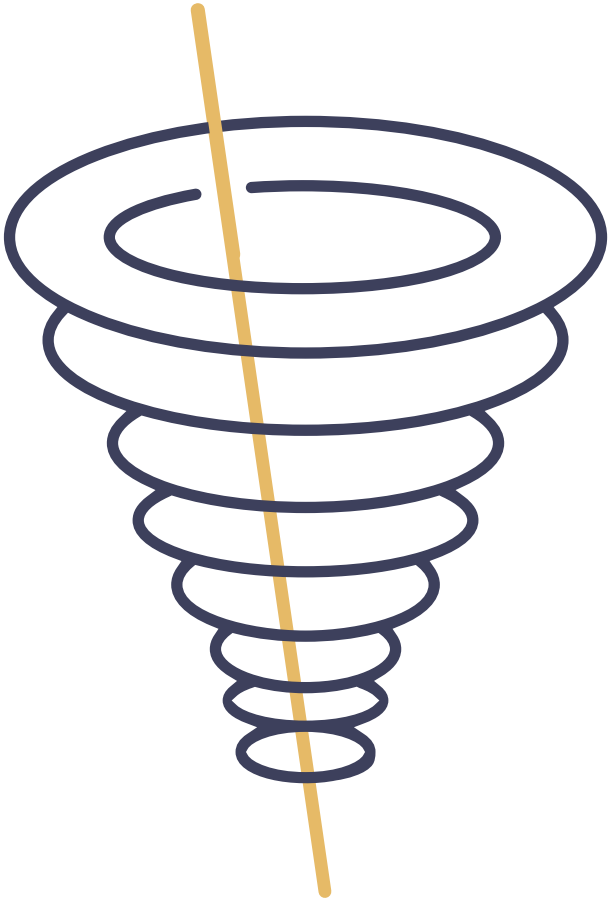

פתיחת שנת הלימודים

הערכות לשנת הלימודים (חודש אוגוסט) • תחילת שנת הלימודים (חודש ספטמבר) • תוכנית הלימודים במהלך שנת הלימודים • הערכה פנימית • אסיפת הורים ראשונה • מפגש עם הצוות

"

בראש השנה, בראש השנה

ליבנו ענה בתפילה נושנה

שיפה ושונה תהא השנה

אשר מתחילה לה היום...

נעמי שמר

רציונאל

פתיחת שנת הלימודים מלווה בהערכות והתרגשות הן של אנשי החינוך והן של התלמידים והוריהם. היא מסמלת התחלה, אפשרות לפתיחת דלתות והזדמנויות חדשות, וטומנת בחובה ציפייה להצלחה ומימוש מטרות. לעיתים היא כרוכה אצל ילדים ומבוגרים כאחד גם בחששות עקב מעבר וצורך להכיר חברים חדשים, סביבה חדשה, מורים חדשים ולהסתגל למסגרת חדשה.

למחנכות כיתה תפקיד מרכזי במימוש האפשרויות הטמונות בשנת הלימודים החדשה.

מקורות

פתיחת שנת הלימודים. פורטל עובדי הוראה. מרחב פדגוגי. משרד החינוך.

כאן תמצאו את הכלים, העצות, ההמלצות והפעילויות שיסייעו לכם לפתוח את השנה ברגל ימין.

פתיחת שנת הלימודים. מת"ל המרכז לתוכניות לימודים. אתר מכללת קיי.

באתר יש קישורים למגוון חומרים בהיבטים שונים של הנושא ובכלל זה פעילויות עם תלמידים, מורים והורים.

הערכות לשנת הלימודים (חודש אוגוסט)

פעולות שגרה לביצוע במסגרת ההערכות

להלן רשימה מוצעת של פעולות שגרה שעל מחנכת כיתה לבצע במסגרת ההערכות לשנת הלימודים החדשה:

- קבלת דף נתונים ראשוניים על הכיתה: דרגת כיתה, מספר בנים/בנות, נתונים מיוחדים כמו תלמידים עולים, צרכים ייחודיים ועוד.
- קבלת רשימת המורים המלמדים את הכיתה.
- קבלת מערכת השעות של הכיתה ושל המחנכת.
- קבלת תוכנית העבודה הבית ספרית.
- קבלת מיקום הכיתה והכנתה לקליטת התלמידים.
- ניסוח דף אישי הכולל הצגת אני מאמין חינוכי; רקע אישי מקצועי; דגשים מתוכננים בחינוך הכיתה/בתוכנית הלימודים; אתגרים משוערים; מה דרוש לי כדי להבטיח מענה מיטבי לכל תלמיד ותלמידה ואת הישגיהם בהיבטים הקוגניטיביים, התוך אישיים, הבין אישיים והחושיים תנועתיים?
- ביצוע מפגש הכנה/היכרות ותיאום ציפיות ראשון עם צוות הכיתה והכנת מתווה לעבודה משותפת, ובכלל זה נושא מפגש מתוכנן כעבור חודש, פעולות מתוכננות להתמודדות עם אתגרים משוערים וחלוקת משימות, בניית טיוטת תוכנית הערכה שנתית, תכנון החודש הראשון ללימודים, הערכות לטקס פתיחת שנת הלימודים.
- הכנת תוכנית סל תרבות, סיורים וטיולים בשיתוף

עם רכז הטיולים.

- בניית תוכניות בנושאי הכרות, שיתוף והשתתפות, בטיחות.
- משלוח הזמנה להורים ולתלמידים למפגש/י היכרות ותיאום ציפיות משותף מחנכת-תלמיד/ה- הורה/הורים.
- הכנת דף מידע להורים על: החזון והתקנון של בית הספר, זכויות תלמידים, למי פונים? נוהל תקשורת, תוכנית הלימודים השנתית.
- קיום מפגש היכרות עם התלמידים החדשים והוריהם, אם ניתן – גם בהשתתפות היועצ/ת החינוכי, מסירת דף המידע ומענה לשאלות.

פעולות להיערכות לפתיחת שנת הלימודים

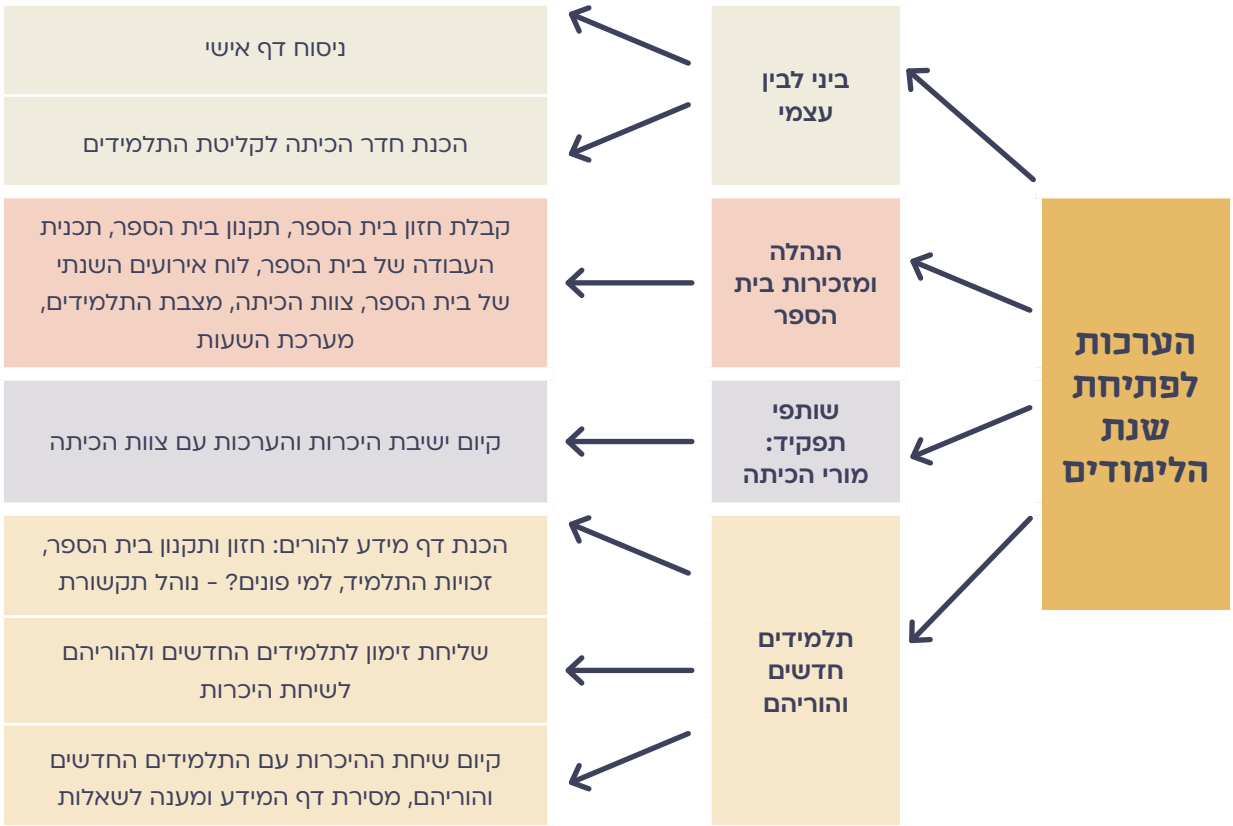

היכרות

"

נקודת המוצא לחינוך: הכרת הילד.
הרבה דמעות אפשר היה לחסוך,
אילו הכירו המבוגרים את הילד.
הרבה כישלונות אפשר היה למנוע, לולא
הפריד בין שני העולמות ערפל של אי הבנה.

"

שונה הוא הילד בהזדמנויות שונות.
אחד הוא בפני אימו ואחר בפני אביו.
כך הוא מתנהג עם מורה קפדן, ואחרת - עם
מורה נוח. אחת הופעתו במטבח ואחרת בחדר
האורחים. ושונה יחסו לעשירים ולעניים

יאנוש קורצ'אק

מתוך מאמרו של שבח אדן הנריק גולדשמיט.
יאנוש קורצ'אק האדם, המחנך, הסופר. בהוצאת האגודה
ע"ש יאנוש קורצ'אק בישראל, מכללת הרצוג.

עריכת היכרות בין המחנכת לתלמידים והוריהם, בין התלמידים לבין עצמם ובין הורי הכיתה לבין עצמם.

יחסים המושתתים על היכרות הדדית, אמון, תמיכה, כבוד, הקשבה כנה, אמפתיה והכלה בין תלמידים, מורים והורים, הם בסיס לתפקודם התקין של בית הספר והכיתה ותנאי הכרחי ללמידה של כל תלמיד ותלמידה.

היכרות בין אנשים היא תהליך מתמשך של התוודעות, ולא פעולה חד פעמית. התהליך דורש בניית אמון, גילוי עניין בזולת, כיבודו והקשבה כנה לו. בתהליך מעורבים היבטים חושיים-תנועתיים, רגשיים, שכליים וחברתיים.

להיכרות בין אנשים יתרונות רבים:

- מאפשרת לשותפים בתהליך להציג את הייחודי והמיוחד שבהם ולחשוף את הייחודי והמיוחד שבזולתם ולמנוע הכללות וסטיגמות.
- מסייעת להבין טוב יותר את צרכיו של הזולת, ומאפשרת להתאים עבורו את סביבת העבודה והלמידה. הכרת התלמידים על ידי המחנך, ובכלל זה דרכי למידה מועדפות עליהם, תחומי עניין שלהם, חוזקותיהם והרקע החברתי-תרבותי שלהם, מסיעת בהתאמת תהליכי חינוך והוראה-למידה ובהתאמת המענים הנדרשים לתלמידים שונים.
- מצמצמת חששות הדדיים ואף משרה תחושת רוגע וביטחון ותורמת לפיתוח תחושות של שייכות וערך של אנשים[9].
- מקדמת אקלים חברתי חיובי בין השותפים לתהליך.
- עריכת היכרות מכוונת בין התלמידים בכיתה מהווה גם הזדמנות למשתתפים לגלות את העושר האנושי הקיים בה.

הבלתי מוכר מעורר לא אחת התרגשות וחששות. מטרת שיחת ההיכרות הראשונה בין המחנכת לתלמיד/ה והוריו/והוריה היא להניח את התשתית לבניית יחסי אמון ביניהם ולהפחית חששות שלהם וכן לשמש פתיחה לתהליך העבודה של המחנכת עם התלמיד/ה.

היכרות אינה פעולה חד פעמית, אלא תהליך מתמשך שחלקו מכוון וחלקו מזדמן.

9 וידיסלבסקי, מ'. 2015. מסלולים אל למידה משמעותית. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

הזדמנויות להיכרות עם התלמידים

היכרות | מקורות להרחבה

הצעות לפעילויות היכרות ראו במקורות הבאים:

פרקטיקות הוראה איכותית. משרד החינוך. פורטל עובדי הוראה : מרחב פדגוגי קשר מורה תלמיד

שלום כיתה א': פעילויות משחקיות של היכרות הילד את בית הספר את המורה וזה את זה. משרד החינוך. פורטל עובדי הוראה.

פתיחת שנת הלימודים: הצעות למערכי שיעור בתחומי הדעת. משרד החינוך. פורטל עובדי הוראה.

פעילויות לפתיחת שנה. משרד החינוך. המנהל הפדגוגי – השירות הפסיכולוגי ייעוצי.

פעילויות להעמקת ההיכרות עם התלמידים. משרד החינוך. פורטל עובדי הוראה.

כלי | דף לתיעוד שיחת ההיכרות הראשונה עם תלמיד/ה והוריו/הוריה

להורדת הטופס

שם התלמיד/ה:

כתובת התלמיד/ה:

תאריך לידה:

מקום הילד במשפחה:

מקצוע/ות ההורה/ההורים:

הצגת עצמי של המחנכת:

מה מרגיש/ה הילד/ה?

מה רוצה לספר על עצמו/עצמה?

למה מצפה ממני?

למה מצפה מהחברים בכיתה?

מה יחשב בעיניו/בעיניה כהצלחה?

האם יש חברים בכיתה? מי הם חבריו/חבריה?

זיכרון טוב (מהמסגרת הקודמת או השנה שעברה או חופשת הקיץ...)

ממה חושש/ת? מדוע?

ציפיות/הצעות/בקשות ההורה/ים :

הצגת דרכי תקשורת:

סיכום:

תחילת שנת הלימודים (חודש ספטמבר)

שבוע ראשון

פעולות לביצוע בשבוע הלימודים הראשון:

- הערכות לטקס פתיחת שנת הלימודים, טקס פתיחת שנה, סדר יום.
- דגש על היכרות בין הילדים, תחילתו של תהליך הבניית הכיתה כקבוצה חברתית ומקומו של הפרט בה, היכרות עם המרחב הפיסי, הדרך לבית הספר וחזרה, תיאום ציפיות וחוזה למידה.
- מידע: מערכת השעות בשבוע הראשון, למי פונים? בניית תוכנית בנושא מעורבות חברתית וארגון ועדות הכיתה וחלוקת תפקידים ומשימות.
- עריכת מיפויים לפי לוח המבחנים הפנימיים.
- ועדת שילוב ובניית תח"י לפי תוכנית השילוב.

מקורות

מחנכים נוכחים מקרוב ומרחוק: כיצד נקבל את פני התלמידים החדשים בכיתתנו? מדריך לצוותי החינוך בבית הספר היסודי. משרד החינוך. המנהל הפדגוגי, אגף בכיר השירות הפסיכולוגי ייעוצי.

תוכנית מעורבות חברתית: תפקיד לכל תלמיד. ערכת כלים לטיפוח מעורבות חברתית בכיתה, בבית-הספר ובקהילה. חינוך לחיים בחברה, *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

שבוע שני

המשך הבניית הכיתה, דגש על ההקשר הבית ספרי: מה מייחד את בית ספרנו, עיון בתקנון בית הספר תוך הערכה מעצבת עליו וגיבוש התקנון הכיתתי, ובכלל זה אתיקה ומוגנות ברשת.

מקור

אתיקה ומוגנות ברשת

הררי, ל' וידיסלבסקי, מ', ושמש, ד'. תשע"א. הדרך אל מרחב בטוח באינטרנט. *4 הממ"מים*, גיליון מספר 28. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

תוכנית הלימודים במהלך שנת הלימודים

חגי תשרי מלווים את החודש הראשון לשנת הלימודים ומציינים התחלה חדשה. על פי הנחיות משרד החינוך[10] בהתאם לתוכנית הלימודים, נושאי לוח השנה יילמדו בראייה רב שנתית, ספיראלית ובזיקה ישירה לתוכנית הלימודים הכללית.

"במחזור ספירלי בן ארבע שנים יילמדו התלמידים בכל שכבת גיל, בין ארבעת המועדים עליהם יושם דגש באותה שנה, אודות אחד מחגי תשרי, בזיקה ישירה לערכים המובילים באותה שנה ולשני מוקדי הלימוד השנתיים בארון הספרים היהודי ומעגלי

10 חגי תשרי: חומרי למידה והעשרה . תרבות יהודית – ישראלית. משרד החינוך.

החיים והחברה (למשל: ראש השנה באגדה, בשירה, במדרש, במשפחה, בטבע, בחברה וכו'). המבנה הספירלי המחזורי מאפשר חזרה אל כל אחד מהמועדים אחת לארבע שנים, כך שכל שכבה יילמד החג בהרחבה לפי החלוקה הבאה:

- כיתה א' - ראש השנה
- כיתה ב' - שמחת תורה
- כיתה ג' - יום הכיפורים
- כיתה ד' - סוכות ושמיני עצרת
- כיתה ה' - ראש השנה
- כיתה ו' - שמחת תורה

למחנך/ת כיתה תפקיד מרכזי בהבנייה של הנושא יחד עם המורים המלמדים את הכיתה.

תוכנית הלימודים במהלך שנת הלימודים | מקורות להרחבה

רון, ז'. 2005. לא כאן, לא עכשיו : ראש השנה בעולם. מסע אחר, מטח. 2005.

המאמר מציג מידע על מקורות החג ומנהגי החג בתרבויות שונות.

פעילויות לחגי תשרי, אתר בין הצלצולים, מט"ח.

פעילויות מגוונות אשר עוסקות בחגי תשרי והמסייעות להעביר לתלמידים את הלכות החג בתוספת מבט בוחן על האופן בו מנהגי החגים משפיעים עלינו, על הסביבה שלנו ועל היחסים בין האדם לסביבתו.

הערכה פנימית

כלי מיפוי לתחילת שנת הלימודים שפותח ע"י הרשות הארצית למדידה והערכה. הכלי נועד לעריכת היכרות עם מקום התלמיד בשפת אם ומתמטיקה בכיתות ג', ד', ה', ו' ובאנגלית בכיתות ה', ו'.

באתר תמצאו את הכלים הבאים:

כיתה ג'	כיתה ד'	כיתה ה'	כיתה ו'*
שפת-אם מתמטיקה	שפת-אם מתמטיקה	שפת-אם מתמטיקה אנגלית	שפת-אם מתמטיקה אנגלית

אסיפת הורים ראשונה

אסיפת הורים ראשונה תתקיים בתוך שישה שבועות מפתיחת שנת הלימודים.

הכנות

משלוח זימון להורים לערב הורים כיתתי ראשון - שבוע לפני מועד המפגש.

הכנת דפי מידע או תיק להורים. נושאים לדפי מידע להורים:

- חזון ותקנון בית הספר
- זכויות התלמיד
- הוראות בטיחות וביטחון
- פרטי קשר ותקשורת בין ההורים והמחנך/ת, המורים המקצועיים ובית הספר
- תוכנית הלימודים השנתית
- מדיניות הערכה ותוכנית הערכה

- מדיניות שיעורי בית
- לוח אירועים שנתי
- תוכנית סל תרבות כולל סיורים וטיולים
- למי פונים?
- נושאים נוספים

אסיפת הורים ראשונה: נושאים על סדר היום

- היכרות
- מידע על סל תרבות, טיולים וסיורים.
- מדיניות בנושאים כמו שיעורי בית והערכה, נוכחות וביקור סדיר, אקלים בטוח, אתיקה ומוגנות ברשת[11].
- תיאום ציפיות ובכלל זה נוהל פתרון בעיות.
- נוהל קשר עם הורים (כולל הורים פרודים).
- בחירת נציגות הורים לאחר מתן הסבר על ידי מחנכת הכיתה על "מהות הפעילות של ועד ההורים ותפקידו... נחיצותו... דרכי העבודה ו.. הציפיות לגבי שיתופי הפעולה"[12].
- גיבוש הסכמות בנושאים כמו ימי הולדת, תקשורת (בכלל זה באמצעים דיגיטליים), נושאים למפגשי הורים ופעילויות משותפות ותדירותם.

11 בנושא אתיקה ומוגנות ברשת ראו מדריך להורים לחיים ברשת. תשע"ג.

12 נציגות הורים בבית הספר ובגן הילדים. חוזר המנהל הכללי ג' בתשרי תשע"ט, 12 בספטמבר 2018.

אסיפת הורים ראשונה | מקור להרחבה

הצעה מפורטת לאסיפת ההורים הראשונה. תיק תוכניות לימודים לעובדי הוראה, תוכנית 'מפתח הלב'.

דוגמה לשאלון להורים ככלי לתיאום ציפיות בדבר מפגשי הורים רצויים בבית הספר

להורדת הטופס

מפגשי הורים רצויים בבית הספר - סמן + לפי בחירתך

מספר המפגשים הרצוי במהלך שנת לימודים אחת להורים ולילדים בבית הספר (מלבד הדיווח על הישגים) הוא:

- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ אחר:

שם התלמיד/ה: _____

שם ההורה: _____

דוגמה לשאלון דפי זהב

להורדת הטופס

דפי זהב של הורים

הורים נכבדים, אנו מאמינים כי שיתוף פעולה בין בית הספר להורים חשוב להצלחתה של העבודה החינוכית. אנו מעודדים מעורבות הורים בפעילות המתרחשת בבית הספר. נודה לכם אם תמלאו שאלון זה כדי שנוכל לתכנן את עבודתנו המשותפת.

בברכה, מחנכת הכיתה ומנהל/ת בית הספר

שם ההורה: _____ טלפון: _____

כתובת דואר אלקטרוני: _____

1. אני מעוניינ/ת לתרום לעשייה החינוכית בכיתה/בית הספר: ☐ **כן** / ☐ **לא**.

אם ענית בחיוב על פריט מס' 1, ענה על פריט מס' 2.

2. ארצה לתרום:

- ☐ ליווי סיורים וטיולים
- ☐ פעילות במסגרת ועד ההורים הכיתתי
- ☐ פעילות העשרה לתלמידים בתחום המומחיות שלי/המקצוע שלי/התחביב שלי) נא לציין את התחום: _____
- ☐ חומרים וציוד (נא לפרט) _____
- ☐ סיוע בהכנת אירועים כיתתיים/בית ספריים
- ☐ השתתפות בצוות חשיבה/עניין
- ☐ אחר _____

מפגש עם הצוות

"

אפילו מסע בן אלף מילין
מתחיל בצעד אחד קטן

מאו דזה טונג

המפגש יעסוק בנושאים הבאים:

- רפלקציה על החודש הראשון
- זיהוי הזדמנויות ואתגרים שעלו כבסיס לעדכון תוכנית העבודה
- עדכון מידע חיוני בעקבות אסיפת ההורים הראשונה ומפגשים ושיחות עם הורים ותלמידים
- איחולים לשנה נפלאה וברוכת עשייה חינוכית

אמצע שנת הלימודים

פעולות לקראת סיום מחצית ראשונה ותחילת מחצית שנייה • רפלקציה • הערכה תקופתית ומתן תעודות

פעולות לקראת סיום מחצית ראשונה ותחילת מחצית שנייה

"

הכול פתוח עוד לא מאוחר
מצב הרוח ישתפר מחר
זה ייתכן, זה אפשרי -
כל עוד אנחנו כאן שרים

נעמי שמר

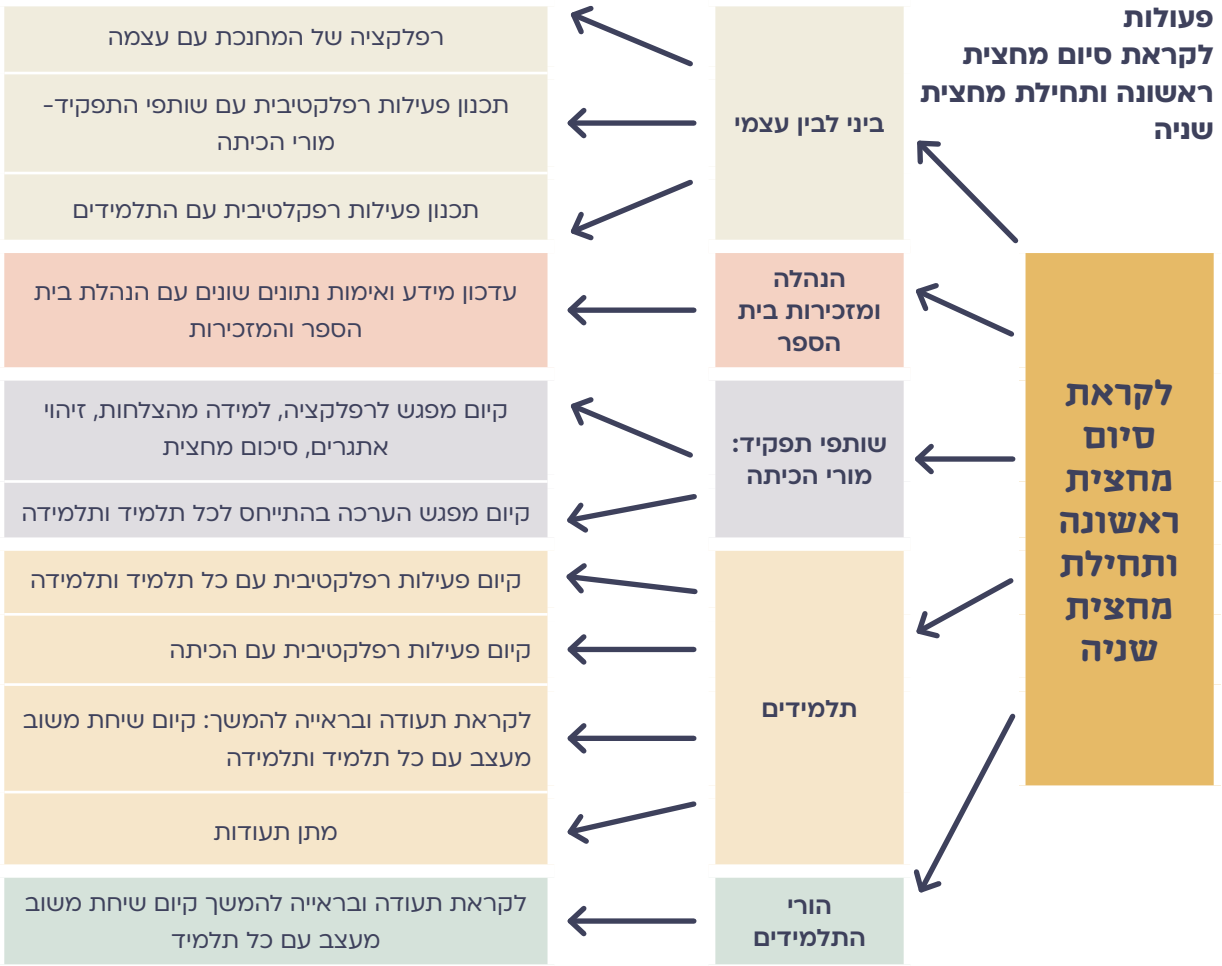

בט"ו בשבט נהוג לציין בדרך כלל, תוך חלוקת תעודות, את סיום המחצית הראשונה של שנת הלימודים. ההערכות לחלוקת התעודות מזמנת שני מוקדי פעולה: רפלקציה והערכה תקופתית ומתן תעודות.

רפלקציה

הזדמנות להתבוננות רפלקטיבית הן של המחנכת והמורים והן של התלמידים בהתייחס לתקופה שעברה מאז פתיחת שנת הלימודים, להבליט את את החוזקות וההצלחות שהיו ולתכנן את ההתקדמות בהמשך.

מקורו של המונח 'רפלקציה' בלטינית ומשמעותו 'פנייה לאחור'. פירושו המילולי הוא השלכת ראייה לאחור על פעולה, על התרחשות או על אירוע שקרה (זילברשטיין ואח', 1998)[13].

לפי דיואי (1933) רפלקציה היא פתיחות, התמסרות לבחינה עקבית של העצמי, שבה אחריות ויושר אינטלקטואלי הם חלק בלתי נפרד מעולמו הרוחני של ההוגה הרפלקטיבי[14].

עיסוק רפלקטיבי הוא בעיקרו פעולה של חשיבה ביקורתית המעוררת רגשות ומביאה למודעות. ההנחה היא כי בחינוך מודעות זו מאפשרת למידה טובה המתאפיינת בדיאלוג של התייעצות, קבלה ומתן ביקורת עצמית ומשוב של לומדים עמיתים.

הנחה נוספת היא כי לרפלקציה יכול להיות תפקיד משמעותי בשיפור ובשכלול רמת המקצועיות של המורה.

כאן כוונתנו לרפלקציה כפעולת התבוננות מתוך פרספקטיבה מסוימת של מרחק וזמן – התקופה של מחצית שנת לימודים או שנת לימודים - בהתרחשויות השונות, בתהליכים ובתוצרים. התבוננות כזאת מאפשרת חשיבה ביקורתית, הסקת מסקנות והפקת לקחים להמשך, הן של המחנכת וצוות הכיתה והן של התלמידים.

לכן לקראת סוף מחצית א' ולקראת מחצית ב' מומלץ להקדיש זמן לחשיבה רפלקטיבית ומסכמת עם התלמידים הן ברמת כיתה והן בשיחה אישית עם כל תלמידים של המחצית הראשונה על ידי עידודם לשוב לבחון את המחצית שחלפה: את ההצלחות ורגעי השיא, את נקודות המשבר והאתגרים, ואת המסקנות לקראת המחצית הבאה.

כמו כן מומלץ לקיים שיחה דומה בקרב הצוות המקצועי של הכיתה ולראות בה הזדמנות ללמוד מהצלחות וגם לזהות אתגרים ולהפיק לקחים כנקודת מוצא להמשך.

13 זילברשטיין, מ', בן פרץ, מ', וזיו, 'ש . (עורכים). 1998. **רפלקציה בהוראה**. תל-אביב: מכון מו"פת

14 Dewey , J. (1933). **How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the educative process. Chicago: D.C. Heath.**

דף רפלקציה אישית של המחנכת

להורדת הטופס

בהתייחס ל	הצלחות	אתגרים	פעולות מתוכננות
תלמידים	1	1	
	2	2	
	3	3	
הכיתה כקהילת לומדים אכפתית	1	1	
	2	2	
	3	3	
עמיתים	1	1	
	2	2	
	3	3	
הורי התלמידים	1	1	
	2	2	
	3	3	
הוראה-למידה-הערכה	1	1	
	2	2	
	3	3	
אחר			

רפלקציה | מקורות להרחבה

וידיסלבסקי, מ'. תשס"ט. הזדמנויות בהוראה ובלמידה בקבוצה הקטנה. עמודים 37 – 40. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

על מקום ההערכה העצמית, הרפלקציה והמשוב בתהליכי הלמידה בקבוצה הקטנה ועל עקרונות וכלים לקיומם.

ענבר, ע'. 1999 רפלקציה על 'רפלקציה' – השתמעויות להכשרת מורים. מכון מופ"ת.

הרחבה על תפקיד הרפלקציה בקידום מקצועיות המורה ומומחיותו.

מדריך למורה – רפלקציה. הקטלוג החינוכי. משרד החינוך.

רפלקציה כחלק מיומן לתיעוד למידה.

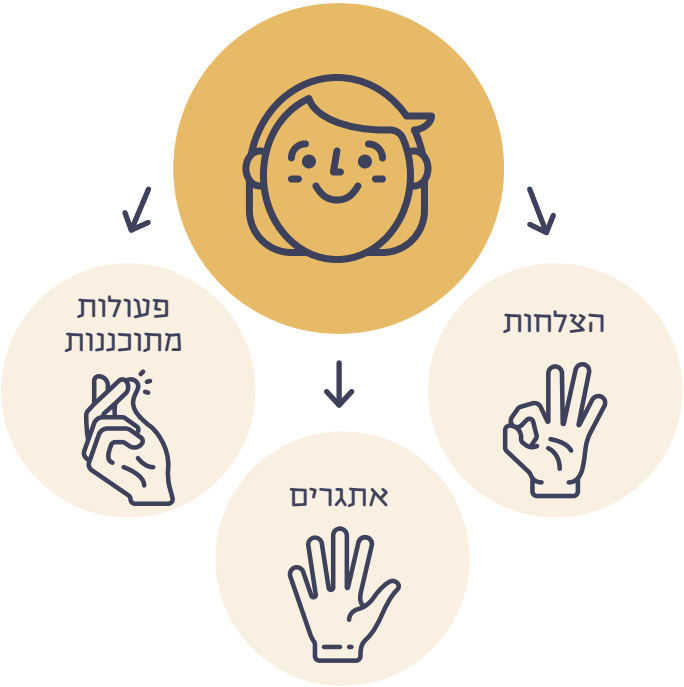

הערכה תקופתית ומתן תעודות

"

מדהים כמה שהקטנטנים
מודעים לעצמם וכנים עם עצמם.
לעשות התבוננות פנימית זה בכלל לא פשוט!
חלקם פרגנו לעצמם יתר על המידה (בכיף)
וחלקם החמירו עם עצמם (גם על זה נעבוד)
אבל הרוב בהחלט שקפו את מצבם בדיוק
כפי שאני שיקפתי להם בתעודה,
בעיקר בחלק הכי משמעותי בתעודה
שהוא ה'ממני אליך'

חן לוסטיג, בלוג

נושא ההערכה בכלל ונושא קבלת התעודות בפרט הם נושאים טעונים לא אחת הן לתלמידים והן להוריהם.

התעודה מכילה הערכות המשפיעות על הדימוי העצמי של הילד, על ההערכה של עצמו ביחס לסביבתו.

בפני המחנכת עומד האתגר, כיצד ניתן להפוך את התעודה מכלי הערכה מאיים לא אחת לכלי משוב מעצים ומקדם?

תעודות | מקורות להרחבה

פסק זמן למחשבה – רגע לפני קבלת התעודה. משרד החינוך. פורטל עובדי הוראה מרחב פדגוגי.

ביחידה זו מובאים מערכי שיעור, פעילויות וסרטונים עם תלמידים בנושא תיווך רגשי לקראת קבלת התעודות.

רוני אלדד. שיעור לקראת חלוקת התעודות כיתה: ג', ד' . אתר לב לדעת.

מערך שיעור מוצע עם תלמידים כיתות ג'–ד' בהתקרב מועד חלוקת התעודות.

חלוקת תעודות בבית הספר. מגזין על הספה. *מאמר על המשמעות המיוחסת לתעודה על ידי הילדים ועל דרכי התייחסות מומלצות של ההורים.*

ראו הצעות בוידיסלבסקי, מ' ושמש, ד'. תש"ע. מדריך לניהול עבודת בית הספר וההורים. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

בשדה יש מגוון רחב של תעודות. התעודה היא מסמך המשקף לא רק דיווח של אנשי ההוראה בהתייחס לתפקודו של התלמיד. התעודה היא מסמך המשקף תפיסה פדגוגית, דגשים וערכים של אנשי החינוך. לכן מצופה שצוות בית הספר יידון בנושא התעודה ויגבש את המבנה המתאים עבורו, תוך שיתופם של קהילת ההורים וגם של התלמידים בנושא זה.

הצעה לסדנה: מדיניות ההערכה בבית הספר וכיצד היא משתקפת בתעודה? (עמודים 62–63).

הצעה לסדנה: חינוך לאחריות - התעודה. מטרות הסדנה: 1. ליצור אווירה שתמנע מתחים והרגשה קשה המתעוררים לעיתים סביב התעודה של הילד. 2. לעודד התייחסות לתעודה כאל מסמך המשקף מצב הישגים מסוים בתקופה מסוימת ומציב כיוונים להפקת לקחים ולפעולה בעתיד (עמודים 74–75).

סיום שנת הלימודים

לקראת סיום שנת הלימודים ויציאה לחופשת הקיץ • סיום שנת הלימודים כאירוע של פרידה • סיום שנת הלימודים כאירוע של מעבר • סיום שנת הלימודים כסגירה של מחזור פעילות • טקסים • הדרכה לקראת חופשת הקיץ

לקראת סיום שנת הלימודים ויציאה לחופשת הקיץ

"

בשנה הבאה נשב על המרפסת

ונספור ציפורים נודדות.

ילדים בחופשה ישחקו תופסת

בין הבית לבין השדות...

אהוד מנור

פעולות לקראת סיום שנת הלימודים ויציאה לחופשת הקיץ

לקראת סיום שנת הלימודים ויציאה לחופשת הקיץ

ביני לבין עצמי

- פעילות רפלקטיבית וסיכום שנה
- תכנון תהליך סיום השנה
  - תכנון פעילות רפלקטיבית ופעילויות סיכום עם התלמידים
  - תכנון פעילות רפלקטיבית ופעילויות סיכום עם התלמידים
  - תכנון פעילות רפלקטיבית ופעילויות, שיח רגשי חברתי וסיכום עם מורי הכיתה
  - הכנה של הערכת הישגים וסיכומם
  - תכנון פעילות לשיתוף הורים

הנהלה ומזכירות בית הספר

- העברת ד"וח שנתי להנהלה

שותפי תפקיד: מורי הכיתה

- קיום מפגש לרפלקציה, למידה מהצלחות, זיהוי אתגרים, תובנות וסיכום שנה
- תכנון תהליך הפרידה או המעבר הפרטני והכיתתי

תלמידים

- תכנון עם התלמידים של תהליך סיום השנה ונושאיו
- קיום פעילות רפלקטיבית עם כל תלמיד ותלמידה
- קיום פעילות רפלקטיבית עם הכיתה
- קיום שיח רגשי חברתי בהתייחס לפרידה, סיום וכד'
- פעילויות סיכום שנה בדרכי ייצוג שונות בהרכבים חברתיים שונים
- לקראת תעודה ובראייה להמשך: קיום שיחת תיאום ציפיות בהתייחס לתעודה
- הכנה לבטיחות, מוגנות ופעילות פנאי בחופשת הקיץ
- טקס סיום שנה
- מתן תעודות
- תן דפי מידע "כללי בטיחות ומוגנות", "למי פונים?" והצעות לקשרים חברתיים בין התלמידים במהלך החופשה

הורי התלמידים

- לקראת תעודה ובראייה להמשך קיום שיחת משוב מעצב ומסכם עם כל תלמיד והוריו

ניתן לראות את סיום שנת הלימודים באופנים שונים: כאירוע של פרידה | כחלק מתהליכי מעבר | כסגירה של מחזור פעילות

סיום שנת הלימודים כאירוע של פרידה

פסיכולוגים מציינים את הכאב והחששות הכרוכים בפרידה וממליצים לקיים עם התלמידים תהליך למידה של ניהול הפרידה.

- פרידה של מורים מתלמידים.
- פרידה של תלמידים ממורים.
- פרידה של חלק מהתלמידים מהקבוצה החברתית שלהם, ולעיתים אף פרידה מחדר הכיתה או בית הספר.

סיום שנת הלימודים והאירוע של הפרידה | מקורות להרחבה

טל, ק'. ניהול פרידות קטנות וגדולות כחלק מהחיים בגיל הרך, אתר קלודי טל על חינוך בגיל הרך.

פוסט זה מתמקד בפרידות ומשמעותן לילדים צעירים, למחנכים שלהם ולהורים; מציג את מטרת החינוך סביב פרידות כלמידה של ניהול תהליך הפרידה; מדגיש את חשיבות טקס הפרידה החוזר ונשנה כשהילד מרגיש בידיים בטוחות שכשהוא נפרד; מוצעים ספרי ילדים אחדים בנושא הפרידה בגיל הרך.

אורניה ינאי. התחלות חדשות ומשמעותן: פרידה – הפרדה – היפרדות. אתר עמי – הבית של העסקים הקטנים.

המאמר עוסק בנושא פרידות בחיי אדם – היבטים רגשיים וחברתיים ודרכי התמודדות ולמידה.

סיום שנת הלימודים כאירוע של מעבר

- מעבר ממסגרת אחת למסגרת אחרת.
- מעבר משלב אחד בחיים לשלב אחר בחיים.
- מעבר מהתנסות אחת להתנסות אחרת וכיוב', בתוך זרימה מתמדת של למידה, התפתחות וצמיחה.

סיום שנת הלימודים כאירוע של מעבר | מקור להרחבה

שלם, ל'. פרידות או מעברים בחיי המבוגר והילד. פורסם ב-16 ביולי 2013. האתר של לילי שלם.

מאמר קצר המשווה בין פרידות והשפעתן על אדם מבוגר לבין מעברים והשפעתם על ילדים.

סיום שנת הלימודים כסגירה של מחזור פעילות

סיום שנת הלימודים כחלק מתהליך מחזורי ובלתי נפרד מתהליכי החינוך-למידה, הכולל סגירת מעגל,

מהצד האחד, והכנה לקראת פתיחת מעגל חדש, מהצד האחר.

כך או כך סיום שנת הלימודים דורש תכנון ותהליך הכנה שהתלמידים הם מושאיו, אך גם השותפים הפעילים והמשמעותיים בו.

סיום של שנת הלימודים כסגירה של מחזור פעילות | מקורות להרחבה

סיום ופרידה. פורטל עובדי הוראה מרחב פדגוגי. משרד החינוך.

סוף שנה הוא זמן להביט בעיניים פקוחות על השנה החולפת: להרהר בדרך שעשינו, להסיק מסקנות, לבחון האם עמדנו ביעדים שהצבנו לעצמנו והאם אנו מרוצים מהאמצעים בהם השגנו יעדים אלו, אך גם- ואולי בעיקר- הזדמנות להעיף מבט קדימה, ולחשוב על מה שנרצה להשיג בשנה הבאה. בפורטל קובצו שלל פעילויות סיכום ופרידה המזמנות הרהור ומחשבה לצד תקוה וציפייה.

ברק, ח'. 2012. לסיים את שנת הלימודים בהצלחה ובסיפוק. אתר בין הצלצולים.

במאמר מתוארים התהליכים הקבוצתיים המתרחשים בכיתה בשלב סיום השנה מפסח ואילך על פי תאוריות שונות. מוסברת החוויה של התלמידים והמורים, ומוצעות טכניקות לדיאלוג שישפרו את תהליך סיום השנה ויעזרו לסיים את שנת הלימודים בהצלחה ובסיפוק. המאמר אומנם מכוון למורים בחטיבת הביניים, אך כל מחנכת תוכל למצוא בו מידע מועיל.

ברק, ח'. *2020. לסיים את שנת הלימודים בהצלחה ובסיפוק. עדכוני קורונה. אתר בין הצלצולים.*

המאמר כולל המשגה של המייחד את התקופה, ההשפעות על הפרט והקבוצה והמלצה על גישה הרואה את הקורונה כתקופה שבצד הקושי הרב שבה, מזמנת אפשרות להרחבת גבולות אישיים, למפגש עם הילדים וההורים בשלב סיום השנה.

בינשטוק, א'. פיתוח דפוסי פרידה. השירות הפסיכולוגי הייעוצי. משרד החינוך.

סדנה לצוותי חינוך. הסדנה עוסקת בעריכת הכרות עם תהליכי פרידה נורמטיביים ולא נורמטיביים, התמקדות בתהליכי פרידה בבית הספר ובהבניית דפוסי פרידה.

מטרות

המטרות בראיית סיום השנה כחלק מתהליכי החינוך-למידה, ולא כאירוע של יום אחרון ללימודים הן:

- לזמן תחושת הצלחה והישג על ידי זיהוי הצלחות, הישגים ואירועים מעצימים שהיו לאנשי החינוך ולתלמידים במהלך שנת הלימודים, מצד אחד, ולהעלות תובנות להמשך, מהצד האחר.
- לעורר מודעות לרגשות ולחששות שעולים לקראת סיום השנה ופרידה ולקבל אותם כחלק מתהליך ההתפתחות.
- לפתח יכולת להתמודד עם החששות שעולים לקראת סיום השנה ופרידה.
- להיערך לחופשת קיץ בטוחה, מוגנת ומהנה.

כלים

הכלים העיקריים להשגת המטרות הם:

- רפלקציה
- שיח רגשי-חברתי בהתייחס לרגשות שסיום השנה מעורר
- מפגשים מלב אל לב

רפלקציה

התבוננות רפלקטיבית הן של המחנכת והמורים והן של התלמידים בהתייחס לשנת הלימודים מאז פתיחתה: מה תוכנן? מה הושג? איזה חוזקות והצלחות היו? מהן התובנות שלנו? מהן הציפיות שלנו בהתייחס לעתיד?

שיח רגשי-חברתי בהתייחס לרגשות שסיום השנה מעורר

שיח רגשי-חברתי הוא מתודה שבה אנשים משתפים עמיתים בחוויות, במחשבות, ברגשות, במצוקות, בתהיות ובמשאלות. השיתוף מוציא את הפרט מבדידותו, מזמן לו אפשרות לחוש שייך ובעל ערך ולבטא הבנה, קבלה, אמפתיה ואכפתיות כלפי הזולת. שיח רגשי חברתי בכיתה עשוי לתרום גם לפיתוח ההיבטים התוך-אישיים, הבין-אישיים והערכיים של התלמידים; לסייע לתלמידים לפתח מודעות והבנה לגבי דרכי התמודדות במצבים שונים, ובכלל זה סיום שנת הלימודים, ורגשות כמו חששות ופחדים, כעסים ולהכיר חלופות להתמודדות ולתגובה.

עקרונות ודרכים ליישום

לעצב ישיבה בסביבה מוגנת, נינוחה ושקטה המאפשרת קשר עין והקשבה בין החברים לשיח.

לאפשר לתלמידים לבטא את מכלול רגשותיהם, ללא שיפוט ערכי (פרט לשיפוט הערכי ההכרחי על מעשים ועל התנהגויות, אך לא על מחשבות ועל רגשות שלאדם אין שליטה עליהם).

לסייע לתלמידים להבין את התהליכים העומדים מאחורי התנהגויותיהם ותגובותיהם.

שיח רגשי-חברתי | מקורות להרחבה

מפגשים מלב אל לב. המחלקה לחינוך לחיים בחברה. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

מחנכת וקבוצת תלמידים מקיימים שיח רגשי, חברתי וערכי. התוכנית נועדה לסייע למחנכות בניהול מפגשים הכוללים שיח רגשי-חברתי בינן לבין קבוצת תלמידים קטנה המונה עד חמישה תלמידים. במפגשים ישוחחו על נושאים הרלוונטיים לעולמם של התלמידים.

פעילויות סיכום ותוצרי למידה

שילוב פעילויות סיכום ותוצרי למידה בהרכבים חברתיים שונים (פרטני, קבוצה קטנה, מליאה) בצורות ביטוי שונות כמו מצגות, תרשימים, פריטים שונים, סרטונים, ציורים, עבודות חקר, כרזות וכד'. מומלץ שגם המורים המלמדים את הכיתה ייטלו חלק בפעילויות אלה ושהתוצרים יוצגו להורי התלמידים ולכלל תלמידי בית הספר.

הערכת סוף שנה ומתן תעודות

בסעיף העוסק בסיום מחצית ראשונה התייחסנו למשמעות הרבה שיש להערכה ולתעודה הן בעיני התלמידים והן ובעיני הוריהם. הערכה מעצבת נועדה לספק משוב לשם שיפור ופיתוח. הערכה זו מהווה חלק מתהליכי ההוראה-למידה. נושא ההערכה בסוף השנה כולל גם רכיב של הערכה מסכמת. הערכה מסכמת משמשת למיון והסמכה, בבחינת 'הצליח/לא הצליח', 'עבר/לא עבר'. דבר המתבטא בתעודת סוף השנה בשנות הלימוד בבית הספר ובתעודת הסיום בכיתה ו'. לכן נושא התעודה טעון יותר בסוף השנה מאשר באמצע השנה.

מקור

נבו, ד. (1992). ההערכה ככלי לשיפור ההוראה והלמידה. בתוך: זילברשטיין מ. (עורך). הערכה בתכנון לימודים והוראה: פרספקטיבה של המורה. משרד החינוך והתרבות. עמ' 5-12.

המאמר כולל המשגה של המונחים הערכה, הערכה מעצבת והערכה מסכמת, מאפייני שני סוגי הערכה אלה ותפקידם בהתייחס להוראה-למידה.

טקסים

במילון ספיר טקס מוגדר כך: "אירוע רשמי ערוך לפי תוכנית קבועה מראש". זהו אירוע חברתי-תרבותי שיש בו סמליות והוא מורכב מרצף של פעולות לפי כללים מוסכמים. בטקס יש ביטוי לערכים ולנורמות התנהגות של החברה והתרבות שבה הוא מתקיים. חוקרים סבורים כי טקסים התקיימו כבר בחברות שבטיות בתקופות קדומות ביותר בהיסטוריה האנושית. הטקסים נוצרו כתוצאה מהצורך האנושי להגיע להסדרים והסכמים חברתיים וכדי לחוש תחושת קביעות ויציבות.

בבית הספר יש טקסים רבים שמהווים חלק מהשגרות הנהוגות בו. טקס סיום שנה יכול להוות אירוע חוויתי המשקף את רכיבי ההווי הכיתתי במהלך שנת הלימודים, סיום השנה, הפרידה והמעבר. חשיבות רבה נודעת למעורבות התלמידים בהכנתו על כל רכיביו.

מקורות

חכם, ר'. טקסים וירטואלים. הספרייה הווירטואלית של מטח.

הגדרה של המושג טקס, הצגת תפקידם של טקסים כסוג של שגרות החוזרות על עצמן בחיי אדם והחברה.

סיום שנת הלימודים – טקסים, מסיבות, פרידה, פעילויות, מזכרות, תעודות וספר מחזור, המכללה ע"ש קיי מת"ל המרכז לתכנון לימודים.

הדרכה לקראת חופשת הקיץ

על המחנכת להדריך את התלמידים בנושאי פנאי, בטיחות ומוגנות בסביבות השונות שבהן הם שוהים במהלך חופשת הקיץ, ובכלל זה הסביבה הווירטואלית. חשוב לשתף את ההורים בנושאים אלה ולהעמיד לרשותם ולרשות הילדים מידע על מקורות סיוע במקרה הצורך.

מקורות

ניהול שגרת הבטיחות בבית הספר הוראת קבע. חוזר המנהל הכללי תשע"ח, 15 באוגוסט 2018.

חינוך לבטיחות ומוגנות בסביבה החומרית: מניעת תאונות דורשת למידה כולל תרגול ואימון בהתייחס להתנהגות בסביבה החומרית, הכנת התלמידים והיערכות לאירועים מיוחדים ולקראת חופשות.

'מפתח הלב - לשעת חינוך' בחודש תמוז: 'ביטחון ובטיחות', משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי, המחלקה לחינוך לחיים בחברה.

פנצר, מ'. כישורים וקשרים לחיים - סיום שנה ויציאה לחופשה בטוחה.

דרכים מוצעות לסיום שנת הלימודים ויציאה לחופשת הקיץ.

תוכנית מסגרת – חינוך לתרבות הפנאי לגן הילדים ולכיתות א' – י"ב. חוזר המנהל הכללי תש"ס 8 (א) 4, 2000.

חינוך לשימוש הנבון בשעות הפנאי בקרב התלמידים.

סיכום

"

מחר הוא הדף החדש הראשון
של ספר עם 365 עמודים.
כתוב ספר טוב

ברד פייזלי

כאמור, תפקיד המחנכת הוא בעל חשיבות רבה, מורכב וכולל משימות מגוונות.

מהצד האחד מצופה מהמחנכת לפעול לזימון מיטב התנאים ללמידה ולהתפתחות של כל תלמיד ותלמידה כפרטים ומהצד האחר מצופה ממנה לפעול לזימון מיטב התנאים לתפקוד הכיתה כקבוצה חברתית. כמו כן, מצופה מהמחנכת להיות סוכנת תרבות ולפעול לתיווך הנורמות והערכים שבעצם היותו של בית הספר ארגון חברתי-ממלכתי,

אולם אינך לבד. בתרבויות שונות יש הכרה בחשיבות עבודת הצוות והסתייעות של אנשים זה בזה. כך לדוגמה בספר קוהלת פרק ד' כתוב: "טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, מִן-הָאֶחָד: אֲשֶׁר יֵשׁ-לָהֶם שָׂכָר טוֹב, בַּעֲמָלָם". דוגמה נוספת: לאמא תרזה מיוחס המשפט: "אני עושה מה שאתה לא יכול, ואתה עושה את מה שאני לא יכול. ביחד אנחנו יכולים לעשות דברים גדולים".

כדי להצליח רצוי לשתף ולהסתייע בכוחות הפנימיים של בית הספר, כגון:

- מחנכות עמיתות
- מורי הכיתה
- הרכזים של בית הספר[15]
- היועצ/ת החינוכי/ת
- פסיכולוג/ית בית הספר
- הנהלת בית הספר ועובדיו
- הורי התלמידים
- אחרונים חביבים – התלמידים

כמו כן רצוי להסתייע בכוחות שמחוץ לבית הספר, כמו:

- מדריכים
- מסגרות להתפתחות מקצועית
- ספרות מקצועית
- יחידות משרד החינוך במחוז ובמטה
- ועוד

15 רכז הערכה, רכז מקצוע, רכז הכלה והשתלבות, רכז חברתי-ערכי, רכז זה"ב, רכז ביטחון, רכז הטיולים הבית ספרי, עתיד להתווסף רכז למידה משמעותית. על מהות המשימה ותיאורה ומהות התפקיד ראו ב: **מתנ"ה תש"ף יסודי:** בעלי תפקיד בבית הספר.

נספחים

מונחון

מטרות החינוך הממלכתי

תהליכים חברתיים,
טכנולוגיים וכלכליים
המתרחשים בחברה בישראל
והשפעתם על בית הספר

נספח א:
מונחון [16]

אחרים משמעותיים – אנשים שיש להם השפעה חשובה על הילד, במיוחד הוריו ומוריו.

אמפתיה – אמפתיה היא השתתפות של אדם בתהליכים רגשיים והניעתיים המתרחשים בעולמו של הזולת (רוזנהיים, 2005).

ביקור סדיר – נוכחות סדירה של תלמידים מידי יום ביומו בבית הספר.

דחייה חברתית – תופעה של אי קבלה של ילדים על ידי בני קבוצת השווים והפיכתם לקורבנות של מעשי בריונות כגון חרם, הצקות, התעלמות, נידוי, השפלה גופנית ופגיעות גופניות.

הוראה – חינוך באמצעות הדעת (צבי לם, 2000).

הערכה – איסוף נתונים לצורך קבלת החלטות לגבי ההמשך על מידת העמידה בהישג מצופה שנקבע על ידי התלמיד או/ו המורה או/ו משרד החינוך.

הערכה מעצבת – הערכה לשם למידה. הערכה זו מהוו חלק מתהליכי ההוראה-למידה. היא כוללת איסוף נתונים על מידת העמידה בהישג מצופה שנקבע על ידי התלמיד או/ו המורה או/ו משרד החינוך ועל תהליכי ההוראה-למידה הנדרשים כנקודת מוצא להמשך ההתקדמות של התלמיד.

הערכה מסכמת – הערכה המשמשת למיון והסמכה, בבחינת 'הצליח/לא הצליח', 'עבר/לא עבר'.

הפסקה – פסק הזמן שבין השיעורים בבית הספר, בדרך כלל לשם פעילות הפוגה.

16 ההגדרות כאן הן במשמעות שיש למושגים בתוך ההקשר של מסמך זה.

הצבת גבולות – תיחום בין המותר לבין האסור בהתנהגות של הפרט, אם בדיבור ואם במעשים, הן בהתייחס לעצמו והן בהתייחס לסביבתו.

חירום – 1. סכנה, פורענות, צרה 2. צירוף לא חזוי של נסיבות או המצב הנובע מהן הדורשים פעולה מיידית ('מילון ספיר': מילון עברי-עברי מרוכז בשיטת ההווה).

טקס – אירוע רשמי ערוך לפי תוכנית קבועה מראש (מילון ספיר). זהו אירוע חברתי-תרבותי שיש בו סמליות והוא מורכב מרצף של פעולות לפי כללים מוסכמים.

כיתה כקהילת לומדים אכפתית – מסגרת חינוך בעלת חזון, נורמות וערכים משותפים לאנשי החינוך והתלמידים בדבר מחויבות לכבוד האדם וללמידה משמעותית.

למידה מהצלחות העבר – מתודה שפותחה לקידום ארגונים. במקום להתמקד בבעיות, קשיים וכישלונות, המתודה מזמנת התמקדות בסיפורי הצלחה.

מחברת קשר – כלי לתקשורת כתובה בין המחנכת לתלמיד לאורך זמן מבלי שנדרש תיאום זמן פרטני מיוחד. המחברת הופכת למעין יומן של התלמידים וגם מהווה כלי משוב חשוב למחנכת.

מחנך – מורה העוסק בחינוך תלמידיו – בהקניית מידות טובות, בפיתוח החשיבה, בעיצוב האופי ועוד (מילון ספיר).

מחנך כיתה – מורה בבית ספר המרכז את העניינים החברתיים והחינוכיים בכיתה (מילון ספיר).

מנהיגות – למונח מנהיגות הגדרות רבות. אנו בחרנו כאן להגדיר מנהיגות כך: החזון, השליחות, הערכים וההשראה שבמערכת יחסים דינמיים, המבוססת על הדדיות ועל מטרה משותפת בין מנהיגים ובין שותפי תפקיד להשגת תוצאות רצויות וממשיות, ושבמהלכה מגיעים הצדדים לדרגות גבוהות יותר של הנעה והתפתחות מוסרית (Gemmy Allen, 1998).

מעגל הקסם – מתודה בתוכנית התפתחותית לגדילה אישית וחברתית לאורך הרצף החינוכי מהגן ועד לסיום בית הספר היסודי (Geraldine Ball, 1968).

מערכת זום – מערכת טכנולוגית הנחשבת לאחת מן המערכות המובילות לקיום של שיחות ועידה מרוחקות ועבור חדרי ועידה בארגונים (Zoom Rooms) וכן ללמידה מתוקשבת מרחוק.

משוב – תגובה של אדם או קהילה על מעשינו.

מרחב למידה דיגיטלי כיתתי – אמצעי טכנולוגי להפעלת הכיתה במשימות בחירום ובשגרה. הוא מאפשר למורה לעמוד בקשר רציף עם התלמידים באמצעות צ'אט או וידאו, לשלוח משימות לימודיות, לשתף קבצים ולעקוב אחר הלמידה.

ניהול – הוצאה לפועל של משאבים שונים (כגון: כוח אדם, זמן, תקציב פעולות, מבנים...) באמצעות תכנון, ארגון, חלוקת משימות ואחריות, תיאום, קביעת שגרות ונהלים, פיקוח ובקרה וכיוב'.

סביבת למידה – בצירוף 'סביבת למידה' כוונתנו לסביבה האנושית, החומרית והווירטואלית, לאקלים החינוכי, ליחסים בין השותפים ללמידה, להיבטים הארגוניים - ארגון הזמן, ארגון המרחב, ארגון הלומדים, ארגון הצוות וארגון תוכנית הלימודים, ולהיבטים הדידקטיים – דרכי ההוראה-למידה-הערכה וההתנסויות הלימודיות המזמנות לתלמידים.

סדירויות בארגון – הפעולות הקבועות והבלתי משתנות, השגרות בארגון.

ערכים – מושגים המספקים צידוקים לבחירת דרכי הערכה ופעולה מסוימות ולפסילת אחרות. באמצעות הערכים אנו מסוגלים לקבל החלטה המתייחסת לפעולות שונות בחיי היום יום, לשפוט ולהעריך אנשים, חפצים, רעיונות, פעולות ומצבים כטובים ורצויים או כרעים ודחויים (אהרן בוזגלו).

צוות – קבוצה של שניים או יותר אנשים שיש להם יעד ביצוע מוגדר או מטרה מוסכמת להשגה.

קבוצת השווים – בני הגיל של הילד/ה.

קבוצת תמיכה מקצועית לפתרון בעיות – מסגרת מוגדרת אשר בה אנשים, שמצבם דומה, נפגשים כדי לדבר על המצב המשותף והבעיות הנלוות אליו. עיקר עיסוקה של קבוצת תמיכה הוא בתכנים שמעלים חברי הקבוצה בהתייחס לעבודתם.

רפלקציה – מונח בלטינית ומשמעותו 'פנייה לאחור'. רפלקציה היא התבוננות עצמית שנעשית באופן מודע על מגוון תהליכים, במטרה ללמוד מכך גם בעתיד.

שותפי תפקיד – בעלי סטטוסים החופפים לסטטוס של בעל התפקיד ומסייעים לו למלא את תפקידו באותו סטטוס. לדוגמה: שותפי התפקיד של מחנכת כיתה הם צוות בית הספר – ההנהלה, המזכירות, המורים, היועץ/ת החינוכי/ת, הפסיכולוג/ית של בית הספר, אב/אם הבית מזכירת בית הספר, צוות פרא רפואי - אם קיים – ומומחים אחרים והורי התלמידים.

שיחה אישית – אחד הכלים העומדים לרשותה של המחנכת בטיפוח היחסים הרצויים בינה לבין תלמידיה, זו שיחה שבה המחנכת מגלה עניין כן בתלמיד כאדם צעיר, בעולמו, ברגשותיו, במה שהוא חווה ובמה שעובר עליו, בדעותיו, ברצונותיו, אם בכיתה ואם בחייו מחוץ לכותלי בית הספר.

שעת חירום – זמן של פורענות ושל סכנות (מילון ספיר).

תיעוד – איסוף חומר על פעולות, תהליכים, החלטות ואירועים שונים בארגון.

תוכנית לימודים – המטרות, העקרונות, התכנים והמיומנויות הנכללים בתחומי דעת הנלמדים במערכת החינוך. בהכללה ניתן לומר כי תוכנית הלימודים עוסקת באדם ובעולמו הרוחני והחומרי בעבר ובהווה ותוך מכוונות לעתיד במעגלים מתרחבים, החל באני ובסביבה הקרובה וכלה בכדור הארץ והיקום.

תפיסת תפקיד – הדרך המוחשית בה תופס איש המקצוע את זהותו המקצועית ומבצע את תפקידו (אלטמן וכ"ץ,2001).

נספח ב: מטרות החינוך הממלכתי

מתוך 'מטרות החינוך הממלכתי, סעיף 2 (תיקון.2000)

מטרות החינוך הממלכתי הן:

- לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו, אזרח נאמן למדינת ישראל, המכבד את הוריו ואת משפחתו, את מורשתו, את זהותו התרבותית ואת לשונו.
- להנחיל את העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל ואת ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ולפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים, לשמירת החוק, לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן לחנך לחתירה לשלום ולסובלנות בין בני אדם ובין עמים.
- ללמד את תולדות ארץ ישראל ומדינת ישראל.
- ללמד את תורת ישראל, תולדות העם היהודי, מורשת ישראל והמסורת היהודית, להנחיל את תודעת זכר השואה והגבורה ולחנך לכבדם.
- לפתח את אישיות הילד והילדה, את יצירתיותם ואת כשרונותיהם השונים למיצוי מלוא יכולתם כבני אדם החיים חיים של איכות ושל משמעות.
- לבסס את ידיעותיהם של הילד והילדה בתחומי הדעת והמדע השונים, ביצירה האנושית לסוגיה ולדורותיה ובמיומנויות היסוד שיידרשו להם בחייהם כבני אדם בוגרים בחברה חופשית ולעודד פעילות גופנית ותרבות ופנאי.
- לחזק את כוח השיפוט והביקורת, לטפח סקרנות אינטלקטואלית, מחשבה עצמאית ויוזמה ולפתח מודעות ועירנות לתמורות ולחידושים.
- להעניק שוויון הזדמנויות לכל ילד וילדה, לאפשר להם להתפתח על פי דרכם וליצור אווירה המעודדת

את השונה ותומכת בו.

- לטפח מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבל תפקידים ולמלאם מתוך מסירות ואחריות, רצון לעזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות וחתירה לצדק חברתי במדינת ישראל.

- לפתח יחס של כבוד ואחריות לסביבה הטבעית וזיקה לארץ, לנופיה, לחי ולצומח.
- להכיר את השפה, התרבות, ההיסטוריה, המורשת והמסורת הייחודית של האוכלוסייה הערבית ושל קבוצות אוכלוסייה אחרות במדינת ישראל ולהכיר בזכויות השוות של כל אזרחי ישראל.

נספח ג: תהליכים חברתיים, טכנולוגיים וכלכליים המתרחשים בחברה בישראל והשפעתם על בית הספר

על החברה בישראל עוברים התהליכים החברתיים, הטכנולוגיים והכלכליים הבאים:

שינויים מהירים ותכופים במבנה המשפחה ואי יציבות בשלמותה

חל שינוי מהיר ממבנה של המשפחה הגרעינית המסורתית למגוון של משפחות. כמו כן יש תחושה של התפוררות ותזזית, שינויים ואי יציבות כמעט בכל מרקם של חיי הפרט והמדינה. בית הספר כמוסד חברתי בכלל ומחנכי הכיתות בו בפרט יכולים לסייע בבניית מערך התמיכה המייצב והמבטיח השתייכות חברתית-תרבותית לילדים על ידי יצירת רשת תמיכה בין הילדים ולילדים ולמשפחותיהם באמצעות זיהוי וגיוס המקורות והמשאבים בתוך הקהילה ועבודה שיטתית עימם. בנוסף למטרות האקדמיות של בית הספר, הוא צריך לחנך גם למעורבות חברתית, תמיכה הדדית, עזרה לזולת ואכפתיות כלפי אחרים, או בלשונו של אבירם (2000) "השתתפות בקהילה".

שינויים דמוגרפים

האוכלוסייה בישראל הינה בעלת מבנה הטרוגני המורכב משתי קבוצות עיקריות: יהודים וערבים. בתוך כל אחת מקבוצות אלה יש שונות גדולה: יהודים מארצות מוצא שונות, ערבים, מוסלמים ונוצרים, ומיעוטים נוספים בני דתות שונות. בנוסף לכך מתקיימים לאורך 70 שנות קיומה של המדינה עלייה של אוכלוסיות מגוונות, ריבוי טבעי מואץ במיוחד בקרב האוכלוסייה החרדית ובקרב מגזר דוברי הערבית וגידול בעובדים זרים – כל אלה משפיעים על מבנה החברה הישראלית, שהשונות בה הולכת וגדלה.

כך לדוגמה לפי נתון שהוצג בוועדת העלייה והקליטה של הכנסת ב-14 בפברואר 2017, במדינת ישראל לומדים להשתלב במערכת החינוך תלמידים מרוב מדינות העולם. בישראל למדו ביום זה 16,860 תלמידים עולים מ-119 מדינות. 26% מהם מחבר העמים, 20% מארצות הברית, 15% מצרפת ו-22% משאר המדינות.

למערכת החינוך יש תפקיד מרכזי בבניית התשתית החברתית-תרבותית המאחדת בתוך ריבוי התרבויות. על בית הספר ומוריו לפתח מצד אחד, תוכניות לימודים הנותנות מענה לצרכים הייחודיים של קהילת תלמידיהם וביטוי למרכיביה השונים, ומצד אחר הם נדרשים לעמוד בתוכנית הליבה ובהישגים הנדרשים, כפי שנקבעים על ידי משרד החינוך מעת לעת.

פערים חברתיים הולכים וגוברים בשל הפערים במשאבים העומדים לרשותן של קבוצות שונות

הקיטוב החברתי גדל. ממערכת החינוך מצופה לפעול לתיקון אי השוויון החברתי על ידי הבטחת המשאבים הדרושים לכל ילד וילדה בהתאם לגודל הקיפוח החברתי-תרבותי. בית הספר נתפס כמנוף לקידום השוויון ולניעות חברתית של קבוצות שונות על ידי הבטחת התנאים לכך שלכל תלמיד ותלמידה תינתן האפשרות להגיע להישגים לימודיים וחברתיים, ללא תלות ברקע החברתי-כלכלי שלהם (כמו מוצא, מין, לאום ומגבלות סביבתיות שונות).

בית-הספר וקהילתו נדרשים להרחבת יכולת ההכלה שלהם ולמתן מענה לשונות הגדולה בין הילדים

על בית הספר מוטל התפקיד של יישום מדיניות הכלה המאפשרת לכל תלמיד ותלמידה, ללא תלות במוגבלויותיהם, להשתלב בסביבתו ובמוסדות החינוך הרגיל. בית הספר נדרש לפעול לכך שאכן לכל פרט תינתן הזכות לרכוש את המיומנויות והכישורים הבסיסיים החיוניים להשתלבות בחברה ולניידות בה וגם לפתח מעורבות תרבותית, ההכרחית לפרט לצורך גיבוש זהות ומניעת ניכור חברתי (אבירם, 2000).

נגישות המידע לכל, ללא תלות בגוף מתווך

מורים חדלו להיות מקור בלעדי לרכישת השכלה. הודות לתקשורת ולטכנולוגיה, למידה אינה מוגבלת עוד לזמן ולמקום וניתן לצמצם את הקשר הפיסי עם בית הספר (ענבר ד', 1994). על המורים להרחיב את התובנות שלהם לגבי סביבות הלמידה הקיימות והאפשריות ולשלבן בתוך המשימה של חינוך לחיים בחברה ולאזרחות מצד אחד, ומצד אחר עליהם ליצור תנאים ללמידה לילד כפרט עם עניין וצרכים נבדלים.

כמו כן, לאור ההצפה במידע וזמינותו, יש לפתח אצל התלמידים מיומנויות לבדיקת תוקפו, מהימנותו ואיכויותיו של המידע הזמין ולשימוש מושכל בו וגם דרכים למוגנות ברשת ולהתנהלות אתית בה.

הסביבה הדיגיטלית משנה גם מבנה של ארגונים ודפוסי עבודה של רבים מבעלי המקצועות החופשיים. הולך

ומתפשט הדפוס של עבודה מרחוק, בדרך כלל מהבית, ובשעות גמישות. זה מאפשר להורים רבים להיות עם ילדיהם מבלי שהדבר יכביד על עבודתם. כך ישנם הורים הרואים עצמם כמסוגלים להעניק לילדיהם את החינוך וההשכלה הרצויים בעיניהם. נראה כי המסגרת של חינוך מן הבית תלך ותתרחב, אם בית הספר לא ימצא דרך לקרב אליו את הבית (אבירם, 2001, חוזר מנהל כללי).

התערערות האמון במוסדות השלטון וסמכותם

לדברי פרופסור יוחנן פרסלר, ממצאי הסקר שערך המכון הישראלי לדמוקרטיה[17] מלמדים שהאמון של כלל הציבור הישראלי ברוב מוסדות המדינה (פרט לצה"ל, נשיא המדינה ובית המשפט העליון) הוא נמוך. הדבר ניכר גם ביחסי בית הספר וההורים. בתי הספר נדרשים להתמודד לא אחת עם ערעור על סמכותם המקצועית והפורמלית. הדבר מחייב את בתי הספר לפתח כלים ותהליכים לבניית אמון ושיתוף עם קהילתם.

התפוררותה של 'החברה הגדולה', הקולקטיב, ואובדן המכנה המשותף המלכד

בשנים הראשונות לקום המדינה, פעלה הממשלה באמצעות מדיניות 'כור ההיתוך' להאחדה של המרקם החברתי-תרבותי ולבניית עם. למערכת החינוך היה תפקיד מרכזי במשימה זו. בעקבות תהליכים של שינוי ערכים, הפוקדים גם מדינות אחרות במערב, ישנה נטייה להסתגרות בקהיליות קטנות בעלות אינטרסים נבדלים ולהעמדת הערך של מימוש המאוויים של הפרט וזכויותיו כערך מרכזי ומועדף על פני ערכים משותפים. גוברת גם הנטייה לניכור תרבותי של הפרט, מצד אחד, ולהתנכרות של בעלי הכוח והמשאבים למצוקות החלש וקשייו.

כלכלת השוק החופשי

חלה ירידה בערכי מדינת הרווחה והתחזקו הפרדיגמות בנוגע לכללי המשחק של השוק החופשי. לפי פרדיגמות אלה יש לצמצם את המעורבות של המדינה בהכוונת הכלכלה מכיוון שזו מתאזנת בכוחות עצמה תודות לאדם הרציונלי, הבוחר מתוך אינטרס עצמי כדי לקדם את רווחתו. תפיסות אלה משפיעות גם על המתרחש במערכת החינוך. הידוק בתקציבים וקריאה לחיסכון בהוצאות וליתר יעילות במגזר הציבורי מגיעים גם למערכת החינוך. תחרות כלכלית קשה ותביעות להתחדשות של משק פוסט-תעשייתי, טכנולוגי, אובדן האמון בבתי הספר לאור התוצאות הנמוכות במבחנים משווים – כל אלה מובילים להשפעת מודל השוק גם עליהם. הצעת דו"ח שושני לפתיחת אזורי הרישום ולמתן זכות בחירה להורים משקפת מגמה זו. היא פותחת את בתי הספר לתחרות ומטילה עליהם חובת

17 המכון הישראלי לדמוקרטיה (ע"ר) הוא מוסד עצמאי א-מפלגתי, מחקרי ויישומי, הפועל בזירה הציבורית הישראלית בתחומי הממשל, הכלכלה והחברה. יעדיו הם חיזוק התשתית הערכית והמוסדית של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, שיפור התפקוד של מבני הממשל והמשק, גיבוש דרכים להתמודדות עם אתגרי הביטחון מתוך שמירה על הערכים הדמוקרטיים וטיפוח שותפות ומכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית רבת הפנים.

הוכחה של הישגים (שחר, 1994, דו"ח שושני, משרד החינוך, תשס"ג, ויליאם לווה בויד, 2002).

תהליכי ביזור

ישנו תהליך מכוון מצד ממשלות לצמצם את מעורבותן בניהול החיים של האזרחים במדינה ובאספקת שירותים ישירים להם. גם משרד החינוך פועל להעברת סמכויות מצד השלטון המרכזי אל ההנהגות הציבוריות המקומיות. אנו עדים למדיניות של מעבר ממערכת מרכוזית ביורוקרטית עם מערך סמכויות במדרג היורד מלמעלה למטה למערכת משולבת: מצד אחד משרד החינוך משאיר לעצמו את השליטה על תוכנית הלימודים המשותפת לכלל התלמידים (תוכנית ליבה), על הסטנדרטים, אמות המידה להגדרת הישגים לימודיים וחברתיים ועל הערכת העמידה בהישגים אלה והערכת האקלים החברתי-חינוכי של בית הספר. ומצד שני נעשה ביזור באמצעות מדיניות הניהול העצמי, כך שהכוח עובר ל'מטה', לבית הספר ולקהילה. משרד החינוך רואה עצמו, כגוף מטה, אחראי להתוויית מדיניות החינוך וכגוף מבקר ומפקח על מימושה. ואילו את הגורמים המקומיים כמו המחוזות, הרשויות המקומיות ובתי הספר הוא רואה כאחראים על הביצוע של המדיניות ועל השגת מטרותיה. כך עובר מוקד קבלת ההחלטות בתחומים הפדגוגיים, הארגוניים והכספיים אל בית הספר, ועליו לפתח כלים שיאפשרו לו לתת דין וחשבון על אופן הקצאת המשאבים, קביעת סדר העדיפויות שלו ומידת השגת המטרות החינוכיות והחברתיות (פרידמן, ברמן ותורן, 1998).

לאור שינויים אלה, בית הספר ואנשי החינוך פועלים במציאות מורכבת ורבת-דרישות. מורכבות זו מקבלת משנה תוקף בעיתות חירום ובמצבי משבר.

מקורות להרחבה

חינוך במציאות החדשה. ערכת ניהול. משרד החינוך.

מצגת המתייחסת לניהול בתי ספר בתקופת נגיף הקורונה.

החברה הישראלית. אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

על החברה הישראלית מנקודות מבט שונות

וידיסלבסקי, מ'. פסיפס ישראלי חינוך לאחדות וחיים משותפים ולמניעת גזענות. 2019. *משרד החינוך, אגף לחינוך יסודי.*

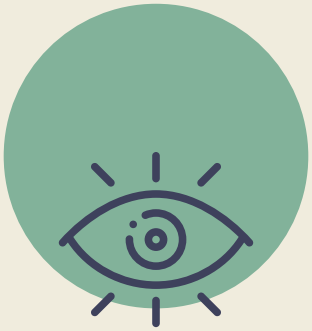

"

הדרך הנכונה לחנך בני אדם
היא להיות להם לדוגמה

אלברט אינשטיין

לתפקיד מחנכת כיתה נודעת חשיבות רבה בבית הספר היסודי.

מטרת הספר "זמן מחנכת כיתה" היא לזמן לאנשי החינוך מידע עיוני ומעשיי -הכולל תיאוריות, תובנות, המלצות, כלים ונהלים - להבנייתו, עיצובו ויישומו של התפקיד.

בספר שלושה שערים ונספח.

שער ראשון מציג את תפקיד מחנכת הכיתה בחמשת רכיביו.

שער שני עוסק בתפקיד המחנכת בעת חירום.

שער שלישי ממוקד במשימות המחנכת בשלוש תחנות על ציר הזמן של שנת הלימודים בהתייחס לחמשת הרכיבים שצוינו.

בנספח מובאים מונחון, מטרות החינוך הממלכתי וסקירה קצרה של התהליכים החברתיים, הטכנולוגיים והכלכליים המתרחשים בחברה בישראל ואת השפעתם על בית הספר.

נקודת המוצא בספר היא הגישה האקולוגית לפיה התפתחותם של ילדים מושפעת מאיכות יחסי הגומלין בין הסביבות השונות שבהן הם חיים והקשורות זו בזו במערכת של קשרים, תהליכים ואירועים. לאור זאת בתפקיד המחנכת ניתן דגש מיוחד על יחסי מחנכת – תלמידים, יחסי תלמידים – תלמידים, היחסים עם המערכת המשפחתית והסביבה החינוכית.